T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN NAZİF'İN ŞİİR VE EDEBİYAT HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

CANSU DURUKAN
15723013

Tez Danışamanı
Prof.Dr. YAKUP ÇELİK

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN NAZİF'İN ŞİİR VE EDEBİYAT HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

CANSU DURUKAN
15723013

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YAKUP ÇELİK

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN NAZİF'İN ŞİİR VE EDEBİYAT HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

CANSU DURUKAN
15723013

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 08.07.2019
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yakup Çelik İmza
Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Nihayet Arslan
Dr.Didem Ardalı Büyükarman

İSTANBUL
MAYIS 2019

ÖZ

SÜLEYMAN NAZİF'İN ŞİİR VE EDEBİYAT HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

Cansu Durukan

Mayıs, 2019

Bu çalışmada Süleyman Nazif'in hayatı, sanat ve edebiyat üzerine düşünceleri ve şiirleri üzerine ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Süleyman Nazif'in şiirlerini şekil bakımından ve tematik yönlerden incelemeye tabi tutup şairin Türk edebiyatındaki konumunu belirlemektir. Şiirlerini tahlil etmeye geçmeden önce giriş bölümünde sanatçının edebi şahsiyeti ve edebiyat hayatının evrelerinden söz edilmiştir. Daha sonra hayatı hakkında kronolojik bir bilgi verilmiş ve ikinci bölümde sanat, edebiyat ve şiir hakkındaki görüşlerine yer verilerek bunların sanatına ne ölçüde yansıdığı çalışmanın sonuç bölümünde çeşitli tespitlerle tartışmaya sunulmuştur. Türk Edebiyatı tarihinde Servet-i Fünûn sanatçısı olarak anılan Süleyman Nazif'in klasik bir Servet-i Fünûn sanatçısı olmadığına dikkat çekilmiş, Süleyman Nazif'in Türkçü ve geleneği muhafaza eden yönleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana bölümünü oluşturan üçüncü kısımda ise kitaplarında ve dergilerde yayınlanan şiirleri önce muhteva olarak, sonra yapı ve ahenk hususiyetleri açısından incelenmiştir. Şairin kitaplarında ve dergilerde yayınlanan şiirlerinin tamamı asıllarından okunup önce latin harflerine çevrilmiş daha sonra şiirler tahlil edilmiştir. Bugüne kadar hususiyetle nesirleri üzerinde çalışılan ve nesir alanındaki hakimiyeti ile bilinen Süleyman Nazif'in şairlik yönü esas alınarak Servet-i Fünûn topluluğu içinde farklı bir şahsiyet ve şair olarak sanatçı ele alınmak istenmiştir. Sonuç bölümünde ise Süleyman Nazif'in Türk kültür ve edebiyatındaki yeri ve önemi üzerinde durularak şiirleri hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Nazif, Şiir, Edebiyat, Servet-i Fünûn, Sanat, Şahsiyet

ABSTRACT

SÜLEYMAN NAZİF'S THOUGHTS ABOUT POETRY AND LİTERATURE AND EXAMİNATİON OF HİS POEMS

Cansu Durukan

May, 2019

In this study, Suleyman Nazif's life his thoughts on art and literature and his poems were searched particularly. Aim of this thesis is to describe the poet's the position of the Turk Literature through subjecting to Süleyman Nazif's poems in thematic and stylistic. Suleyman Nazif's literary identity and phases of his life are mentioned before starting to analyze his poetries in the introduction part After that chronologic information is given about his life in second part and his views on art, literature and poetry through to be emphasized and how it's reflects on his poetry is came up for discussion with some points in conclusion part. In Turkish Literatüre, Süleyman Nazif who is known as Servet-i Fünun artist, said to be not a classic Servet-i Fünun artist, and emphasized on his Turkish and protecting the custom aspects. The author's all poems which were published in his boks and newspapers, was read in orginal and translated into Latin alphabet, and then the poems were analyzed. Until today, studying on his proses profoundly and known as his dominance on proses, based on Süleyman Nazif's poesy aspects, it is desired to come up him as a different person and poet in Servet-i Fünun community. His poetries are examined that issued in magazine and his books in content poetic stylistic and harmony in third part of the thesis including main body. Additionally, in conclusion part it was detected abaut Suleyman Nazif's poems by emphasizing his place and importance in Turkish culture and literature.

Key Words: Süleyman Nazif ,Poem, Literatüre, Servet-i Fünun, Art, Personality

ÖN SÖZ

Süleyman Nazif, 1892-1927 yılları arasında eserler üretmiş, Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biridir. 1906'da yayınlanan ilk şiir kitabı Gizli Figanlarla başlayan şiir serüveni *Firaak-ı Irak* (manzum-mensur karışık, 1918) ve *Malta Geceleri* (1924) eserleriyle devam etmiştir.

Şiirlerinden ziyade nesir alanındaki çalışmalarıyla ön plana çıkan sanatçı, edebi şahsiyetinin yanında renkli mizacı, polemikleri, siyasi fikirleri ve duruşuyla da dikkat çekmiştir. Süleyman Nazif'le ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar daha ziyade şairin nesirleri, gazete-dergi yazılarındaki sosyal, siyasi ve edebî fikirleri üzerinedir. Yalnızca şiirlerinin tahlili üzerine yapılan müstakil bir çalışma yoktur.

Bu çalışmada Süleyman Nazif'in şairlik yönü üzerinde durulmuş ve şiirleri tek tek incelenmiştir. Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sanatçının hayatı hakkında genel hatlarıyla bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise sanat ve edebiyat üzerine düşünceleri aktarılmıştır. Çalışmanın esasını teşkil eden üçüncü bölüm ise şiirlerinde muhteva ve ahenk olmak üzere iki kısma ayrılarak incelenmiştir. Şiirlerinin muhtevası bölümünde Nazif'in üç şiir kitabındaki ve çeşitli dergilerde yayınlanan şiirleri açıklanmıştır. İncelemeye bütün şiirleri tabi tutulmuş ve tasnifleme açısından kolaylık olması için şiirler tematik olarak bireysel ve toplumsal temalar olarak iki gruba ayrılmıştır. Şiirinin üslup özellikleri ise ahenk başlığı altında incelenmiş; burada ritm, armoni, edebi sanatlar, kelime kadrosu, dil ve anlatım özellikleri gibi başlıklar üzerinde durularak şiirlerden örneklerle gösterilmiştir.

Süleyman Nazif'in şiiri ve edebiyat görüşü tek bir düzlemde incelenemez. Onun şiiri farklı evrelerden geçerek ilerlemiştir. Servet-i Fünun topluluğuna mensup olan sanatçı, bu edebi hareketin içerisinde yer almakla birlikte pek çok yönüyle Servet-i Fünun anlayışının dışında kalmıştır. Vatan, millet ve memleketin sorunlarına karşı her zaman duyarlık gösteren; ülkenin içinden geçtiği zorlu süreçlerde hem faaliyetleriyle hem de eserleriyle ülkesine destek olan sanatçının tam manasıyla Servet-i Fünun şairi olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bunun yanında Nazif'i herhangi bir edebi oluşumun çerçevesine dâhil etmek de doğru olmaz.

O, mizacının gerektirdiklerini yapmış; hisleri ve fikirleri eserlerinde vücut bulmuş bir sanatçıdır.

Bu tez çalışmasında Süleyman Nazif'in hayatı ve şiirleri incelenerek yaşamının edebi hayatına yansımalarını göstermek, sanatçının Türk edebiyatındaki yeri ve konumunu belirlemek amaçlanmıştır.

Bu çalışma boyunca engin bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve akademik hayatım boyunca daima beni teşvik eden, desteğini gördüğüm çok değerli hocam Prof. Dr. Yakup Çelik'e, tezin düzenlenmesinde bana yardımcı olan kardeşim Öznur Durukan ve Işıl Durukan'a; her zaman, her koşulda yanımda olan sevgili aileme ve bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan sevgili müstakbel eşim Muammer Damacı'ya çok teşekkür ederim.

İstanbul, Mayıs 2019 Cansu Durukan

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
1. GİRİŞ **1**
2. HAYATI **4**
2.1. Çocukluğu, Ailesi ve Eğitimi **4**
2.2. Memuriyeti ve Gazeteciliği 6
2.3.Paris'e Gitmesi 7
2.4.Bursa Yılları ve Yeniden Gazetecilik 8
2.5.Malta'ya Sürgün Edilmesi 9
2.6.Vefatı 9
3. SANAT, EDEBİYAT VE ŞİİR HAKKINDAKİ FİKİRLERİ **11**
3.1. Sanat Hakkındaki Genel Görüşleri 11
3.1.1. Sanat Nedir? 11
3.1.2. Sanat ve Güzellik 11
3.1.3. Sanatta Açıklık-Kapalılık Meselesi 13
3.1.4. Sanatın Amacı 13
3.1.5. Sanat ve Ahlak 14
3.2. Edebiyat ve Şiir Hakkındaki Genel Görüşleri 14
3.2.1. Edebiyatta Yeniliğe Bakışı 14
3.2.2. Edebi Eserde Taklit 15
3.2.3. Edebî Eserin ve Sannatçının Samimiyeti 16
3.2.4. Edebi Eserde Dönem ve Muhit Etkisi 17

3.3. Türk Edebiyatının Dönemlerine Dair Düşünceleri 18
3.3.1. Eski Edebiyatla Münasebeti 18
3.3.2. Yeni Edebiyata Bakışı 20
4. ŞİİRİ 22
4.1. Süleyman Nazif'in Şiirlerinde Muhteva 22
4.1.1. Toplumsal Temalar 22
4.1.1.1. Vatan, Millet, Hürriyet Temalı Şiirleri 22
4.1.1.2. Sosyal Konuları Ele Alan Şiirleri 40
4.1.2. Bireysel Temalar 43
4.1.2.1. Aşk Şiirleri 43
4.1.2.2. Ferdî Şiirleri 64
4.1.2.3. Tabiat Şiirleri 73
4.2. Ahenk 76
4.2.1. Vezin 77
4.2.1.1. Kafiye ve Redif 78
4.2.1.2. Armoni 82
4.2.2. Aliterasyon 83
4.2.2.1. Asonans 84
4.2.2.2. Edebi Sanatlar 85
4.2.3. Teşbih 86
4.2.3.1. Teşbih-i Beliğ 87
4.2.3.2. Açık İstiare 88
4.2.3.3. Kapalı İstiare 88
4.2.3.4. Teşhis ve İntak 89
4.2.3.5. Tezat 93
4.2.3.6. Tekrir 94

4.2.3.7. Hüsn-i Talil 95
4.2.3.8. Tecahül-i Arif 95
4.2.3.9. İstifham 96
4.2.3.10. Nida 97
4.2.3.11. Mübalağa 97
4.2.3.12. Telmih 98
4.2.3.13. Rücu 99
4.2.3.14. İktibas 101
4.2.3.15. Kinaye 102
4.3. Şekil 102
4.3.1. Nazım Birimi 102
4.3.2. Nazım Biçimi 103
4.3.2.1. Geleneksel Nazım Biçimleri 103
4.3.2.2. Eşit Düzenli Nazım Biçimleri 105
4.3.3. Hacim Bakımından Şiir 107
4.3.3.1. Kısa Şiir 107
4.3.3.2. Uzun Şiir 107
4.4. Dil ve Anlatım 107
4.4.1. Kelime Kadrosu 107
4.4.2. Mısra ve Cümle Yapısı 109
4.4.2.1. Mısra Yapısı 110
4.4.2.2. Cümle Yapısı 113
4.5. Anlatım Teknikleri 119
4.5.1. Konuşma Dili 119
4.5.2. Öyküleme 120
4.5.3. Betimleme 121

5. SONUÇ 124
KAYNAKÇA 126
ÖZ GEÇMİŞ 132

1. GİRİŞ

Servet-i Fünûn döneminin önemli kalemlerinden biri olan Süleyman Nazif, edebî şahsiyeti yanında fikrî yönüyle de edebiyat dünyasında yer etmiş döneminin etkili isimlerinden biridir.

Süleyman Nazif, her ne kadar Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde yer almış olsa da milli his ve heyecanlarla yazdığı vatan temalı ve soysal içerikli şiirleriyle diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılır. Bunda hem yetişmiş olduğu çevrenin hem de şiir yazdığı devrin siyasi, toplumsal ve tarihi şartlarının tesiri olmuştur. Şair; içinde bulunduğu aile sebebiyle eski edebiyata yakınlık duymuş, babası Diyarbakırlı Mehmet Sait Paşa'dan aldığı eğitim ve divan şairi olan büyük dedelerinin de etkisiyle gelenekle bağlarını koparmamıştır. Yaşamış olduğu yıllar ise Türk tarihinin en zor ve çalkantılı dönemine rastlar. Şair; Osmanlı'nın çöküş yıllarında vuku bulan 2.Abdulhamit Devri, 2.Meşrutiyet'in ilanı, Trablusgarp, Balkan Savaşları, 1. Dünya Harbi, İstanbul'un işgali ve Millî Mücadele gibi pek çok tarihi hadiseye şahit olmuştur. Bütün bu tarihi gelişmeler Nazif'in şiir ve edebiyat istikametinde çeşitli yollardan geçmesine ortam hazırlamıştır. 2.Abdulhamit Devri; şairlerin iç dünyalarına çekildikleri, ferdi konulara yöneldikleri bir dönemdir. 1896'da teşekkül eden Servet-i Fünun topluluğu bu devrin yarattığı siyasi ve toplumsal koşulların ortaya çıkardığı bir edebi harekettir. Süleyman Nazif'in de mensubu olduğu bu topluluk, Tanzimat Edebiyatı'nın ikinci kuşağından Recaizade Mahmut Ekrem'in "güzel olan her şey şiirin konusudur" düsturundan da hareketle sanatı ve güzelliği her şeyin üzerinde tutmuş ve eserlerinde bireysel temaları işlemişlerdir. Süleyman Nazif de Servet-i Fünun'a girmeden önce Tanzimat Dönemi şairlerini –özellikle Namık Kemal'i- anımsatan şiirler yazsa da topluluğa girmesiyle birlikte aşk, tabiat, karamsarlık, hüzün gibi temalara yönelmiş ve 1908'e kadar da bu çizgide şiirler yazmıştır.

Servet-i Fünûn topluluğu dağıldıktan sonra da edebi hayatına devam eden ve daha ziyade nesirleriyle ön plana çıkan Nazif, küçük yaşlardan itibaren Tanzimat şairlerinden Namık Kemal'i okumuş ve şiirde ilk olarak bu şairi örnek almıştır, ilk şiirlerinde Namık Kemal'e has bir eda ve söyleyiş görülür. *Süleyman Nazif, karakter*

bakımından benzerlikler taşıdığı Namık Kemal'in edebiyatta bir takipçisi gibidir. Yüksek bir heyecan ve hitabet özelliği taşıyan nesirleri ise Victor Hugo'nun ve yine Namık Kemal'in büyük ölçüde tesiri altındadır.[1] Daha sonraları Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'ten de etkilenmiştir. Bunlar dışında Sadî-i Şirazi, Örfî ve Sully Prudhomme gibi şairleri de beğenmiştir.

Süleyman Nazif'in edebi şahsiyetini üçe ayırmak mümkündür. 1892-1897 arası Servet-i Fünûn öncesi yani *Gizli Figanlar*'daki şiirleri yazmış olduğu dönem, ilk şiirlerini meydana getirdiği birinci dönemidir. Bu dönemdeki şiirleri henüz Servet-i Fünûn tesirinde değildir, bu eserde Tanzimat şairlerine has bir hava sezilir. Süleyman Nazif'in *Gizli Figanlar*daki şiirlerinde eski nazım şekilleriyle yazılmış ferdi konulu şiirlerin yanında soysal meseleleri de ihtiva eden örneklere rastlanır. İkinci dönem 1898 sonrası Nazif'in şiirlerinin tam manasıyla Servet-i Fünûn çizgisine evrildiği ve ferdi konulara yöneldiği dönemdir. *Servet- i Fünûn'un "sanat, güzellik içindir" formülüne bağlı olarak yazdığı şiirlerinde hüzünlü duyguların, mat bir aydınlıktaki hayallerin ve hafif ihtirasların kaynaşmasından vücut bulan bir hava teneffüs edilir.*[2]

Süleyman Nazif'in ferdi konuları ele aldığı, Servet-i Fünûn tesirinde şiirler yazdığı bu dönem çok uzun sürmez Edebi şahsiyetinin üçüncü dönemini oluşturan 1908 sonrası şiirlerinde yeniden toplumsal konulara dönen şair bu tarihten sonra nesir alanında da pek çok eser vermiştir. *"Sanat, cemiyet içindir" formülüne denk düşen 1908'den önce istibdat idaresinin, Birinci Dünya Savaşı sonlarında da askeri ve siyasi mağlubiyetlerimizin çok acı ve derin ıstıraplarını terennüm eder. Bunlarda dil ve üslup, ferdi konudaki şiirlerine nispetle, daha sade ve tabidir. Bu sadelik, dilin sadeleşmesi cereyanına muhalif kalmış olmasına rağmen, Türk İlahisi ve Cenk Türküsü manzumelerinde olduğu gibi, bazen çok dikkate değer bir mahiyet alır."*[3] Süleyman Nazif'in toplumsal konulara yöneldiği bu üçüncü dönem şiirleri onun esas edebi şahsiyetini oluşturmuş ve şair ölümüne kadar da bu çizgiden ayrılmamıştır. Şair olmasının yanında Süleyman Nazif'in nesri, gazeteciliği, hatipliği onun en belirgin hususiyetleridir ve esasen onun nesir alanındaki çalışmaları isminin günümüze kadar zikredilmesini sağlamıştır. Süleyman Nazif, dil konusunda son derece hassas ve

[1] Muhammet Gür, "Süleyman Nazif", **İslam Ansiklopedisi**, c. 37 (İstanbul 2009 TDV):93
[2] Kenan Akyüz, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi** (İnkılâp Kitapevi 1986),s.392
[2] **age**, 392
[2] **age**, 393
[3] **age**,392

titizdir. “Nazif’in nesri, 1908’den sonra türlü istikametlerde gelişen nesrimizin dikkate değer örneklerinden biridir. Bu nesir, dil ve üslupça, Servet-i Fünûn’dan gelen özelliklerin devam ettirilmesi ve geliştirilmesi ile vücuda gelir Nazif de, Cenap gibi, dilde sadeleşmenin sonuna kadar muhalifi olarak kaldı, Nazif’in nesrinde, üslup bakımından büyük bir titizlik göze çarpar. Nesrinde fikir ve bilgi kuvveti ile birlikte, ifadenin mantıki bir düzen dâhilindeki seyrini görmek de her zaman için mümkündür. Ancak, fikirlerinin kökleri, daima hislerinde ve heyecanlarındadır. Bunun içindir ki, düşüncelerinde tam bir süreklilik bulabilmek imkânsızdır.”[4] Süleyman Nazif’in nesrini bu şekilde tarif eden Kenan Akyüz, onun edebi incelemelerinde de tarafsızlığını koruyamadığını hislerinin tesirinde kaldığını ifade eder. Öte yandan Süleyman Nazif, edebiyatımızın şahsına münhasır yazarlarından olmayı başarmış, Batı medeniyetine inanmakla birlikte Doğu’nun manevi değerlerine de tüm benliğiyle bağlanmış ve yazılarında da milli, dini his ve heyecanları her zaman öne çıkaran karakteristik bir yazar olmuştur.

[4] **age**.392

2. HAYATI

2.1. Çocukluğu, Ailesi ve Eğitimi

Süleyman Nazif'in doğum tarihiyle ilgili olarak kaynaklardan ikisi arasında farklılık bulunmaktadır: Kastamonu valisi bulunduğu sırada kendi el yazısıyla 12 Şevval 1285 (17 Kânûn-ı Sânî 1284'te) doğduğunu bildirmiştir. Mahalle ihtiyar heyeti tarafından Mabeyn'e çekilen 28 Kânûn-ı Sânî 1303 tarihli telgrafta ise Nazif'in 1288 Kânûn-ı Sânîsinde dünyaya geldiği belirtilmektedir. Ancak Nazif'in, İbnülemin'e 1285 Şevval (Kânûn-ı Sânî 1869)inde doğduğunu bildirmesinden şairin doğum tarihinin 1869 olduğunu anlıyoruz.

Süleyman Nazif, 12 Şevval 1285 (17 Kânûn-ı Sâni 1284/1869)de Diyarbakır'ın Aziz Camii mahallesinde doğmuştur. Babası Diyarbakırlı Mehmet Sâid Paşa'dır. Annesi Ayşe Hanım'ın ataları Akkoyunlu Devleti'ne mensup Hindî adlı bir Türk aşiretinin reisleridir.

Annesi tarafından büyük dedesi Hâmi Efendi önemli bir divan şairidir. Asıl ismi Ahmet'tir. H.1090/M.1679'da Diyarbakır'da doğmuştur. H.1160/M.1747 senesinde Diyarbakır'da ölmüş, cenazesi "Cedd'l-cedd'i Seyyid Mehmet Emiri'nin türbesi civarında defnedilmiştir. Kendisinden önceki şairlere nazireler yazan Hâmi, bir" üslub-ı beyân sahibi olmakla" olmakla kendisinden sonra gelenlere tesir etmiş; bu suretle onu takliden şiirler yazılmıştır.5 Süleyman Nazif'in kardeşi Faik Ali Ozansoy da Servet-i Fünûn devri şairlerindendir.

Süleyman Nazif, babası tarafından Diyarbakır'ın birkaç nesil şair yetiştirmiş eski bir ailesine mensuptur. Kardeşi Faik Ali, bu aileden yetişmiş şairlerden bahsederken, Seyyid Nesimi'yi de dedeleri arasında sayar. Aynı bilgi Ali Emîrî'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid adlı eserinde de geçer. Süleyman Nazif ise, Tebriz'de çıkan Âsayiş gazetesine cevap verdiği yazısında şair dedelerinden bahsederken İsmail Fâmi Efendi ve Mehmet Emîrî Efendi'den söz eder. Bu iki şair de klasik divan tarzında

[5] Ali Emîrî; **Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid**, s..198.

söyledikleri şiirleriyle şöhret bulmuşlardır. 18. Asrın sonlarında yaşayan İbrahim Cehdi Efendi ile geçen asrın başlarında yaşayan oğlu Süleyman Nazif Efendi de yine divan tarzında söylediği şiirleriyle tanınmışlardır. Süleyman Nazif, Servet-i Fünûn'da büyük dedesi İbrahim Cehdi'nin ismiyle şiirler yayınlamıştır.[6]

Süleyman Nazif doğduğu sırada babası, Diyarbakır Vilayet Mektupçusudur. Daha sonra babasının görevi sebebiyle Harput'a giderler. Nazif, ilköğrenimine burada başlar. Nazif, Harput'ta geçen günlerini çok az hatırlayabilmektedir. Burada bir mahalle mektebine gönderilir. Nazif, bu mektepte hiçbir şey öğrenemediğini söylüyor. İki yıl sonra babası Said Paşa'nın Maraş'a tayin olması üzerine Maraş'taki bir dershaneye gitmeye başlar.[7] Said Paşa'nın, Maraş Mutasarrıflığından istifa edip Diyarbakır'a dönmesiyle Süleyman Nazif, buradaki Rüştiye Mektebine gönderilir. Buradaki tahsil hayatı şairin hatıralarında son derece olumsuz izler bırakmıştır. Nazif, İbnülemin'e yazdığı hal tercümesinde mektebi şöyle tarif ediyor:

"Bu mektebin usûl-i talimi pek fena idi. Ve şakirdler öğrenmekten ziyade ezberci, mürai ve sersem olurlardı. Dersim isaguciye geldiğim zaman on yaşına yeni girmiştim. Hâlbuki uzun uzun ve falaka değnekleriyle ezberlettikleri nahivden ve hatta sarftan bî-haberdim. Maraş'tan getirdiğim hafif hâmule-i tahsil bile dimağımdan kayıp gitmişti. Türkçe dürüst bir cümle yazamazdım. Bir beyti bile hatırımda kalmayan Tuhfe-i Vehbi ve hatta (Sünbülzade) nâmı ne vakit zikredilse vücudum ürperir.", (İbnülemin; s. 1113)

Süleyman Nazif, Harput, Maraş ve Diyarbakır'da gördüğü eğitimin kendisine hiçbir şey kazandırmadığını aksine zarar verdiğini ve kendisinde nefrete sebep olduğunu söylüyor. Şairin asıl tahsili babasının ikinci kez Mardin Mutasarrıfı olmasından sonra başlamıştır. Bundan sonra öğrendiği her şeyi babasına borçlu olduğunu ifade eder. "Ne öğrendimse babamdan öğrendim.", İbnülemin; s1114. Kastamonu valiliği sırasında yazdığı hal tercemesinde "Zaman-ı sabavetimde liva değil vilayet merkezlerinde bile muntazam mekâtib-i resmiye bulunmadığı için cüz'i ve külli her türlü muktesebat-ı ilmiyem pederimin eser-i ihtimamı ve nezaretidir."[8]

---

[6] Şuayb Karakaş, **Süleyman Nazif, Kültür Ve Turizm Bakanlığı** (Yay. Ankara 1988), s.25

[7] Süleyman Nazif, buradaki tahsili hakkında şöyle diyor: Maraş'a vüsûlümüzü müteakib (Beyazıd) Camii'nin alt katındaki ziyadan ve havadan mahrum hücrelerden birinde ibtidai muallimliği eden bir hocadan elif-ba taallümüne başladım Ve dört ayda hatm-i Kur'an ettim. İbnülemin Mahmut Kemal (İnal) **Son Asır Türk Şairleri**,(İstanbul 1939),s.1113

[8] M. Kaya Bilgegil **Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar**, (Erzurum 1980), s.354/1

diyerek dönemin eğitim kurumlarının olumsuz vaziyetini ve eğitiminde babasının önemli bir katkısının olduğunu ifade ediyor. Süleyman Nazif, Mardin'de Ermeni Papaz Aleksan Gregoryan'dan Fransızca; Muş Müftüsü Emin Efendi'den de Arapça dersler alır. Babası Said Paşa da kendisine Osmanlıca, Farsça, tarih ve mantık derslerini verir. Bunların yanında kendisi de bir şair olan babası Said Paşa'nın akşamları kendi evinde dostlarıyla beraber yaptığı ilmî ve edebi sohbetlerde bulunurdu. Bu klasik edebiyat meclisleri, daha pek küçük olan Nazif'e, eski edebiyat zevkini tattırmış, divan şiiri kültürüne kuvvetle vakıf olma imkânını vermiştir. Bu meclisler ve aile içerisinde yaşayan ananevi edebiyat kültürü sayesinde Osmanlı Edebiyatı tarihini de, beraber şiirler neşrettikleri diğer Servet-i Fünûnculardan daha iyi öğrenmişti. [9]

Düzenli bir eğitim görmeyen Süleyman Nazif, babası Said Paşa'nın rehberliğinde ve özel hocalardan dersler alarak kendisini yetiştirmiştir. Ayrıca babasının memuriyeti sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerini görme ve tanıma imkânı bulmuş; farklı din, mezhep ve kültürden insanlarla bir arada yaşamıştır.

Süleyman Nazif'in çocukluk yıllarına rastlayan Osmanlı-Rus savaşının getirdiği sıkıntı ve sefalet, bunun akabinde kaybedilen topraklar şairi derinden etkilemiş ve onda bir vatan bilincinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

2.2. Memuriyeti ve Gazeteciliği

Süleyman Nazif, memurluk hayatına ilk olarak babası Muş mutasarrıfı bulunduğu sırada Vali Sırrı Paşa'nın aracılığıyla Muş Reji Müdürü olarak başlamıştır. Daha sonra sırasıyla Mardin Sancağı Tahsil-i Bekâyâ Memurluğu, Diyarbakır Vilayeti Meclis-i İdare Başkâtip Muavinliği, Diyarbakır Vilayet Matbaası Müdürlüğü Ve Vilayet Gazetesi Başmuharrirliği, Lice Kazası Âşârını İhaleye Memur ve Maiyyet-i Seniyye Erkân-ı Harbiye Ferîki Abdullah Paşa'nın Kâtipliği görevlerinde bulunmuştur.[10]

Süleyman Nazif Diyarbakır'da görev yaptığı sırada Ermeni meselesi gündeme gelir. 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşından sonra Osmanlı Devleti'ne Berlin

---

[9] Nihat Sami Banarlı**: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**,(İstanbul 1978), s.1045.
[10]Bilgegil, **age**, 354. 360

Konferansında 64 maddeden meydana gelen bir anlaşma imzalatılır. Bu anlaşmaya göre Osmanlı Devleti, hem Doğu'da hem de Balkanlar'da çok büyük toprak kaybına uğramıştır. Osmanlı Devleti bu anlaşmayla yalnız Avrupa'da 237.298 kilometrekare, yani bugünkü Türkiye'nin yaklaşık 1/3'ü kadar toprak kaybetmiştir. Bu anlaşmanın en önemli maddelerinden biri de 61.maddedir. Bu maddeye göre Osmanlı Devleti Doğu Anadolu'da Ermenilerin yaşadığı altı vilayette ıslahat yapmaya zorlanıyordu. Bu maddeyle amaçlanan Ermenileri Osmanlı'ya karşı kışkırtmak ve İngiltere'nin Doğu'da kendi himayesinde bir Ermeni Devleti kurmak istemesiydi. 1886'da İsviçre'de kurulan Hınçak cemiyetiyle küçük çapta Ermeni isyanları başlamış ve 1894'te Avrupalı Devletlerin de kışkırtmaları neticesinde, Ermeni Devleti kurma düşüncesiyle Ermeniler Sason'da büyük bir yıkım ve can kaybına yol açan isyanı başlatmışlardır. Bu hadise üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya, 11 Mayıs 1895'te Bâbıâli'ye verdikleri nota ile Berlin anlaşmasının 61. Maddesinin uygulanmasını istediler. Bu notadan sonra Ermeniler İstanbul'da isyan ederler, Bâbıâli'ye gelerek hükümeti protesto ederler. Bu isyanların giderek artması üzerine şehrin ileri gelenleri aralarında Süleyman Nazif'in de bulunduğu bir heyet oluştururlar. Nazif, İstanbul'u vaziyetten haberdar etmek için bir yazı kaleme alır. Söz konusu yazıda Süleyman Nazif, yaşananlardan İngiltere'yi sorumlu tutarak Ermenilere verilmek istenen imtiyazların asla kabul edilmeyeceğini, Ermenilerin iddia edildiği gibi fakir ve merhamete muhtaç insanlar olmadıklarını aksine Müslümanlardan sayıca daha az olmalarına rağmen büyük bir servete sahip olduklarını ve Ermenilere verilecek imtiyazların Müslüman ahali olarak kan pahasına da olsa tanımayacaklarını bildirir.[11] Süleyman Nazif, Ermeni ayaklanması dolayısıyla yazdığı telgrafta kullandığı ifade tarzı ve üslubu ile olayları yerinde incelemeye gelen Abdullah Paşa'nın dikkatini çekti ve onun kâtibi olarak Musul'a gitti (1895).[12]

2.3.Paris'e Gitmesi

Süleyman Nazif, Musul'daki hizmeti sona erince Diyarbakır'a döner ve buradaki vazifesinden de istifa ederek 1896'da İstanbul'a ve Şubat 1897'de de Paris'e gider. Jön Türklere katılmak hevesiyle gittiği Paris'te onların lideri Ahmet Rıza'nın çıkarmakta olduğu Meşveret gazetesinde istibdat rejimi ve II.Abdulhamit aleyhinde

[11] Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi** (c. VII, İstanbul 1979), s. 169, 182
[12] Gür, **age**

oldukça ağır ifadeler taşıyan yazılar yayımladı.[13] Süleyman Nazif'in Paris'e gitme sebepleri arasında küçük yaşlardan beri eserlerini okuduğu ve etkilendiği Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın da bir zamanlar Paris'te bulunmuş olmaları ve dolayısıyla şairin Paris'e karşı bir his ve heyecan duyması olabilir. Ayrıca bu sırada iki yıllık evliliğini bitirmiş ve artık onu İstanbul'a bağlayan bir şey kalmamıştır. Süleyman Nazif Paris'te yaklaşık sekiz ay kalır ve bu süre içerisinde gazetecilik faaliyetlerine ara verir. Paris'te bulunduğu sırada dört eseri yayımlanır: Bunlar, Ahmet Mithat Efendi'nin bir makalesine cevap olarak Ma'lum-ı İlam adında bir mektup, Namık Kemal adını taşıyan bir kitapçık, Bahriyelilere Mektup ve El-Cezire Mektupları'dır. Süleyman Nazif, bir yandan Ahmet Rıza ile aralarındaki anlaşmazlığın büyümesi, diğer yandan saray tarafından verilen bazı teminatlar karşılığında Jön Türk mücadelesinin durdurulması üzerine Ekim 1897'deİstanbul'a döndü[14].

2.4.Bursa Yılları ve Yeniden Gazetecilik

Süleyman Nazif, Paris'ten döndükten sonra Hüdavendigâr Vilayeti Mektupçuluğu göreviyle Bursa'ya tayin edilmiş ve burada yaklaşık on iki yıl kalmıştır. Süleyman Nazif, bu süre içinde büyük dedesi İbrahim Cehdi'nin adıyla Servet-i Fünûn'da çoğu sone sone tarzında şiirler kaleme almış ve Servet-i Fünûn anlayışı tarzında çeşitli yazılar yayınlamıştır. Bu sırada ilk şiir kitabı olan *Gizli Figanlar* 1906'da Mısır'da imzasız olarak yayınlamıştır. Bunun dışında Bursa'da Victor Hugo'nun Mektubunu tercüme etmiş ve yayınlamış, El-Cezire Mektupları ve Malûm-ı İ'lâm ise Mısır'da ikinci defa basılmıştır.

Süleyman Nazif, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Konya'ya nakledilmek istenince istifa ederek İstanbul'a döndü ve fiilen gazeteciliğe başladı. 1909 yılından itibaren Ebuzziyâ Tevfik'in çıkardığı Yeni Tasvir-i Efkâr'da İttihat Ve Terakki iktidarını ağır bir dille eleştiren yazıları yüzünden İstanbul'dan uzaklaştırılarak Basra(1909), Kastamonu(1910), Trabzon(1911), Musul(1913) ve Bağdat(1914) valilikleriyle görevlendirildi. 1912'de Hak gazetesinde siyasi yazılar yayımladı[15] Daha sonra İstanbul'a döndü ve gazetecilik faaliyetlerine devam etti. Türkiye'nin 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığı ve mütareke yıllarının başladığı 1918

[13] Gür, **age**
[14] **age**, 93
[15] **age**, 93

yılında Cenap Şahabettin'le beraber Hâdisât gazetesini çıkarır. Memleketin çok zor zamanlardan geçtiği bu dönemde Süleyman Nazif, milli his ve heyecanlarla yüklü yazılar kaleme almış, yazılarında Türklerin haklarını ve Türkiye'nin mütarekeden sonra elde kalan topraklarını savunmuştur. 8 Şubat 1919'da Fransız Generali Franchet d'Esperey'in at üstünde küstah bir şekilde bazı azınlıkların da sevinç gösterileri eşliğinde İstanbul'a girmesi üzerine Nazif, 9 Şubat 1919'da Kara Bir Gün adlı makalesini yazar ve gazete bu sebeple kapanır.

2.5.Malta'ya Sürgün Edilmesi

Süleyman Nazif, Fransız yazar Pierre Loti için 23 Ocak 1920 günü düzenlenen "Pierre Loti Günü"nde İstanbul'u işgal edenlerle ilgili yaptığı konuşma sebebiyle İngilizler tarafından tutuklanarak Millî Mücadeleyi destekleyen bir grup arkadaşıyla birlikte Malta'ya sürgün edilir ve burada yirmi ay kadar kalır. Malta'da kaldığı dönemde *Edebiyyat-ı Umûmiyye-i Mecmuası, Hazine-i Fünûn, İctihad, İleri, Malumat ve Mecmûa-i Ebüzziya* gibi gazete ve dergilerde yazılar kaleme alır. Süleyman Nazif, 1921 yılı Ekim ayında serbest bırakılır ve yurda döner. İstanbul'a döndükten sonra Peyâm-ı Sabah, Resimli Gazete ve Yarın gibi gazetelerde edebi ve siyasi yazılar yazarak gazetecilik faaliyetlerine devam etmiştir.

Malta'da yirmi ay devam eden esaret hayatı, Nazif'teki vatan hasretini, parçalanmış, işgal edilmiş yurdu karşısındaki ıztıraplarını daha da şiddetlendirmiş ve ona en güzel vatan ve iman şiirlerini yazdırmıştır. Bilhassa ümitsizliklerini, çaresizliklerini, sıkıntılarını, vatan hislerini, yurdun o anda içinde bulunduğu kötü vaziyeti gurbet havası içerisinde terennüm ettiği "Malta Geceleri", "Dâü's-sıla" ve "Son Nefesimle Hasbihâl" şiirleri, Süleyman Nazif'in en güzel eserleri sayılmaya layık manzumeleridir. Malta'da yazılan şiirlerin tamamı daha sonra, 1924 yılında "Namık Kemal ile Hasbıhâl" mensûresiyle beraber *"Malta Geceleri"* adıyla kitap halinde yayınlanmıştır.[16]

2.6.Vefatı

Süleyman Nazif, 1921 Ekimi'nde İstanbul'a döndükten sonra *Peyâm-ı Sabah, Resimli Gazete ve Yarın* gibi gazetelerde yazdığı siyasi ve edebi yazılarla zor şartlar

[16] Karakaş, **age**

altında hayatını sürdürmeye çalıştı.[17] Son yıllarını maddi sıkıntılar içinde geçirmiş ve bundan da kimseye söz etmemiştir. Fakat Necdet Rüştü Efe, Süleyman Nazif'in ev sahibine ve mahalle bakkalına olan küçük borçlarını dahi ödeyemeyecek kadar yoksul bir hayat yaşadığını ve "aç" öldüğünü söyler. Yusuf Ziya Ortaç da Nazif'in hayatının son günlerini, yine aynı sebepten sobasız, mangalsız bir evde geçirdiğini yazar.[18]Hayatının son yıllarını geçim sıkıntısı içinde geçiren Süleyman Nazif, 4 Ocak 1927'de öldü, kabri Edirnekapı Mezarlığı'ndadır.

.

[17] Gür, **age**
[18] **age**, 93

3. SANAT, EDEBİYAT VE ŞİİR HAKKINDAKİ FİKİRLERİ

3.1. Sanat Hakkındaki Genel Görüşleri

Bu bölümde Süleyman Nazif'in sanat, edebiyat ve özellikle de şiirle ilgili düşünceleri izah edilecektir.

Süleyman Nazif, sanatın teorik kısmı üzerinde pek durmaz ancak bağlı bulunduğu Servet-i Fünûn topluluğunun değerlerini benimsemiş ve bunları sonuna kadar da savunmuştur. Buna mukabil sanatçının Edebiyat-ı Cedide anlayışından ayrılan yönleri de vardır. Burada şairin muhtelif yazılarından, edebiyat incelemelerinden, şiirlerinden ve özellikle Muhammet Gür'ün "Makale Ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif" adlı doktora tezinden yola çıkılarak sanatının farklı evreleri ve edebiyata, sanata, şiire bakış açısı genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

3.1.1. Sanat Nedir?

Süleyman Nazif'e göre, sanat insan fıtratından doğmuştur ve beşer, yaratılışı gereği sanata muhtaçtır. Bunun içindir ki: "sanat, yalnız sanat için, yani fıtrat-ı beşerdeki ihtiyac-ı bedâyi-peresti'yi tatmin maksadıyla vücuda getirilir."[19]

Süleyman Nazif, kendisinin de içinde bulunduğu Edebiyat-ı Cedide'nin sanat anlayışına uygun olarak sanatın amacının insanın güzellik ihtiyacına cevap vermek olduğunu ve sanatın insanın temel bir gereksinimi olduğunu ifade eder ve şöyle söyler: "Şiir, insanın gıda gibi, hava gibi kat'i bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç daima bir zemin-i istîfa arar ki o da güzelliktir."[20] Sanat, insandaki beğenme arzusunu harekete geçiren, insanı tatmin eden manevi bir ihtiyaç, bir gıdadır.

3.1.2. Sanat ve Güzellik

Süleyman Nazif, sanat ve güzelliği birbiriyle iç içe geçmiş bir bütün olarak düşünür. Onun bu konu hakkındaki görüşü, ikinci dönem Tanzimatçılarından, Servet-

[19] Muhammet Gür **Makale Ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif**, (İstanbul 1992) s.126
[20] **age**, 126

i Fünûn şairlerine de yol açmış olan Recaizâde Mahmut Ekrem'in poetikasıyla benzerlik gösterir. Ekrem'in *Takdir-i Elhan*'da dile getirdiği "zerrattan şumusa kadar her güzel şey şiirdir" görüşü Edebiyat-ı Cedide şairlerinin de benimsediği bir fikir olmuş ve böylece şiirin konusu genişlemiştir. Şiirde güzelliği her şeyin üzerinde tutmuşlar ve sanat yalnız sanat için ilkesine sadık kalmışlardır. Süleyman Nazif de Servet-i Fünûn topluluğunun görüşlerini taşır ve bu bağlamda şunları ifade eder: "Kâinat, serâpâ güzeldir. Herkesçe güzel bilinen şeyler bir tarafa dursun… Bir yangın, bir inhidâm, bir cenaze, bir cerîhada bir şiire, hem de müessir, muhalled bir şiire mevzu olabilecek bin türlü güzellikler vardır. Dikkat oluna oluna şu hakikat anlaşıldı ki güzellik –dairesi küçüldükçe kudret ve cazibiyeti artıyormuş gibi- büyük şeylerden ziyade küçük mahlûkatta tecelli ediyor."[21] Bu anlayış, Servet-i Fünûn şairlerinin en küçük bir eşyayı, bütün bir tabiatı şiire konu etmeleriyle örtüşür. Nazif de özellikle 1898 sonrası Servet-i Fünûn tesirindeki şiirlerinde bu anlayışla eserlerini meydana getirmiş; büyük mevzular peşinde koşmak yerine aşk, tabiat temalarını şiirlerine konu etmiştir.

Öte yandan, tabiattaki güzelliğin mükemmel olduğunu, sanatçının bu güzelliği eserlerinde tecelli ettirmesi gerektiğini söyleyen Nazif, sanatkârı tabiatta dağınık halde bulunan bu güzellikleri bir araya getiren, ona yeni bir şekil veren ve ondan eşsiz bir ebedi güzellik vücuda getiren kişi olarak niteler. Yani tabiatta gizli bir güzellik olduğunu ve sanatçının görevinin de bu gizli olan güzelliği keşfedip ortaya çıkarmak olduğunu ifade eder. "Bana öyle geliyor ki bütün kalemler, fırçalar, teller yalnız bu hafi güzelliği tasvire hâdim olurken bir fark, bir temayüz, bir tesir gösterir: Edebiyat, ancak bu hiss-i hafî huzurunda kitabet-i âdiyyeden ayrılır; bir kalbin en derin nişane-i infialini veya en masum bir şevkin âsârını bir nazarda, bir çehrede göstermek kudret-i mübdianesi, bir ressamın fırçasına burada ifâza olunur; bir kemanın telleri ancak bu makamda bir hayatın enîn-i ızdırabını gizler!..."[22] Sanatçının tabiattaki bu gizli güzelliği ifade etme gücüne göre de eserin kalıcılığı artar. Nazif'e göre güzel ve fâni birbirine tezat kavramlardır. O, güzelliğin ebedi olduğunu düşünür, ona göre: "Diyar-ı bedayi'in ufukları dâhilinde ölüm dolaşamaz"

[21] **age,**127
[22] (Nazif, **"İki Söz Daha", Servet-i Fünûn**, c.15,nr.367, 12 Mart 1314/1898s.38,41 Nazif'ten aktaran Gür 1992 s.127)

Sanat ve güzellik, Süleyman Nazif'in önemle üzerinde durduğu ve birbirinden ayıramadığı iki kavramdır. Sanatçının eserinde mevzu ettiği muhtevadan çok işlediği konuyu nasıl anlattığının mühim olduğunu söyler: "Samimi ve büyük şairler, eserlerini mevzuundan ziyade severler. Ve onlarda hâkim olan yalnız aşk-ı sanat ve sanattır." [23]

3.1.3. Sanatta Açıklık-Kapalılık Meselesi

Süleyman Nazif; sanatta, edebiyatta açıklık - kapalılık meselesinin kişinin kendi tasarrufuna, tabiatına bağlı olduğunu söyler. Ona göre sanatta esas olan güzelliktir. Bu konuda şöyle söyler: "Bence güzelliğin şartı yine güzelliktir, ister vazıh olsun ister müphem. Sadi'ye perestiş ettiğim kadar Şevket'i, Cenap kadar Akif'i de severim"[24] diyen şair, edebiyatta açık kapalı, eski yeni tartışmalarının lüzumsuz olduğunu, sanatın asıl meselesinin "güzellik" olduğunu vurgular.

3.1.4. Sanatın Amacı

Süleyman Nazif, içinde bulunduğu Servet-i Fünûncuların "sanat, sanat içindir" görüşüşünü savunmuştur. Sanat ve güzellik bölümünde bahsedildiği gibi Nazif için sanatta esas olan amaç tabiattaki güzelliği keşfedip ortaya çıkarmaktır. Buna mukabil sanat; toplumun sorunlarını, dönemin, tarihin insanlar üzerindeki etkisini de yok saymamalı sanatçı topluma yol gösterici olmalıdır. "Hadisat karşısında hiçbir şairin lakayt kalmaya hakkı yoktur. Asıl büyük şairler onlardır ki, lisanıyla ibda-ı âsâr ettikleri ırk ve kavmin istikbalini ihzar ve tanzim ile tarihini tahkim ederler."[25]

Süleyman Nazif, sanatçının sosyal meselelere bigâne kalmaması gerektiğini savunur. Onun, "sanat, sanat içindir" anlayışıyla kastetmek istediği şey sanatın yalnızca toplumsal gaye ile sınırlı kalmamasıdır. Yani sanatçı, sosyal faydayı amaçlarken estetik kaideleri de göz ardı etmemeli üslûbu sağlam olmalıdır. Süleyman Nazif, her ne kadar teorik olarak sonuna kadar "sanat, sanat içindir" görüşüne bağlı olsa da milletin en zor zamanlarında kalemiyle, eserleriyle onlarla bir olmuş, toplumun maşeri vicdanına seslenmiş; vatanın içinde bulunduğu bedbaht hallere tüm ruhuyla, benliğiyle üzülmüş ve bu hislerini hem şiirlerinde hem de nesirlerinde samimimi bir şekilde göstermiş, dile getirmiştir.

---

[23] Süleyman Nazif **Fuzuli,** s.106
[24] (Nazif, **"Şevket-i Buhari 2, Peyam-ı Sabah"** nr. 1157, 22 Şubat 1338/1922, Nazif'ten aktaran Gür 1992, s.127)
[25] Gür, **age**

3.1.5. Sanat ve Ahlak

Süleyman Nazif, sanat ve ahlak arasında bir münasebet kurmaz çünkü ona göre sanatta esas olan güzelliktir. Sanatçı hayatta var olan güzel, çirkin tüm konuları eserine mevzu edebilir. Süleyman Nazif, Tanzimat sanatçılarından Şinasi ve Namık Kemal'in sanat ve ahlak arasında ilişki kurmalarına karşı çıkar ve bu konuyla alakalı görüşlerini Resimli Gazete'de çıkan Sanatta Ahlak isimli makalesinde dile getirir: "Hâlbuki, eslaf-ı üdebâ yalnız bezl-i mizahta değil, ciddi eserlerde de âr ve iffet'e dindarane bir hürmetle merbut görünmezler Şinasi'nin sözü, hikmet-i bedâyi ülemasınca da makbul değildir" diyerek Şinasi'yi eleştirir ve bütün güzel sanatlarda olduğu gibi edebiyatta da ifadenin başarının belirleyicisi olduğunu mevzunun ondan sonra geldiğini söyler: "Güzel Sanatların şiir, resim, mûsıkî, heykeltıraşlık gibi dallarında yalnız ifade ve tasvir muvaffakiyeti aranır. Mevzu ondan sonra gelir. Serbaz bir neşide, bir hikâye, çıplak bir resim, bir heykel eğer hüsn-i ibda edilmiş ise makbuldür. Bir Çingene rakkasenin iyi tersim edilmiş taviri, bir abide-i musalliyenin fena yapılmış resmine tercih olunur. Güzellik mevzudan ziyade, muvaffakiyet-i ifadededir. Bir üstadın fırçasından çıkmış bir kangren cerihası, acemi bir ressamın tersim ettiği bir demet güle takdim edilir. Edebiyatta da böyle. Eşref'in kelime-i müstehcene ile dolu âsârına şiir değildir demeye kimin dili varır? Kaldı ki: kelimelerde ırz ve iffet arayan, yalnız zevahiri görenler ve ekseriyetle kendi nefsine itimadı olmayanlardır."[26]

Süleyman Nazif, sanatçının özgürlüğünü savunmakla beraber yayınların bütünüyle serbest bırakılması taraftarı da değildir. Elbette yayınlar devlet gözetiminde olmalı ve takip edilmelidir ancak eserin yayınlanmaya uygun olup olmadığı değerlendirilirken yazılma amacının da göz ardı edilmemesi gerekir.

3.2. Edebiyat ve Şiir Hakkındaki Genel Görüşleri

3.2.1. Edebiyatta Yeniliğe Bakışı

Süleyman Nazif; edebiyatın zamana, muhite, değişen durumlara ve şartlara göre değişebileceğini ve bu sebeple dilin de yeni bir ifade tarzı kazanacağını söyler ve bu değişimi tabi bulur.

[26] **age**, 128

Süleyman Nazif'e göre; edebiyattaki değişme, bütün kâinatta geçerli olan "tekâmül" kanununun bir gereğidir: Mademki dünya dönüyor, mademki günler ve mevsimler aralıksız değişiyor; mademki bu hayat âlemi içinde her şey "tarik-i tekâmül" denilen bitmez tükenmez bir daire dâhilinde "fakat her adımda yükselerek, büyüyerek, şekil ve suret değiştirerek, muhitini genişleterek- durmaksızın devrediyor;" edebiyat da her şey gibi ve her şeyiyle beraber değişecek'tir.[27]

Nazif, edebiyattaki değişimin şeklî olduğunu, esasen insanların duygularının, fikirlerinin ortaklığını savunur. Edebiyatın biçimsel manada farklılaşması zamanın, mekânın ve oluşan yeni şartların etkisi sebebiyledir. Bu itibarla edebiyatın bünyesinde mezc olmuş halde bulunan unsurlar, insanlığın ilk devrine kadar uzanan köklere sahiptir.

Her dilde zamanla ve yeni ihtiyaçlara göre bazı kelimelerin değişmesi, yerine yenilerinin gelmesi doğal bir ihtiyaçtır ve zaruridir: "Eşyanın daima öteden beri kullanılan evsaf ve kelimât ile tarif olunmasını talepte ısrar etmek, yeni nesilleri ensal-i kadime ile bir seviye-i marifette bulundurmaktır ki bu taassup o teceddütten ziyade mebna-ı milliyede rahneler açar"[28] diyen şair dile yalnız kuralcı bir bakış açısıyla yaklaşan, onu güzelliklerinden ayıran, tekdüze bir hâle getiren gramercilere karşı çıkar ve Servet-i Fünûncuların dilde ve edebiyatta meydana getirdikleri yeniliğin savunuculuğunu yapar. "Safa'nın hain bakışlı pencereler'i, Cenab'ın leyl-i müzab'ı Nesib'in ömr-i tarumar'ı, Suad'ın öksüz hayat'ı, Fikret'in nazlı hatt-ı istifham'ı ve bunların yüzlerce eşbah ve nezairi o yüksek ruhların rehgüzar-ı heyecanlarına atılan eşyaya atfettikleri bin nazar-ı vukuf ve teşhis, onlara uzattıkları bir dest-i musafahat ve âşnâyidir. Bu sıfatlar o mevsufları hakiki isimleriyle çağırıyorlar"[29] diyerek edebiyatın ve dilin değişen şart ve zemine uygun olarak yenilenmesinin son derece doğal olduğunu düşünür. Çünkü bu şairler eşyayı kendi hisleriyle, kendilerinden öncekilerden farklı bir his ve heyecanla tavsif etmişlerdir. İnsanın his ve düşünme kabiliyeti var olduğu sürece de bu değişimin karşısında durmak imkânsızdır.

3.2.2. Edebi Eserde Taklit

Süleyman Nazif, her şairin yetişme döneminde kendisinden tecrübece üstün şairlerden etkilenmesinin kaçınılmaz olduğunu söyler. "Muhite merbut olmayan deha

[27] **age**,129
[28] **age**,135
[29] **age**,136

bulunmadığı gibi, eslâfın bazısına medyun olmayan dahi de gösterilemez."[30] Her ne kadar edebiyatçılar arasındaki etkilenmenin doğal olduğunu, aslında her şeyin taklitle başladığını söylese de sanatçının kendi mizacıyla, yeteneğiyle bunu birleştirerek orijinal olacağını ve kalıcı eserler meydana getireceği görüşünü savunur. Esere kendi hayatını, ruhunu veren bir sanatçının esasen kimseyi taklit edemeyeceğini, eserini kendi ıstırabını, sevincini ve tüm hislerini ortaya koyarak oluşturacağını ifade eder. Sanatçının şahsiyeti haricinde taklidin varlığını da tamamen reddetmeyen Süleyman Nazif konuyla alakalı şöyle der: "Vakıa edebiyatça meslek intihabı, doğmak gibi insanın yed-i ihtiyarında olmayan şeylerdendir. Her üslup sahibinin yazdıklarında yalnız kendi sima-yı manevisi görülür. Bununla beraber, aynı muhit ve içtimai seviyede bulunan bir kısım fikir ve kelam erbabı arasında esaslı ve tabiî bir münasebet ile fikrî yakınlığın bulunduğu da inkâr edilemez."[31]

3.2.3. Edebî Eserin ve Sannatçının Samimiyeti

Süleyman Nazif'e göre, heyecanı bizzat kalp ve ruhta yaşanmayan ve duyarak yazılmayan ya da çeşitli menfaat ve dünyevi maksatların tahakkümüyle vücuda getirilen eserler kalıcı ve müessir değillerdir. "Bir eser-i sanat, samimiyetle yani aşk ve ihlâs ile ibda edilmezse payidar olamaz."[32] Süleyman Nazif'in bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi edebî eserde sanatçının samimi olmasını, sanatçının karakterinin eserinde vücut bulmasını son derece önemsediğini anlıyoruz. Ancak her sanatçının da eseriyle şahsiyeti arasında bu türden bir rabıta bulunmaz. Nazif, Mehmet Akif adlı inceleme eserinde bunu şöyle açıklar: "Pek az şair vardır ki yazıları hissiyat-ı sahihiyyesinin değiştirmeyen ve aldatmayan bir ma'kesi olsun."[33] Yazılarıyla hissiyatı arasında güçlü bir münasebet bulunan yani 'duyarak' yazan sanatçıların az olduğunu söyler ve bunu muhtelif örneklerle izah eder. Alphonse Daudet'nin yazılarıyla insanları güldüren bir yazar olmasına rağmen cemiyet hayatında aslında terbiyeli ve ciddi bir insan olduğundan, Sefiller'in yazarı Victor Hugo'nun sıradan vatandaş olan Hugo'dan farklı olduğundan söz eder. Ancak bununla birlikte eserleriyle kişilikleri arasında kuvvetli bağlar bulunan yazarlar da sayıları az da olsa vardır. Süleyman Nazif, yakın arkadaşı olan Mehmet Akif'i bu ender şairler arasında görür ve onun için şunları

[30] Fuzuli **age** s.143
[31], Gür, age. s.138
[32] **age**, s.138
[33]**age**,139

söyler: “Hiç kimsenin, hatta vicdan-ı Akif’in bile tekzip etmeyeceğine kâni olarak iddia ederim ki Hakkın Sesleri mübdi’inin samim-i kalbinde hissetmediği hiçbir şey onun şiirlerine karışmamıştır. O nasıl duydu ise öyle yazdı. Her duyduğunu yazmamış, fakat her yazdığını mevcudiyet-i maneviye ve maddiyyesini sarsacak surette duymuştur. Öyle olmasaydı, yazıları karşısında kalpler bu kadar ihtizaz etmezdi.”[34] Mehmet Akif’in Çanakkale Şehitlerine adlı şiirini edebi eserdeki samimiyeti en iyi yansıtan eserlerden biri olarak gören Nazif, “Çanakkale Şehitlerine şiiri, şüheda ruhlarının içinde hıraman olacakları bir behişt-i belagat olmuştur” der ve Mehmet Akif’in bu eseri duyarak, hissederek yazdığını ifade eder.

Samimiyetle yazılan edebi eserlere örnek verirken Baki’nin pek çok kasidesinin olduğundan ancak hiçbirinin Kanuni Mersiyesi kadar etkileyici olmadığından da söz eden Nazif, Baki’nin Mersiyesini benzerleriyle mukayese ettiğinde gördüğü farklılığı da yine samimiyetle açıklar. Süleyman Nazif, sanat aşkı ve edebi eserdeki samimiyetin öneminden bahsederken Fuzuli’nin Hadikatü’s-Süeda eserinden de övgüyle bahseder. “Bu kadar büyük bir kitabı yorulmayan ve yazıldıkça artan bir tahassüs ve heyecan ile tahrir için yalnız ilim ve azim kifayet etmez; aşk lazımdır. Bitmez tükenmez bir aşk: sanat aşkı…”[35]

Edebi eserde samimiyeti en önemli etkenlerden biri olarak gören, sanatın yalnız ilimle yapılamayacağını ifade eden Süleyman Nazif, kendisi de hem nesirlerinde hem de manzum eserlerinde buna ehemmiyet vermiştir. Şair, “Kara Bir Gün” adlı makalesi başta olmak üzere pek çok eserinde hislerini ve heyecanını dizginleyemez şahsiyetini, ruhunu ortaya koyar bu sebeple kimi zaman da kaleme aldığı yazılarında kişiselliğin ağır basmasından kurtulamaz.

3.2.4. Edebi Eserde Dönem ve Muhit Etkisi

Süleyman Nazif, devir ve muhitin sanatçı üzerindeki tesirini son derece önemser ve edebi eserin yaşanılan zamana, dönemin şartlarına ve mekâna göre şekillendiğini ileri sürer. “Edebiyat, zamanın ma’kes-i mâhiyatıdır”diyen Süleyman Nazif, edebi eserin içinde bulunulan zamanın dışında değerlendirilemeyeceği görüşünü savunur ve bu itibarla edebi eserlerin döneme ayna tutacağını söyler.

[34] **age**, 140
[35] **age,**143

Nazif'in yazı ve değerlendirmelerinde zaman, başlıca iki özelliği ile yer alır. Birincisi: Zaman, mahiyeti ve sonuçları tam olarak görülüp anlaşılamayan mesele ve hadiseleri açıklayan, bilinmeyen yönlerini ve boyutlarını gösteren en büyük müfessir ve öğreticidir. Zamanın ikinci özelliği ise geçmişten intikal eden tecrübelerin de yardımıyla fikir ve hadiselere belli bir şekil ve mana kazandırarak, aynı zaman ve mekânda yaşayan insanlarda bazı ortak kanaat ve zihniyetlerin oluşmasını sağlamasıdır.[36] Zamana böyle anlamlar yükleyen Nazif, hiçbir şeyin kesin olamayacağını, her şeyin zamana ve mekâna göre değişiklik arz edeceğini ifade eder ve sanatçının yetersizliğinden de yaşanılan dönemi ve muhiti sorumlu tutar. Aynı şekilde büyük dehaların, önemli sanatçıların da devirlerinin mahsulü olarak ortaya çıktıklarını vurgulayan Nazif bununla ilgili şu misalleri verir: En büyük ve yegâne müceddidin, zaman olduğunu kimse inkâr edemez. Hatta Shakespeare'in bile cephe-i dehasında büyük Elizabeth devrinin âsârı nümayandır. Fransa inkılâb-ı kebiri olmasaydı, Victor Hugo şeklinde bir şair zuhur etmezdi.[37]

Yaşanılan devir ve muhit değiştikçe yeni ihtiyaçları karşılayacak bir dil ve üslubun da teşekkül etmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple, değişimin lüzumuna dikkat çeken Süleyman Nazif, Türk edebiyatındaki değişimleri de bu şekilde açıklar ve bunları tabii görür. Bizim, zamanında İran edebiyatının tesirinde olduğumuzu ancak bugün maddi ve manevi ihtiyaçlarımızın çoğunu Batı'dan aldığımızı ifade eder.

Süleyman Nazif, Servet- i Fünun devrinin pek çok sanatçısı gibi devir ve muhitin edebi eser üzerindeki etkisini önemser ve dönemin şartlarına, tarihsel sürece bağlı değişimi de kaçınılmaz olarak görür. Bu konuyla alakalı görüşlerini bir makalesinde şu cümlelerle özetler: "Edebiyat muhitten doğar ve muhiti tasvir ve terennüm eder. Mahdut ve muayyen eşkâl ve mevzuat arasında mahsur kalan nazım bile lehçe ve hiss ü hayalce, zamanına ve zamanın ilcaâtına sıkı sıkıya merbuttur.[38]

3.3. Türk Edebiyatının Dönemlerine Dair Düşünceleri

3.3.1. Eski Edebiyatla Münasebeti

Süleyman Nazif, her ne kadar Servet-i Fünûn topluluğuna mensup olup yeni edebiyatın savunuculuğunu yapsa da divan şiiri ile bağlarını koparamamıştır. Nazif,

[36] **age**,144
[37] **age**,145,146
[38] Süleyman Nazif, "Bir Tahmis Münasebetiyle" **Yarın**, 20 Nisan 1338/1922 nr.27

gerek mizacı gerek yetişme tarzı sebebiyle topluluğun diğer sanatçılarından ayrılır. Şerif Aktaş, onu bir edebi topluluk içinde değerlendirmenin güç olduğunu şu sözlerle ifade eder:

"Edebiyatı ve sanatı, eskisi ve yenisiyle bir bütün olarak gören Süleyman Nazif'i bir edebi grup içine yerleştirmek son derece güç görünmektedir. Nesirlerini bir tarafa bıraksak bile, şiirleriyle onu, alışılmış sınıflama içinde bir grup içine yerleştirmek oldukça zordur.

Şiir zevki baba ocağında teşekkül eden Süleyman Nazif, Servet-i Fünûn dergisinde şiirlerini yayınlarken yalnız bir arayışı sürdürür. Onun sesine sinen Edebiyat-ı Cedide duyarlılığı ve anlayışı, kişiliğinin bir yönü hakkında kanaat verse bile, emanet gibi durmakta; dil karşısındaki tavrı, eski yeni arasındaki arayışları, mısralardaki ses hatta kelime kadrosu ve bir türlü kıvamını bulamayan hayal iklimi ile mutavassıt zevke yakın bir sanatkâr, intibaı vermektedir.[39]

Süleyman Nazif'in eski ile yeni arasındaki bu arayışının ve edebiyat zevkini her iki kaynaktan beslemesinin sebeplerinden en önemlisi şüphesiz aldığı eğitim ve yetiştiği çevredir. Babasının memuriyeti sebebiyle düzenli bir eğitim göremeyen Nazif, kendi kendini yetiştirmiş ve daha çok babasından eğitim almıştır. Edebiyat meclislerinin kurulduğu, şiirle, sanatla alakalı sohbetlerin yapıldığı bir evde büyüyen şair atalarından aldığı edebiyat ve şiir mirasının da sayesinde çok küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamıştır. Nazif, ailesinden aldığı bu terbiye ve bir divan şairi olan dedesi İbrahim Cehdi Efendi'den miras kalan eski şiir geleneğiyle yetişmiş olduğu için divan şiirine bigâne kalamamış ve eski edebiyatın nazım biçimlerini kullanmıştır.

Süleyman Nazif'in eski edebiyatın nazım şekilleri arasında en çok tercih ettiği gazel nazım biçimidir. Şairin yirmi üç gazeli vardır; bunların on dokuzu aşk, ikisi vatan temalarında, diğer ikisi de ferdi temalarda yazılmıştır. Süleyman Nazif aşk temalı gazellerinde klasik şiirin ses, söyleyiş, ahenk özellikleriyle beraber muhtevasından da yararlanmıştır. Nazif'in aşk şiirlerinin konusunu sevgiliden ayrı kalan, vuslatı arzulayan âşığın ıstırapları ve bu yolda çektiği sıkıntılar oluşturur. Süleyman Nazif, gazellerinde aşk teması dışında ferdi konulara ve vatan temasına da yer vermiştir. Bu gazellerde divan şiirinin söyleyiş özelliklerinden yararlanmış ancak içerik olarak

[39] Şerif Aktaş, "Edebiyat-ı Cedide Şiiri ve Süleyman Nazif" **Türk Dili**, s.534, (Haziran 1996): 1288-1296

farklılaşmıştır. Süleyman Nazif, gazellerinde aşk teması dışında ferdi konulara ve vatan temasına da yer vermiştir. Bu gazellerde divan şiirinin söyleyiş özelliklerinden yararlanmış ancak içerik olarak farklılaşmıştır.

Süleyman Nazif'in eski şiirden etkilendiği bir diğer alan ise nazirecilik geleneğidir. Divan edebiyatında bir gelenek haline gelen nazire yazma, Tanzimat sonrası Türk şiirinde de devam etmiştir. Süleyman Nazif'in şiirinde de nazireler önemli bir yere sahiptir. Nazif, pek çok şaire nazireler yazmış, kendi şiirlerine de nazireler yazılmıştır. Süleyman Nazif, bu nazirelerle divan şiiri tarzında şiirler yazabileceğini göstermiş ancak nazireleri orijinal olma gayesiyle değil sevdiği, takdir ettiği şairlere olan beğenisini göstermek maksadıyla yazmıştır.

Nazif, klasik şiirin özelliklerine bağlı kalarak yazdığı şiirlerinde divan edebiyatı şairlerinin çokça kullandığı mazmunları, hayalleri ve terkipleri olduğu gibi kullanmış, bu klasik tarzdaki şiirleri modern şiirle sentezleyip yeni bir hayal oluşturmamıştır.

3.3.2. Yeni Edebiyata Bakışı

Süleyman Nazif'in edebiyatta yenileşmeye, değişime açık olduğu belirtilmişti. Akıp giden, sürekli bir değişim içinde olan evrende sanatın tekâmülü de kaçınılmazdır. Kendisi de yeniliğin taraftarı olan Edebiyat-ı Cedide topluluğuna mensup olan şaire göre yeniliğin ölçüsü fikirdeki değişimdir.

Edebiyatımızın yeniliğe ilk adımı Tanzimat Edebiyatıyladır. Bununla birlikte Tanzimat'ın birinci nesli gelenekten tam manasıyla kopamamıştı. Ancak ikinci nesil dediğimiz grup hem şekil hem de muhteva anlamında yenileşmede kayda değer eserler meydana getirmişlerdir.

Süleyman Nazif, Türk edebiyatında yeniliğin öncülerinden söz ederken Ahmet Vefik Paşa'dan başlayarak pek çok ismi zikreder. Ancak şu üç şairin üzerinde hususiyetle durur: Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdulhak Hamid Tarhan.

Nazif, Yeni Edebiyat'ın gelişme ve ilerlemesinde emeği geçmiş en mühim şahsiyetlerden olan Kemal, Ekrem ve Hamid üçlüsünün bu sahadaki fonksiyon ve hizmetlerini, askeri bir teşbihle anlatır: Bu muharebede, daha doğrusu edebi cihatta Namık Kemal, "azimkâr ve fedakâr bir uc kumandanı"dır. Üstad-ı Ekrem; Talim-i

Edebiyatı, Takdir-i Elhan'ı ve sair measir-i irfaniyle yeni ordunun erkân-ı harbiyesi vazaifini bihakkın ifa" etmektedir. Abdulhak Hamid ise "dehadan, azimden, vukuftan müteşekkil bir mevkib-i hümayun-ı şiir ü irfan ile â'da-yı edebi, tahassüngâhından çıkararak milletine payansız menazır ve mülevven ufuklarla mâli bir kişver-i azim ihda" eder.[40]

Süleyman Nazif bu üç şairi yeni edebiyatın en önemli öncüleri olarak görür ve kendilerinden sonrakilere de yol açtıklarını ifade eder.

[40] Gür, **age**,187

4. ŞİİRİ

4.1. Süleyman Nazif'in Şiirlerinde Muhteva

4.1.1. Toplumsal Temalar

4.1.1.1. Vatan, Millet, Hürriyet Temalı Şiirleri

Süleyman Nazif'in vatan konulu şiirleri hem sayı hem de şairin asıl kimliğini göstermesi bakımından oldukça önem arz eder. Süleyman Nazif'te vatan, millet ve hürriyet kavramlarıyla birlikte ele alınır. Özellikle, üç şiir kitabına aldığı metinlerin ekseriyetini vatan temalı şiirler oluşturur. Bu şiirlerde vatanın içinde bulunduğu duruma kederlenen, vatan topraklarının birer birer elden gidişine feryat eden, ağlayan; mazideki mesut günlerle teselli bulan; dönemin yönetimine öfkelenen, isyan eden insanı görürüz. Nazif'in eserlerini verdiği yıllar hakikaten tarihimizin belki de en zor zamanlarıydı. İşte bu tarihsel şartların ve şairin vatanına duyduğu bağlılığın da tesiriyle vatan sevgisinin onun şiirinde etkili olduğunu görmekteyiz.

Tarihin bir ikramı olarak "İşkodra'dan Hint Denizi'ne, Edirne'den Necid Çölüne, Erzurum'dan Sahra-yı Kebir serhadlerine kadar" uzanan vatan, Nazif'in ilk şiirlerinde Namık Kemal'de görüldüğü gibi umumi olarak ele alınmıştır. Bu şiirlerinde yine Namık Kemal'in tesiriyle hürriyet fikri terennüm edilmiştir. Balkan harbinden sonra yazılan şiirlerde ise, vatan bir bütün olarak değil, ayrı ayrı parçalar halinde ele alınmış ve vatanın uğradığı felaketler anlatılmıştır. [41]

Süleyman Nazif'in 1906 senesinde Mısır'da imzasız olarak yayınlanan ilk şiir kitabı *Gizli Figanlar*'da on beş şiir bulunmakta, bunların sekizini vatan, millet ve hürriyet temaları oluşturmaktadır. 1918'de yayınlanan ikinci şiir kitabı olan *Firâk-ı Irak*'ta sekiz şiiri bulunmakta olup bunlardan eserin sonundaki "Endülüs Şühedâsına" ithaf edilen "Kübalılar" hariç, diğerlerinin tümü vatan temalıdır. Bu şiirler bir

[41] Karakaş, **age**, 19
9

kompozisyon halinde Irak'ın vatan topraklarından koparılışına duyulan üzüntüyü dile getirir. Şairin Malta'da sürgün yıllarındayken kaleme aldığı 1924 yılında İstanbul'da Süleyman Nazif imzasıyla neşredilen *Malta Geceleri* isimli kitabınınsa tamamı vatan hasreti temasını içerir. Burada hem vatanından ayrı düşmüş olan şairin ıstırabını, ümitsizliğini hem de imparatorluğun dağılmasına, vatanın elden gitmesine feryat eden şairin üzüntüsünü görürüz.

Süleyman Nazif'in vatan temalı şiirlerini şairin ilk şiir kitabı olan *Gizli Figanlar*'dan başlayarak, *Firâk-ı Irak, Malta Geceleri* ve son olarak muhtelif dergi ve gazetelerde kalan diğer şiirlerini inceleyerek tamamlayacağım.

"Gazel", adlı şiirin tamamında vatana hitaben konuşan kişi şairdir. Şiirde vatan muhabbetinden bahseden şair, ilk iki beyitte vatanın kutsiyetini, vatanın insan için en değerli varlık olduğunu çeşitli terkiplerle ifade eder.

Gönlümde akdes-i sevda vatan muhabbetidir

Vatan muhabbeti ömrün yegâne zinetidir[42]

Üçüncü beyitten itibaren şairin, akdes- i sevda, ömrün yegâne zineti olarak gördüğü vatanın uğradığı felaketler dile getirilir:

Şafak değil kızaran safha-i semâda bu şeb

Cerihalı vatanın aks-i hûn-ı mihnetidir[43]

Bu mısralarda şair, vatanı yaralı olarak gördüğünü gökyüzündeki kırmızılığın da şafak rengi değil yaralı vatanın kanı olduğunu söyler. Dördüncü beyitte vatanın neden yaralı olduğunu anlıyoruz. "Binâ-yı zulm" ifadesiyle hükümete gönderme yapan şair,

Allah'a seslenerek şöyle dua eder:

[42] Süleyman Nazif **Gizli Figanlar**, (Mısır 1907) s.13
[43] **age**, 13

Binâ-yı zulm yıkılsın temelden Allahım,

Ki Hazret-i vatanın menba'- ı felaketidir[44]

"Hazret-i vatan"ın felaket kaynağı olan "binâ- yı zulm" yıkılmalıdır. Binâ-yı zulmün yıkılmasıyla vatanın harap olmaktan kurtulacağı, zulmün sona ereceği, insanların hürriyete kavuşacağı ifade edilebilir.

Son beyitte de şair, vatanın uğradığı felaketlerden dolayı yaşanılan zamanı bu ümmetin kıyamet vakti olarak gördüğünü ifade eder. Şairin gazelde kullandığı ehl-i vatan, hazret-i vatan ifadeleri ve vatan sevgisini her şeyin üstünde tutan tavır, hem söyleyiş hem de duygu ve düşünce bakımından Namık Kemal'i hatırlatmaktadır.

"Ey Ebnâ-yı Vatan", isimli şiir, tüm gençliğe, vatan evlatlarına hitaben yazılmıştır. Şairin, istibdat yönetiminin zulmünden, vatanın mukaddesliğinden söz ettiği şiir vatanın evlatlarını gafletten uyandırıp gayrete davet eder. İlk beyitte bir gül bahçesi olan vatanın istibdat yüzünden mahvolduğunu söyler:

İşte gülzâr-ı vatan mahvoldu istibdâd ile

Bizden istimdâd eder her zerre bir feryad ile [45]

Vatan istibdad yüzünden mahvolmuş keder ve üzüntü içindedir ve her zerresiyle feryat etmekte "biz"den yani vatan evlatlarından yardım istemektedir.

Zulm ü istibdât devri derd ü ye's eyyâmıdır

Arkadaşlar kan dökün kan dökmenin hengâmıdır[46]

Bu beyit, her üç dörtlüğün sonunda tekrarlanmaktadır. İstibdat yönetimiyle, "gaddar" padişahla pençeleşmek gerektiğini, "devrin kan dökme devri" olduğunu söyleyerek

[44] **age**,13
[45] **age**, 16
[46] **age**,16

gençleri kan dökmeye çağırır. Şair, üç dörtlükte de kan dökmenin neden lüzumlu olduğunu sebepleriyle açıklar:

Zillete ömre müreccahtır şerefli bir memât

Ümmete lazım değildir böyle efsürde hayat

Şaire göre şerefli bir ölümün zillet altında yaşamaya tercih edilmesi gerekir. Çünkü "azm ü sebât" ile cihanı titretmek varken böyle donuk-gayretsiz bir hayat ümmete lazım değildir.

Şiirin bütününde gençler, "zulm ü istibdad devri" olarak nitelenen devrin yönetimine karşı "kan dökün, kan dökmenin hengâmıdır" ifadeleriyle isyana teşvik edilir.

Bu şiirin ardından şair, "Bu Manzumeye Müteallik İzahat" başlıklı bir yazı yazarak şiiri yazma sebebini açıklar. Bu yazıda, "vatanın son ümitleri, ümitlerin son penâhı" olarak nitelediği Yeni Osmanlıların, şiirin yazıldığı tarihten bir sene önce istibdada karşı darbe vurma teşebbüsünde bulunduklarından ve bu darbenin ezici bir şekilde bastırıldığından söz ederek şöyle devam eder:

"O vakit vatanın hicrî bir köşesine düşmüştüm. Her ferdi bir memlekete şeref-bahş olacak kadar katre-i zi-nasib-i meâli olan o gençlerin dûmasırını bu manzume ile tebcil ettim."[47]diyerek şiiri yazma sebebinin onurları zedelenen o gençlere itibarlarını geri vermek, onları yüceltmek olduğunu söyler.

Ayrıca yazının devamında şair, "bu manzumenin hiçbir kelimesine dokunmadan ta'bına ruhsat verilmesini garip bulur. Hatta Encümen azâsından bir talebenin şairin his ve fikirlerine bigâne olmadığını duyurmasına rağmen Encümen yine bir şey anlamamıştır. Şair, Encümendekilerin bu nisbette cahil olmalarını hicveder ve şöyle devam eder:

İdare-i hâzırenin cühelaya has-ı menâsıb etmesinden ara sıra bu gibi faideler de görülebilir. Meğer herifler kendilerince en mühim olan mevkileri de iltimaslar, hatırlar, tavsiyelere dayanamayarak nâ-ehillere teslim ediyorlarmış. [48]

[47] **age** ,17
[48] **age**,18

İstibdat yönetiminin cahilliğini, liyakatsizliğini bu şekilde hicveden şair, böyle önemli mevkilere "idrak u takdirden mahrum biçareler sürüsünün seçilmesinin her vatanperveri hoşnut edeceğini" söyleyerek yazısını bitirir.

Şairin vatan muhabbetinden bahsettiği "diyerek" redifli bu "Gazel"de hürriyet ve vatan birlikte ele alınır. Bu şiirde vatanın harabesinin bile cennete eşdeğer olduğu, mezara yeis ile bile olsa vatan diyerek girmenin şaire bir teselli olduğu dile getirilerek vatan kutsileştirilmiş, en yüksek değer olarak sunulmuştur.

Semûm- ı mihneti içtim leben leben diyerek
Vatan türâbını öptüm semen semen diyerek
Vatan harabesi bence behişt-i a'lâdır
Harabeler gezdim çemen çemen diyerek[49]

Şiirin bu ilk iki beyitinde vatana duyulan derin bir muhabbet söz konusu edilmekte, üçüncü beyitten itibarense istibdat sebebiyle vatanın "harabeye" döndüğünü "hamiyet ehli"nin zulme uğradığını ve ümitsizlik içindeki bedbîn şairi görüyoruz:

Mezr u mahbesi arz eylemekte istibdat
Hamiyet ehline şimdi beğen beğen diyerek[50]

"Bir Bezm- i Tarabda", Şiirin başlığı olan "Bir Bezm-i Tarabda", eğlence, neşe manasına gelir. Şair bu başlığı manayı kuvvetlendirmek maksadıyla hususi olarak kullanmış, aslında başlığın tam zıddı bir durumu kastetmiştir. Bunu şiirin içeriğinden anlamak mümkündür. Tamamen karamsar bir düşünceyle yazılan şiirin ilk beyiti şöyledir:

[49] **age**,19
[50] **age**,19

Hak yolunda et feda- yı can u ten

Zinet-i ahrârdır hûnîn-i kefen [51]

“ Hamiyet erbabı” inlemektedir. Zira, ülkenin içinde bulunduğu vaziyet ortadadır:

Bir harabezâra dönmüştür vatan

Âh, edilsin kalb- gam-ı menûs ile [52]

Şiirde,” Bir harabezâra dönmüştür vatan” mısraının iki defa tekrarlanmasıyla ülkenin istibdat yönetimi sebebiyle harabeye döndüğü vurgulanmıştır.

“Ah Bilmem ki”, Süleyman Nazif’in vatan temalı şiirlerinden olan “Ah Bilmem ki” de vatanın içinde bulunduğu durum karşısında bîçare kalan şair kendi kendine sorular sorarak hislerini ifade eder. Ayrıca burada kaderlerine boyun eğen, mücadeleden kaçan millete de sitem vardır:

Neden vâcip bilinsin bâr-ı zulmü eylemek ber-dûş

Niçin bühtân ederler Hazret’i Kur’an’a bilmem ki [53]

Daha sonra vatan, küçük bir çocuğa benzetilir ve bu elîm vaziyet karşısında “vatan neden hala figân etmez” diye sorulur. Ve yine, istibdad yönetimine eleştiri bu şiirde de ele alınır, istibdat yönetimi adaleti yıkmakla suçlanarak müstebite şöyle seslenilir:

Harîm-i adli istibdad ile yıkmışken ey gaddar

Ne böyle azm edersin dergeh-i Yezdân’a bilmem ki![54]

---

[51] **age**, 20
[52] **age**, 20
[53] **age**, 21
[54] **age**,21

Bilmem ki redifli şiirde, sırasıyla; millete, kendine, vatana, istibdat yönetimine (Ey gaddar) ve en sonunda Allah'a seslenen şair devamlı bir sorgulama içerisindedir.

"Bigâneler", Bigâne kelimesi, ilgisiz, yabancı, kayıtsız manalarına gelmektedir. Bu şiirde dile getirilen de milletin güzel olan her şeye bigâne olduğudur. Vatanın huzurlu bir yaşamdan uzak olduğu, millettin birçok şeyden mahrum kaldığı anlatılır.

Gülistân-ı millete berg ü çemen bigânedir
Feyz- i mamûriyete şimdi vatan bigânedir.[55]

Metinde geçen Hazret-i hürriyet terkibi ise Namık Kemal tesirini göstermektedir:

Hazret- i hürriyete eyler perestiş, gönlümle[56]

Bu şiirde istibdat yönetimine doğrudan bir eleştiri yoktur, ancak milletin tüm güzelliklere bigâne oluşunun müsebbibi istibdattır. Ve şair milletin geleceğinden de ümit-vâr değildir, karamsar bir ruh hali içerisindedir:

Milleti böyle görünce beklemem bir an şevk
Leyle-i meyûsa subh-ı hande-zen bigânedir!

"Biraderime Yazdığım Bir Mektupta", İkinci şahsa hitaben yazılmış bu şiir hürriyetin ehemmiyetini vurgular ve daha çok nasihat niteliğindedir. Bu kısa şiirde, hürriyet için gerekirse Mecnun gibi zincire vurul, ancak yine de çekinme, bundan kaçma ve gerekirse bu yolda hayatını yok et, denerek bu yolda can vermenin kutsak bir şey olduğu ifade edilir.

[55] **age**, 22
[56] **age**, 22

Lazımsa hayâtı eyle ifnâ

İfnâ sayılır bu yolda a'lâ[57]

"Eyvah",[58]Bu şiir, Fırak-ı Irak adlı şiir kitabında geçen ilk şiirdir. "Anneme" başlıklı nesir yazısından sonra gelir. İki beyitten oluşan kıta nazım biçimindeki şiirde şairin dini-İslâmı öne çıkarttığını görüyoruz. Şiirin başlığı Eyvah şeklinde bir ünlemdir ve bu Eyvah, İslâm'ın esaslarının tahrif edilmesinedir. İslâm öyle bir hâle gelmiştir ki İmâm-ı Azam'ın mezhebinde Çan sesi ile ezan sesi çarpışmaktadır. Ve bu yüzden Hz. Muhammed'in temiz ruhu semada ağlamaktadır. İşte şair bu hâle "Eyvah" der.

"Hüseyn-i Mazlûma", İki beyitten oluşan bu kıtada**,** Hz. Hüseyin'in katline telmihte bulunularak Irak'ın düşmana verilmesi Hüseyin'in şehit edilmesine benzetmiştir:

Ser- i mübarekin ey küre-i dü çeşm-i Resûl,

Şehadetinde senin ten cüdâ olup gitti;

Bugün de tâli-i İslâma bak ki, meşhedini

Verüp adûya yetim-i vatan cüdâ etti[59]

"Dicle Ve Ben", On yedi dörtlükten oluşan bu uzun manzume Bağdat'ı kaybetmenin acısıyla müteessir olan şairin feryat ve figanlarıyla doludur. Şiir boyunca Bağdat ve Dicle kişileştirilmiş ve böylece anlatım daha etkili bir hâle gelmiştir. Birinci dörtlükte mezarları altında yatan ölüler kederin samyeli titreşimidir denmiş ve ruhların titremesinden bahsedilmiştir. Bu tireme eylemi endişeyi ve huzursuzluğu ifade eder. Yani mezardaki ölüler bile rahat değildir, Bağdat'ın kaybedilmesinden dolayı huzursuzdur. İkinci dörtlükte bu durum İslam dünyasına bir musibet olarak değerlendirilmiştir. Şair yaşarken de can verirken de Bağdat'ın bu alınyazısına ağlamaktadır. Dördüncü bölümde, Bağdat'tan ayrı kalmanın hüznü anlatımlı, şair Bağdat'a Ey Irak'ın nazlı kraliçesi diye seslenerek sensiz kalacaksak ahrette cenneti dahi istemeyiz demiştir. Nazlı kraliçe teşbihinden Bağdat'ın bir kadın gibi tasavvur

[57] **age**, 23
[58] Süleyman Nazif, **Fırak- Irak** (Mahmut Bey Matbaası Dersaadet 1918) s. 6
[59] **age**, 7

edildiğini anlıyoruz. Bir kadın kadar nazlı, narin, ve kıymetli olan Bağdat'ın gidişine şair ağıt yakmaktadır. Yüzyıllar boyunca Osmanlı topraklarında kalan Bağdat'la kendini birleştiren, özdeşleştiren şair beşinci dörtlükte Bağdat'a şöyle seslenir:

O senin ufk- ı tarûmârında

Hıçkıran ruhumuzdur Ey Bağdat

Aynı aguş içinde birlikte

Geçen a'sârı etmek ister yâd[60]

Altıncı dörtlükten itibaren kendisine ve millete döner ve "bilmedik biz senin kıymetini" diyerek kendi nezdinde tüm milleti suçlar. Yedinci dörtlükte Dicle'ye hitap ederek Bağdat, düşmanın ayakları altında çırpınırken sen hala lakayt ve şuh akar mısın diye sorar. Yedinci dörtlükten on altıncı dörtlüğe kadar Dicle'ye hitaben konuşan şair Dicle'ye kırgın olduğunu söyler ancak şiirin sonunda biz de suçluyuz diyerek tekrar kendine döner. Son dörtlükte ise Bağdat'ta kurban olan, Bağdat'ın çöllerinde yatan yüz bin genç hatırına affedilmeyi diler ve şiiri şöyle bitirir:

Yatıyor çöllerinde yüz bin genç…

- Hepsi Bağdat'ta oldular kurban-

Onların hûn- ı hârrı olmaz mı?

Can yakan bir vesile-i gufran! …[61]

"Yâr- ı Nâim" Uyuyan sevgili manasına gelen Yâr- Nâim adlı şiir, Dicle Ve Ben şiirinin devamı niteliğindedir. Burada hitap edilen yine Bağdat'tır. Bağdat, "ölümlü uyku"ya yatmış kötü bir rüya görmüş bir sevgili gibi tasavvur edilmiştir. İkinci dörtlükten itibaren, Bağdat'ın tekrar eski günlerine döneceğine dair inanç vardır.

[60] **age**,10
[61] **age**,13

Ben eminim, bu mâtem-i firkat

Geçecektir…Yine (Bihişt-Âbâd)

Olacaksın.. eminim… Ah fakat!...[62]

Ancak şair buna emin olamamakta ve bu ümitvâr düşüncesi kısa sürerek ruhunu karamsarlık sarmaktadır:

(Ben eminim!..) demiştim, ah fakat!..

Bazen aylar geçer de hep mahmum,

Kalırım bir tarafta bî takat..

Seni gördükçe böyle korkuyorum![63]

(Uyanırsın!...) dedim, fakat heyhat!..

Ka'r-ı mahşer kadar derin uyku.

Çırpınır çehresinde zıll-ı memât,

Sanki hemşire-i eceldir bu!..[64]

"Diyâr-ı Fuzuli", Dörder mısralık dört bölümden oluşan şiirin başına Fuzuli'den bir beyit konmuştur. Süleyman Nazif, bu şiiri Bağdatlı bir şair olan Fuzuli'ye hitaben yazmıştır. Birinci dörtlükte şair, "bugün" diye başlayarak Bağdat'ın bugünkü halini Fuzuli'ye haber verir.

Bugün, Fuzuli mesâib-penâh olan türben,

Gumûm içinde, eminim ki, ağlıyor bizsiz:

O bînevâ-yı firâkız ki mesken ü medfen

[62] **age**,14
[63] **age**,15
[64] **age**,16

Vatan da olsa garibiz… Yetim-i tarihiz!..[65]

Fuzuli'nin türbesi kişileştirilmiştir ve türbe "bizsiz gam içinde ağlamaktadır." Daha sonraki mısralar ev ve mezar kimsesiz, vatanımızda garibiz diye devam eder ve şair milleti tarihin yetimi olarak niteler. Şiirin birinci bölümünde kendisini ve milleti "yetim-i tarih" diye tanımlayan şair, ikinci bölümde mekânı "o öksüz eller" diye niteler. Bağdat'ın gidişiyle yetim kalan bir milletten ve öksüz kalan yerlerden söz edilmesi Bağdat'ın şefkatli bir anne-babaya benzetildiğini gösterir. Üç ve dördüncü kıtalarda Bağdat yine kişileştirilerek kafirin elinde nasıl bedbaht olduğu anlatılmıştır.

"Fuzuli-i Bağdadi'den Nefi-i Erzurumi'ye",Dörder mısralık dört bölümden oluşan şiirde Erzurum'un düşmesine duyulan üzüntü ve keder Erzurumlu şair Nefi'ye hitaben ifade edilir. Şaire göre bu topraklar Fuzuli, Nefi gibi Türk kültürüne mâl olmuş şairlerle bütünleşmiş ve milletin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

"Basra'ya Niyaz"[66] ve"Yine O Mehcûre'ye",[67]adlı şiirlerde de Bağdat'ın kaybedilişine duyulan üzüntü ele alınarak yine aynı tema işlenir.

"Kübalılar",[68] Fırak-ı Irak kitabında bu şiir, diğerlerinden farlı olarak "Endülüs Şühedasına" yazılmıştır. Şiirden önce "Bir Derd-i Kadime Râci" başlığındaki nesir yazısında şiirini yazılma sebebi açıklanır. Kübalılar, İspanya ile Amerika arasındaki savaş sırasında yazılmış, Endülüs'ün kaybını anlatan bir şiirdir.

"Malta Geceleri", Dört bölümden oluşan "Malta Geceleri", Süleyman Nazif'in Malta'da sürgündeyken yazdığı şiirlerdendir. Şiirin ilk kıtası, şairin iç sıkıntılarını, kederini en yoğun şekilde ifade ettiği bölümdür. İlk mısraın "yine" zarfıyla başlamasından bu keder ve elemin tekrarlanan, uzun zamandır devam eden bir keder olduğunu anlıyoruz. İkinci mısrada da "yine" kelimesi tekrar edilir ve böylece şair mütemadiyen bir keder hâli içerisinde olduğunu söyler. "Ne kadar gözyaşı döktüm, bunu yıldızlara sor!"[69] mısraıyla biten birinci bölümden şairin vatan hasretinden gözyaşları döktüğünü ve ne kadar gözyaşı döktüğümü yıldızlara sor ifadesinden de

[65] **age**, s.19
[66] **age**, s.30
[67] **age**, s.31
[68] **age**, s.62
[69]Süleyman Nazif, **Malta Geceleri**, (İstanbul 1924) s.4

onun nasıl bir yalnızlık içinde olduğunu, gözyaşlarını, kederini ancak yıldızlarla paylaşabildiğini anlıyoruz.

İkinci kıtada tam bir umutsuzlukla karşılaşıyoruz. Şairin gözleri küçük bir ümit ışığı arar ancak o ışık gurbetin siyah derinliğinde boğulur. Ümit ışığı hayalinden bile bir kere olsun geçmez ve şair bu ümitsizlik içinde sanki Allah'ın merhamet bakışı sönmüş der. Sönmek burada yok olmak, kaybolmak manasındadır.

Üçüncü kıtada aynı ümitsizlik devam eder. Denizin şekli bile etrafa kasvet ve vahşet saçmaktadır. Şair, tabiata baktığı zaman kendi hislerini, içindeki huzursuzluğu görür ve karşımıza adem (yokluk) fikri çıkar. Yokluğun dalgalı, kızgın bir hali vardır. Yokluğun ufukları içinde şairin tüm umutları kaybolur. İkinci mısradaki Allah'ın merhametinin sönmesi burada yokluğun ufuklarında umutların kaybolması olarak karşımıza çıkar.

Dördüncü kıtada ise ferdi huzursuzluğunu, vatanına hasret kalışını bir kenara bırakan ve sadece vatanı için endişelen bir şair görmekteyiz:

Böyle yazmışsa eğer nâsiyeme dest-i ilâh:

Bu uzak gurbet elinde öleceksem mutlak,

Acımam kendime asla… Fakat – Eyvah!.. Eyvah!

Korkarım belki vatandan da nişan kalmayacak![70]

Şair, "bu uzak gurbet elinde" ölmeye razıdır, kaderine boyun eğmiştir ancak Eyvah!... Eyvah! Diyerek feryat eder. Korktuğu tek şey vatanından bir iz kalmayacak olmasıdır. Bu son kıtada şairin "ben" merkezinden tamamen çıkıp vatanı için dertlenen yurtsever olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

"Hasbihallerim", Hasbihallerim başlığını taşıyan bu bölüm "Son Nefesimle" ve "Namık Kemal'le" olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Son Nefesimle şiir, Namık Kemal'le ise nesirdir.

"Son Nefesimle", Yirmi üç bölümden oluşan bu şiir üç bölüme ayrılmıştır. Şair, şiirin tamamında son nefesiyle sohbet halindedir. Şirin dokuz beyitlik ilk bölümünde şair, torunlarının en son doğacak olanına yani gelecek nesle seslenerek "ey son nefesim

[70] **age**, s. 5

torunlarıma benden bir iman götür.”der. Üçüncü beyitten itibaren çaresizlikle beraber umudu görüyoruz:

Meyyâl-i zevâl olsa da tarihim ufuklar

Geçmişlerin eyyam-ı girizanını saklar[71]

Daha sonra şair, ülkemden, evimden bir nişan kalmasa da, hatta üstünde doğduğum ev ve mezarım kalmasa da son nefesine ey son nefesim doğacak oğluma söyle ki her zaman özlem içinde, yas içinde kaybolan vatanın ziyaretçisi olsun der. Son beyitte de bir tariz yaparak tarihimizin boşa geçmiş günlerini kutsayarak öpsün diyerek sitem eder.

Şiirin ikinci bölümü eski günlerin hayaliyle başlar. Derbeder vatanı hatırına gelen şair ağlar. Geçmiş güzel günler hayaline gelir ve “Sen ey felaketler tanrısı” diyerek Tanrı’ya isyan eder. Son beyitte ise bu isyanı tanrıya karşı yapılmış bir beddua izler:

Yıksın dilerim Arşını ümmetlerin ahı.

Sen Adni bize dûzeh-i ye’settin İlâhi![72]

Şiirin son bölümünde şair, ikinci bölümde Allah’a ettiği isyandan rücû eder. Felaket günlerinin elbet geçeceğini söyleyerek bu umutsuzluğuna lanet eder. Şairin imanı umuduna kanat olmuştur, iman varsa umut da vardır. Sözlerindeki feryadı, isyanı bir hastanın evhamına benzetir ve Allah’a tövbe eder. Şairin ruhunda bu iman oldukça yüzlerce yıl bekleyecektir:

Ruhum benim oldukça bu imanla beraber,

Üç yüz sene… Dört yüz sene…Beş yüz sene bekler.

[71] **age**, s.6
[72] **age**, s.8

Mehmet Akif Ersoy, şiirin bu son beytine ithafen Süleyman Nazif'e başlığını taşıyan bir şiir yazmıştır.

"Dâüssıla", "Dâüssıla", Süleyman Nazif'in 1921'de Malta Ada'sında sürgündeyken yazdığı şiirlerdendir. Vatan hasreti çeken şairin yurduna hitaben hislerini anlattığı bu şiirin tamamında "ben" anlatımı vardır. Birinci beyitte "ey" nidasıyla yurduna seslenir:

Bu şeb de cûşiş-i yâdınla ağladım durdum
Gel ey kerime-i tarih olan güzel yurdum.[73]

Şiirin "bu şeb de" diye başlamasından şairin vatanı yâd ederek gecelerce ağladığını anlıyoruz. İkinci beyitten itibaren yurdundan ayrı düştüğünden beri mekânın şairin zihninde oluşturduğu olumsuz izlenimler sıralanır. Artık gözünde hiçbir şeyin değeri kalmamıştır ve bu iç huzursuzluğunu da tabiata ait unsurlara yansıtır:

Gözümde kalmadı yer, gök; batar, çıkar giderim…
-Zemine münkesirim, âsumana muğberim – [74]

Vatanından uzak olan şairin gözünde mekânın tüm güzellikleri silinir, bulunulan ortam adeta bir hapishanedir ve her şey ona yabancı görünür:

Demek bu mahbes-i âmâl içinde ben ebedi
Yabancıyım… Bana her şey yabancıdır şimdi [75]

Şiirde karşımıza iki mekân çıkmaktadır: Biri dumanlı dağlarının gözünde tüttüğü, rüzgârında esen dağların güzel kokusunu duyduğu yani hasretini çektiği vatan

[73] **age,**18
[74] **age,**18
[75] **age,**19

topraklarıdır. Diğeri ise, tüm bu güzelliklerden mahrum kaldığı, "şairin garibi olduğu, şevki, harareti olmayan, doğan batan güneşin gözleriyle bir ilgisi olmayan" ancak şairin mahkûm olduğu bu yâd ellerdir.

"Müşterek Gazel",[76] Şiirin başında bir açıklama yer almaktadır. Şairin Pirizâde İbrahim Bey'le yazdığı ortak gazeldir. Bu gazelde vatandan ayrı kalmanın vermiş olduğu ıstırap terennüm edilir.

"Malta'da Son Terennüm", Malta Geceleri'nde görülen bu son şiirde de vatan hasretiyle gam içinde olan şairi görüyoruz. Şair burada divan şiirinde âşıktan maşuka haber götürmesiyle çokça kullanılan rüzgar motifine yer verir ve ona şöyle seslenir:

Selam olsun sabâ, gülzâre benden,

Götür bir ah-ı gamgîn yâre benden;

De ki: - "Derd-i vatanla bikararım;

"Ümid ettikçe artar ıstırabım."[77]

İkinci bölümde karamsarlık ve ümitsizlik artar, ümit ettikçe çaresizliği artan şair, mezarım bu yerde kazılmışsa sevgiliye benden hüzünlü bir ah götür diye rüzgâra seslenerek şiiri bedbin bir ruh haliyle bitirir.

"Kıt'a", Malta Geceleri'nde yer alan bu kıtanın başında bir açıklama vardır. Şiir padişah Vahdettin'e hitaben yazılmıştır. Padişahın bir sözüne karşılık söylenmiş hiciv türünde siyasi nitelikte bir kıt'adır:

Hiddet etmişsin buyurmuşsun ki:"Mülküm serteser

Oldu isyan-ı esâfille makarr-ı Şûr ü Şer"

Mukteza- yı feyzidir adl-i ilahinin bu hal:

[76] **age,**23
[77] **age**26

Etme hiddet padişahım, zulm eken isyan biçer!.[78]

"Sultan Hâmid'e Şarkı" Meşrutiyet inkılâbından sonra İttihatçılar Sultan Hâmid'i Beylerbeyi sarayına hapsetmişler ve ilan edilen hürriyete rağmen matbuatı tazyik eylemişlerdi. Hatta İttihat ve Terakki istibdadı aleyhine yazan üç gazeteciyi öldürtmüşlerdi. Süleyman Nazif bu sıralarda şu şarkıyı yazıp neşretmek cür'etini göstermişti:[79]

Padişahım gelmemişken yâda biz

İşte geldik senden istimdâda biz

Öldürürler başlasak feryada biz

Hasret olduk eski istibdada biz

Dembedem coşmakta fakr u ihtiyaç

Her ocak sönmüş ve susmuş, millet aç

Memleket matemde, öksüz taht u taç

Hasret olduk devr-i istibdada biz[80]

Süleyman Nazif'in vatan konulu şiirlerinde Türklerin tarihte yaptığı önemli savaşlar, kahramanlıklar da söz konusu edilir. Plevne, Harp Şarkısı, Cenk Türküsü, Harp Şarkısı ve Nerde Osmanlılar bu şiirlerdendir.

"Plevne'de",Türk askerinin ağır şartlarda mücadele edip mağlup olduğu Plevne Savaşı'ndaki askerleri yüceltir ve bunu destansı bir üslupla anlatır:

Ufuklarında zalâm-ı ecel hüveydadır

O uykusuz geceler bi-nasib-i ferdadır

[78] **age**,20
[79] Kenan Akyüz, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, (İnkılâp Kitapevi 1986) s.154
[80] **age,**154

Plevne …! yâd-ı hazininde inleyen mâtem

İleleb verecektir bu kavme fahr ü elem[81]

"Cenk Türküsü", Balkan Savaşlarının yapıldığı sırada hece vezniyle ve yalın bir dille yazılan bu şiirde Balkanlarda daha önce kaybedilen topraklara yeniden kavuşma arzusu ve geçmiş günlere özlem birlikte dile getirilir:

Gözde tüter dumanları

Bak Şıpkanın balkanları

Hala sızar al kanları

Plevne'den bir ses geldi

O ses yüreğimi deldi

Ah o günler ne güzeldi

Yolumuzu bağlamasın

Dalgaların ağlamasın

Ağlar gibi çağlamasın[82]

Süleyman Nazif'in "Harp Şarkısı" adlı şiirinde Balkan Savaşlarının verdiği coşku ve heyecan ve kaybedilen toprakların geri alınması ümidiyle savaş olumlu olarak ele alınmış, düşmanla savaş övgüye değer görülmüştür:

Harp etmedeyim her tarafım ateş-i hûndur

Bulgarlarla dövüşmek, bana bir zevk-i derûndur

Ak saçlı ninem beklemesin yollar uzundur

Hep cenge gelir… cenge bugün mürde ve zinde

[81] Süleyman Nazif, "Plevne" **Musavver Muhit**, no:5(20 Teşrin-i Sani 1324): 69-70
[82] Süleyman Nazif, İbrahim Alaaddin Gövsa, **Süleyman Nazif: Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri**, (İstanbul 1933), s.134-135

Git söyle ecel, beklemesinler evde![83]

"Nerde Osmanlılar", Yirmi bir kıtadan oluşan bu uzun şiirde Balkan Harbi'nin ve arkasından Birinci Dünya Harbi'nin yenilgiyle sonuçlanması ve pek çok toprak kaybedilmesi sebebiyle derin bir üzüntü, keder ve hayal kırıklığı içinde olan şair Osmanlı'nın eski günlerini hatırlayarak "Nerde Osmanlılar" diyerek serzenişte bulunur. İmparatorluğun dağılması şairi son derece üzmüştür ve bu sebeple Osmanlı'nın eski ihtişamlı imparatorluk günlerini arar.

Yine daldık zalâmına leylin
Ne haber var, sorun?.. Ufuklardan
Aks eden her nidâ-yı vâveylin
Hedef-i giryesi hayal-i vatan
Vatanım kaldı âh!.. pek bîkes,
Çırpınır göklerinde ebe-i firak
"Nerde Osmanlılar?.."diyen bir ses,
Aranır dağlarında ağlayarak.
Acaba bilmiyor mu necm ü hilal?..
Dört asır ağlayan diyarımda
"Nerde Osmanlılar?.."diyen bu sual
Beni de ağlatır mezarımda[84]

Türk İlahisi" nde şair, Kurtuluş Savaşının kazanılmasından duyduğu sevinci, coşkuyu dile getirir:

[83] Süleyman Nazif, "Harp Şarkısı",**Yeni Tasvir-i Efkâr**,(15 Teşrin-i Evvel 1922)
[84] Süleyman Nazif, **"**Nerde Osmanlılar", **Hadisat**, no.90 (31 Mart 1335/1919)

Dedem koynunda yattıkça benimsin ey güzel toprak,

Neler yapmış bu millet, en yakın bir tarihine bir sor, bak

Yerim sensin, göğüm sensin; cihanım, cennetim hep sen:

Nasıl bir şanlı millet çıktı, gördüm canlı sinenden

Evet mecruh idin, mecruh iken de vardı imanın

Ümidin, kuvvetin, azmin, kanın aşk-ı huruşanın[85]

4.1.1.2. Sosyal Konuları Ele Alan Şiirleri

Süleyman Nazif'in sosyal, toplumsal konuları işlediği şiirleri sayı itibariyle fazla değildir. Bu şiirlerinde hayal âleminden çıkıp hayatın hakiki sahnelerine ve toplumda karşılaşabileceğimiz yaşayan insanlara yer verir. Ancak bu şiirlerde herhangi bir toplumsal mesaj verme veya eleştiri yapmaktan çok, toplumda yalnız kalan, dışlanan, biçare insanların durumlarını yansıtmakla yetinmiştir.

"Şâb-ı Muhtazır", Şâb- ı Muhtazır, can çekişen genç manasına gelir. Bu şiirde şair, hasta, can çekişmekte olan bir gencin durumunu anlatır. Baharın güzelliği, etraftaki çiçekler, gülüşler, güzelliklerin hiçbiri bu hasta genci mutlu etmez. Bu hasta genç aslında bütün gençleri temsil eder, şair insanlığın bu durumunu bu genç vasıtasıyla somutlaştırmıştır. Bu duruma sebepse ülkenin içinde bulunduğu durumdur yani "Yıldız"dır.

Sönük nigahı gehi mün'atıf semâvata

Arar o necm-i felaket-medar-ı şubânı

Odur bugün beşerin vech-i hüzn ü hüsranı[86]

Şairin "necm-i felaket-medar" diye vasıflandırdığı "Yıldız"dır, bu mısraın altına "Yıldız Saray-ı Mezâlim İhtivâsı" şelinde not düşülmüştür.

[85] Süleyman Nazif "Türk İlahisi", **Güneş**, 1 Şubat 1927, no:3, s.5
[86] Nazif**, age.** s.15

Tesâvir-i Beşer: Bu şiir Süleyman Nazif'in üç bölüm halinde yazdığı şiirlerinin başlığıdır. İnsanlık tasvirleri anlamına gelen bu başlık içinde "Birinci Çehre", "İkinci Çehre" ve "Üçüncü Çehre" isimlerinde üç şiir bulunmaktadır. Bu üç bölümde de olumsuz bir insan tasvir edilmektedir. "Birinci tasvir"de ağlayan, inleyen kimsesiz, yetim bir insanlık anlatılmıştır:

Nazarında likâ-ı müstakbel
Bir zalâm-ı kesif ile mestûr
Ağlıyor karşısında vech-i emel,
İnliyor sinesinde kalb-i huzur;
Münkalib bir enin-i ye'se nefes
Dembedem inlemektedir ruhu
Ten değil. Sanki bir şikeste-kafes[87]

"İkinci Çehre"de tasvir edilen de yine mutsuz bir insandır. Bu insanın gözünde deniz, sema mezardan daha kasvetlidir. Şairin tabiat unsurlarından da faydalandığı bu bölümdeki insan her şeyden nefret etmekte çareyi yoklukta görmektedir:

Ona yalnız adem-i ümid-âver
Nefret eyler cihan-ı hestiye
Bi-emel bir garibtir mağmûm
Düşünür… Gözlerinde eşk-i hüzn[88]

"Üçüncü Çehre"de alt üst olmuş, değişim içerisinde bir tabiat tasviri yapılmaktadır:

[87]Nazif, **age**, 26-27
[88] Nazif, **age**, 28

Şekl-i âlem bütün tahavvülde

Mütezelzil bütün zemin ü sema

Arş- ı alâ bile tezelzülde

Her ne mevcud ise bu âlemde

Hepsi vakf-ı harap. Hep bî-ruh[89]

İşte tabiattaki bu karmaşanın, bu depremin karşısında insanın da ümidi kırıktır ve beşer yeis içinde çırpınmaktadır.

"Alüfte" İffetsiz kadın anlamına gelen Alüfte adlı şiirde düşmüş bir kadının hayatı ve çırpınışları anlatılır."Dudaklarından kadid bir buse dökülen" bu kadın her gece "zalâm ve tayf" ile muaşaka içindedir:

Dökmüş dudaklarında kadidî bir ibtisam,

Yegânedir hararet-i ümid-i şaika;

Mensiye-i nevâziş ü metrûke-i garâm,

Eyler zalâm u tayf ile her şeb muaşaka[90]

"Şantöz", Bu şiirde şarkıcı bir kadının hayatından ve dertlerinden söz edilir. Yaptığı işten, yaşantısından memnun olmayan ancak buna da mecbur olan bir kadının sessiz inlemelerini görüyoruz:

Münkesir, müşteki sadâsında

Çırpınır bin cerihası ömrün

Nagmat- ı tarab-fezasında

Muhtefidir enin-i yeisi bütün

Ağlıyor kalbi – gülmek isterken

Sararan çehresi sefaletle

[89] Nazif, **age**, 29
[90] Süleyman Nazif, "Aüfte" **Servet-i Fünûn**, no:531 (3 Mayıs 1317):165

Sen fakat ey hatibe-i şiven

Bu sükût-ı tahassüsü dinle[91]

"Balıkçı Ateşi", Şairin sosyal içerikli şiirlerinden sayabileceğimiz Balıkçı Ateşi'nde belli bir konu bütünlüğünden söz etmek mümkün değildir. Şiirin ilk üç bölümünde bir balıkçı ve balıkçıyı bekleyen insanlardan söz edilirken dördüncü bölümde birden sevgili ortaya çıkar. Son bölümde şairin birinci bölümde bahsettiği hakikatleri bırakıp sevgiliyle eğlenmeyi arzuladığını görüyoruz. Şiirin ilk üç bölümünde balıkçı ve onu bekleyen insanlarla hakikat söz konusu edilirken son iki bölümünde sevgiliyle hayalden bahsedilmektedir. Bu şiirde Servet-i Fünûn sanatçılarının hayali hakikate tercih etme anlayışlarını görmekteyiz:

Bütün hakâyıkı pâmâl edip de eğlenelim

Sefaletin bu uzak isti'âl-i muhterizi

Bırak. Isındırıyorsun huzur-ı lânemizi[92]

4.1.2. Bireysel Temalar

4.1.2.1. Aşk Şiirleri

Süleyman Nazif'in şiirlerinin yarısına yakın bir kısmı aşka dairdir. Kronolojik olarak hayatının bütün devrelerine dağılan bu şiirlerin mühim bir kısmı, 1896-1900 yılları arasında yazılmıştır.1895 yılına kadar yazılan aşk şiirleri, Süleyman Nazif imzasıyla *Hazine-i Fünûn* ve *Malûmat* mecmualarında, 1896-1905 yılları arasında yazılanların bir kısmı, Süleyman Nazif imzasıyla yine *Hazine-i Fünûn* ve *Malumat* mecmualarında, fakat çoğu İbrahim Cehdi imzasıyla *Servet-i Fünûn* ve *İrtika* mecmualarında yayınlanmıştır.

Süleyman Nazi, aşk şiirlerinin yarısına yakın bir kısmını, mana ve şekil itibariyle klasik söyleyiş tarzına bağlı olarak yazmıştır. Gazel ve şarkı tarzında yazılan bu şiirlerin sayısı yirmi yedidir. Bunların yirmi iki tanesi gazeldir. Avrupaî söyleyiş

[91] Süleyman Nazif, "Şantöz" **Servet-i Fünûn,** no:373 (23 Nisan 1314):130
[92] Süleyman Nazif **Mecmua-i Edebiye**, (15 Şubat 1316 No:18) s.137

tarzının en fazla itibar gören nazım şekli sonnet halindeki şiirlerin sayısı ise on üçtür.[93]

Süleyman Nazif'in aşk şiirleri şekil bakımından divan şiirinin özelliklerini göstermesinin yanı sıra muhteva olarak da eski şiirin aşk anlayışını yansıtır. Bu şiirlerde genel olarak, maşukundan ayrılmış ıstırap içinde acı çeken bir âşık ve her şeyin üstünde, tüm olumsuzlukları bertaraf eden, kâinatı güzelleştiren ancak ulaşılması güç, hayali bir sevgili tasavvuru karşımıza çıkar.

"Temenniyât-ı Âşıkâne", Süleyman Nazif'in hayali bir sevgiliye yazdığı şiirdir. Dört bölümden müteşekkil şiirin her bölümü sevgiliye seslenmeyle biter. Şiirde tabiat tasviriyle beraber karşımıza hayali sevgili çıkar ve şair her bölümde bir manzara içerisinde hayal ettiği sevgiliye "gel ağlayalım" diye seslenir. Birinci bölümde bir dağın tepesindedir ve geçmişi, gençliği hatırına gelen şair sevgilisine,

"Gel şebâbet içinde ağlayalım" der.

İkinci bölümde yeniden sevgilinin hayali söz konusu edilir ve hayali şebâbtan daha ahsen olan sevgiliye şöyle seslenilir:

Çeşmime aks eden hayalindir
O hayal şebâbdan ahsen
Gökte tasvir-i zi-mâliktir:
Gel hayal içinde ağlayalım[94]

Üçüncü bölümde zaman gecedir ve asuman sükûn içinde, zemin ise hâmuştur. Bu bölümün sonunda da yine zaman ve mekâna uygun olarak sevgiliye;

"Gel sükûnet içinde ağlayalım" diye seslenilir.

Şiirin son bölümünde ise şair ölümden bahseder, kendisine de "münferid bir mezar mesken olur" ve sevgiliyi de kabrine davet eder:

Ey hayali enîs-i ruhum olan,
Gel o kabr-i garibe bir dem sen,
Gel o vahdet içinde ağlayalım

[93] Karakaş, **age**.s.190
[94]Gizli Figanlar, **age**. s.24

Bu şiirde sevgiliye duyulan aşktan ziyade hüzün ve melankolik duygular içerisindeki şairin belli manzaralardaki ağlamalarını duymaktayız ve sevgili de bu dekora dâhil edilen, şairin hüznüne eşlik eden muhayyel bir sevgili olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Gazel",[95] *Gizli Figanlar* kitabında geçen bu gazelde de yine karamsar bir tabiat tasviri yapılır:

Nedir bu zulmet-i vahşet-fezâ-yı şeb bilmem

Felek zemine mi atmış ridâ-yı mâtemini [96]

Zulmet, vahşet ve mâtem içindeki gecede sevgiliye kavuşmayı hayal eden şair "riyâz- ı sevdanın bülbülü olmuştur." Divan şiirinde âşık için çokça kullanılan bülbül mazmununun geçmesi şiire klasik bir tavır katmıştır.

"Ma'şûka-i Hayaliyeme", "Ma'şûka-i Hayaliye", hayali bir sevgiliyi konu alır. Nazif, bu uzun manzumenin başına Yavuz Sultan Selim'in Farsça şöyle bir beyitini almıştır:

Sertepâ- yı to heme matbu tab-ı mâst

Güya berâ-yı hâtırıma aferide-i …[97]

On beş dörtlükten oluşan şiir sevgiliye nidayla başlar ve ilk iki bölümde vürûdu beklenen sevgili söz konusu edilir:

Gel ey vürûdunu bir ömr içinde beklediğim,

Bir aşina-ı hayaliye ihtiyacım var;[98]

Üç, dört ve beşinci bölümlerde şair geçmişe gider ve hatırasına bir çehre gelir, bu çehre sevgilidir. Bu üç bölümde kendisine seslenilen sevgilidir. Şairin bütün

[95] **age**.s.26
[96] **age**. s.26
[97] Süleyman Nazif, "Ma'şûka-i Hayaliyyeme", **Servet-i Fünûn**, no:544 (2 Ağustos 1317):370
[98] **age**. s.370

hayatına, hüviyetine hâkim, onun "hayat-ı mahmûme"sini güldüren bir sevgiliden bahsedilir.

Altı ve on ikinci bölümler arasında geçmişe gidilir. Geçmiş zamanda "garamdan, tesella-ı ruh" tan mahrumdur. Bu bölümlerde genellikle ben anlatımı vardır ve maşûkun çehresini bir türlü hayalinde canlandıramayan aşığın çektiği ıstıraplar anlatılır. Dokuzuncu bölümde sevgilinin hayali aşığın muhayyilesine gelir. Dokuz ve onuncu bölümlerde hayal-hakikat çatışması vardır:

Melâl içinde tahayyül-nümûd bir çehre
Olur hayale güzel bir meşime-i pervâz;
Bu şûrezâr-ı hakâyıkta çırpınan ömre
Hayalsiz yaşamaktan büyük gazap olmaz
Hakikatin o karanlık, dikenli yollarının
Sen olmasaydın ölürdüm garib-i münferidi[99]

On iki ve on üçüncü bölümlerde sevgilinin hayaliyle mutlu olur, onun sesiyle şiiri ahenk bulur.

Son bölümde diğerlerinden farklı olarak biz anlatımına başvuran şair burada tüm insanlığın durumunu değerlendirerek genel manada "kadın"ın hayattaki incelikleri gösteren, hayatı güzelleştiren bir varlık olduğunu ifade eder:

Bizimle şimdi bâki, eşyada pür-tahayyüldür,
Mekvenât bu şeb benziyor hayalimize?
Bu incelikleri yalnız kadın hayatı görür
Ve gösteren de odur dide-i melâlimize!..[100]

[99] **age**. s.370
[100] **age**. s.370

"Müstezât-ı Eşârım", "Müstezât-ı Eşârım"da sevgilinin varlığıyla saadet bulan âşık tipiyle karşılaşıyoruz**.** Dört bölümden müteşekkil şiirin birinci bendinde, şairin "ufk-ı şeb-i ıstırabına" düşen sevgili vardır. Ve bu sevgili aşığın "şebab-ı harabına" "ümid-i taze" vermektedir. İkinci ve üçüncü bölümlerde de hayatı güzelleştiren, ufka "tâb u fer" veren, "tabiatı sermest ü zi-mâl" kılan sevgilidir. Son bölümde, tabiata farklı bir görünüm kazandıran, hayata güzellik katan sevgilinin, şairin hayatını da değiştirdiğine şahit oluyoruz.

Her hatıranla ömrüme bir şiir-i nevd ü şer…

Ey derbeder hayatımı tanzim eden kadın,

Bir müstezâdı olmalı her şiirimin adın! [101]

Süleyman Nazif'in aşk temalı bu şiirinde de sevgiliyi tabiattaki, evrendeki menfi olan her şeyi değiştiren, başkalaştıran, güzelleştiren bir varlık olarak görüyoruz. Şiirde aşık, sevgili ve tabiata söz konusu edilmektedir. Aşık ve tabiatla alakalı "şeb-i ıstırap, ahzân u dert, derbeder hayat" gibi olumsuz manalara sahip kelimeler kullanılırken, sevgili bu olumsuzlukları güzelleştiren biri olarak belirmektedir.

"Tahassüs-i Dâimi", Sevgiliden ayrılmanın hüznünü anlatan bu şiirde sevgilinin yokluğundan muzdarip aşığı görüyoruz. Şiirin iki bölümünde birden geçen "Unutmadım seni asla" ifadesi aşığın maşukuna olan sadakatini, bağlılığını vurgular. Nazif'in şiirinde varlığıyla hayatı güzelleştiren sevgili vardır. Burada ise şair o sevgiliden ayrı olmanın ıstırabını çekmektedir. Artık şairin "fezâ-yı hayatında" "bin sada- ı enin" dönmektedir. Enin kelimesi ikinci bölümde tekrarlanır, bu eninler hep sana râci diyerek sevgiliye seslenir ve onun hayatında nasıl bir boşluk oluşturduğunu ifade eder:

Eninlerim sana râci.. Seninle muhterizdir,

Yegâne hâkimi sensin bu ömr-i derbederin,

Düşünmesem seni olmam düşünmeye kâdir,

[101] Süleyman Nazif, "Müstezâd-ı Eşâarım",**Servet-i Fünun,** no:457 (2 Kanun-ı Evvel 1315):232

Müfekkiremde gezer her dakika didelerin[102]

"Gazel" Gazel nazım biçimiyle yazılmış bu şiirde sevgiliden ayrı olmanın hüznü içindeki âşık geçmiş günleri anarak ağlamaktadır:

Geçen o an- ı telakkiye ağlarım şimdi

Harim-i bezme gelirdik rahim ü hande bilip

Zalâm-ı hasreti yâdıyla eyliyor teşdid

Sabah-ı cennete reşk-âver ettiğin her şeb[103]

"Gazel", Klasik tarzda yazılmış bu gazelde sevgiliden ayrılmanın hüznü içindeki âşık, sevgiliden gecesini aydınlatmasını ister. Sevgili, âşık ve ağyar üçlüsü divan edebiyatında gazellerde çokça karşımıza çıkar. Süleyman Nazif de eski şiirdeki bu tipleri gazellerinde kullanmıştır:

Sen subh-ı saadet gibi ağyara gülerdin

Ben mihnet-i hicran ile bîtâb dururken

Kıl mihrin ile tâli-i şebgûnumu tenvir

Bir kere daha dide-i nemnâke görün sen![104]

"Gazel", Sevgiliye olan aşkı konu alan bu gazel de divan şiirine ait pek çok mazmunu ihtiva eder: Safa-i câm, sevgilinin leblerinin lutf etmesi, bâd-ı sabanın haber getirmesi, sevgilinin gamzeleri gibi terkip ve mazmunlar Süleyman Nazif'in muhtevası aşk olan gazellerinde eski şiirin yalnız söyleyiş ve duyuş hususiyetlerinden değil içeriğinden de yararlandığını göstermektedir:

Gözlerin eyledi ser-şâr-ı safa-i câmımızı

[102] Nazif, "Tahassüs-i Dâimi", **Servet-i Fünûn**, no.383, (1314):294
[103] Nazif "Gazel", **Nedim,** no:2, (Mart 1325)
[104] Nazif "Gazel"**Malumat**,no:40 (1 Kanun-ı Evvel 1310):313

Leblerin lutf ederek verdi bütün kâmımızı

Gâh u bigâh gelüp yan bakarak, can yakarak

Etse gamzelerin teselliye âlâmımızı[105]

"Gazel", Nedim Yolunda başlığını taşıyan bu gazel 18.yy divan şairi Nedim'in "var idi" redifli gazeline nazire olarak yazılmıştır:

Kâmetinle galiba gülzârı taltif eyledin

Dikkat ettim servlerde serfürûlar var idi[106]

"Şarkı" Divan edebiyatı nazım biçimlerinden şarkının kullanıldığı bu şiirin nakarat bölümü "Bir oyuncak gibi destinde kırılsın kalbim" mısraıdır.

Gelmesin kahrederek nezdime bir gün… Mutlak

Yüklenir her nefesim ömrüme bir bâr olarak

Beni senden de ayırmaksa eğer cilve-i Hak,

Bir oyuncak gibi destinde kırılsın kalbim!..[107]

"Gazel", Şairin, Mahmut Nedim Paşa ve Faik adındaki şairlere yazdığı "nesin" redifli nazire sevgiliye hitaben yazılmıştır. Hem şekil hem de içerik bakımından klasik şiirin özelliklerini taşıyan şiirin teması aşktır. Her beyitin sonunu soru sorarak bitiren şair, sırasıyla gönlüne "ey dil, ey gönül"; sevgiliye "ey zülf-i yar" ve kendine "ey hâme-i Nazif" diyerek selenir:

Ey dil- i şehid tiğ- ı tegafül müsün nesin

[105] Nazif "Gazel", **Edebiyat- ı Umumiye**,no:32 (8 Eylül 1333):104
[106] Nazif "Nazire", **Tarih ve Edebiyat,** no:17 (31 Temmuz 1335):376-377
[107] Nazif "Şarkı", **Edebiyat-ı Umumiye**,no:85(14 Eylül 1918), s.993

Hatır-şikeste-i vakf-ı tahammül müsün nesin[108]

"Mahdumunun Naziresi", Süleyman Nazif'in değil redifli gazel formundaki şiiri babası Diyarbakırlı Sait Paşa'ya nazire olarak yazılmıştır. Bu şiirde tasavvufi bir içerikten de söz edilebilir:

Ben senin âlemde ancak tâlib-i didârınım

Maksadım ey ruh-ı âlem cennet-i a'lâ değil [109]

Bu beyitte tâlib-i didâr- ı olunan, mutlak varlık olan yaratıcı olarak düşünülebilir. Şiirin son beyitinde Süleyman Nazif babasının şiirinden bir mısraı iktibas etmiştir. Sait Paşa'nın beyiti şöyledir:

"Kabiliyet bî tecelli şâmil-i eşya değil

Her asâ ejder-nüma, her el yed-i beyza değil"

Son beyitte de şair, kendisini konuşturanın babası olduğunu söyler ve onun mısra-ı bercestesine yer verir:

Tab'ımı intak eden feyz-i pederdir ey Nazif

"Kabiliyet bi-tecelli-i şâmil-i eşya değil[110]

"Gazel", "Söyletir" redifli bu gazel de divan şiirine ait mazmunları içerir. Klasik şiirdeki sevgilinin özelliklerine yer verilen gazel aynı zamanda söyleyiş ve ahenk olarak da divan şiirini hatırlatır:

Ah yan bakmıştı bir gün gamze-i bi-tâb ile

[108] Nazif "Nazire", **Tarih ve Edebiyat**, no.18 (31 Ağustos 1335):396
[109] Nazif "Mahdumunun Naziresi",**Utarid**,no:7 (20 Şubat 1335):100
[110] Nazif "Mahdumunun Naziresi",**Utarid**,no:7 (20 Şubat 1335):100

Hâtır-ı bi-tâbımı hala o hali söyletir

Dest-i Musa'dan İsa'yı niza eden kilk-i term

Etmez imkâna tenezzül hep muhâli söyletir[111]

"Gazel", Halinde redifli bu gazel de Nazif'in divan şiirinin şekil ve muhteva özelliklerine bağlı kalarak yazdığı şiirlerdendir:

Piş ü pişinde rûh-ı mecrûhum

Yürüsün âh u zâr halinde

Gamzenin açtığı bu dâğ-ı ciğer

Kabarır iftihar halinde [112]

"Gazel", Beşeri aşkı işleyen bu gazelde sevgiliden ayrı düşmüş âşık**,** ondan ayrı olmanın verdiği elemden de bir zevk bulur. Şiirde, divan edebiyatında sevgiliden gelen her türlü çileyi, ıstırabı kabul eden âşık imajı çizilmiştir:

Şeb-i hicranda dil-i gamzede bin şevk bulur

Zevk-yâb-ı elem olmakta da bir zevk bulur

Sanma Mecnun-ı cünûn-geşteyi bi- kayd-ı keder

O bile tura-i leyl gibi bir tavk bulur[113]

"Gazel", Bu gazelde sevgiliden ayrı kalmanın ıstırabıyla bütün cihanı matem yeri olarak gören âşık şöyle söyler:

Şebâb giryeler eyler, hayat pür-gamdır

[111] Nazif, "Gazel", **Utarid**, no.13(10 Nisan 1335:198
[112] Nazif, "Gazel", **Nedim**, no:1 (16 Kanun- ı Sani 1919):4
[113] Nazif, "Gazel", **Edebiyat-ı Umumiye**, no:18 (3 Mart 1333):307

Cihan benim nazarımda makar-ı matemdir[114]

Şair, bütün eşyayı kendi dertlerine ortak eder, kendisine hem-dem olarak görür:

Gelince hüsnü hayal-i hazine zannederim

Bütün mehâsin- i eşya benimle hem-demdir[115]

Divan şiirinde ve tasavvuf anlayışında sevgili, yaratıcının bir eseri, mutlak güzellik olan Allah'ın yansıması olarak görülür. Bu gazelde de şairin sevgiliye böyle bir bakışı vardır:

O nazra-i reh-güzer ömrümü eder tenvir

O çehre zübde-i sun'ı ilah-ı a'zimdir[116]

"Diyarbekir'den" Gazel", Diyarbekir'den Gazel başlığını taşıyan bu şiirde sevgiliden ayrılmanın hüznü divan edebiyatında kullanılan mazmunlarla dile getirilmiştir. "Şem ve pervane, bezm-i emel, şahbaz-ı evc-i emel, şikenc-i turre, dâm-ı esaret, harab-hane, kâşane-i ümid" gibi divan şiirinde karşımıza çokça çıkan terkipler kullanılmıştır:

Ol şahbâz-ı evc-i emel uçtu sineden

Kaldı yine harab u tehi lâne-i ümid

Sahra-neverd yeis olalı aşk ile (Nazif)

Döndü harab-haneye kâşâne-i ümid[117]

[114] **age**, s.110
[115] **age**,s.110
[116] **age**, s.110
[117] Nazif "Diyarbekirden" Gazel, **Hazine-i Fünûn**, no:26 (23 Kanun-ı Evvel 1309), no:26):208

"Gazel", Bu gazelde şair, sevgiliden ziyade içindeki aşkın yüceliğinden bahseder. Aşkının benzerinin olmadığını şu sözlerle ifade eder:

Ta ezelden öyle bir maşûka dil verdim ki ben

Mislini âlemde ibdâ etmemiş Rabb- i ahd [118]

Şiirde kullanılan ifadelerden buradaki aşkın ilahi aşk olduğunu söylemek mümkündür.

"Gazel" "İşitmesin" redifli bu gazel yine divan şiirinin muhteva ve şekil özelliklerini göstermektedir. Sevgiliden ayrı kalan âşık figan eder, sevgiliden ayrı kalmanın verdiği kederden hoşnuttur ve vuslat günlerini hatırlayarak gülmektedir:

Güldüm gelince hatıra eyyâm-ı vuslatın

Bi-eşk olan bu giryeyi tufan işitmesin[119]

"Gazel", "İstemez" redifli bu gazel tasavvufi bir içeriğe sahiptir. Şiirde vahdet-i vücûd anlayışına vurgu yapıldığını görüyoruz:

Cânını canan ile tevhid eden şeyda-ı aşk

Yar ile ağyâr ile artık medâr istemez

Diline pür-haşr-ı saf-yı tûr- ı istiğraktır

Kendisinden başka Sinâ-yı tecella istemez

Lâ-mekân-seyrim habût etmem garaz-ı cennete

Mürg-ı hâtır böyle bir dâm-ı temennâ istemez[120]

[118] Nazif, "Gazel" **Yarın**, no:32 (28 Mayıs 1338:115
[119] Nazif, "Gazel" **Yarın**, no:33 (8 Haziran 1338:135
[120] Nazif, "Gazel" **Utarid**, no:7 (20 Şubat 1335):100

Gazelde geçen tevhid etmek, Sinâ-yı tecella, Lâ-mekân-seyr olmak, cennât-i adn gibi terkip ve terimlerden şiirin tasavvufi bir muhtevaya sahip olduğunu ve burada anlatılanın ilahi aşkı ifade ettiğini söyleyebiliriz.

"Gazel", Edebiyat-ı Umûmiye'de yayınlanan "olur" redifli bu gazelde kendisinden afet diye bahsedilen sevgilinin varlığı her şeyi değiştirir hatta kıyamete sebep olur:

Kıyâm ederse o afet dem- i kıyamet olur

Benim kıyamet-i ömrüm o serv- i kâmet olur[121]

"Gazel", Sevgilinin yokluğu sebebiyle etrafındaki her şeyin ağladığını söyleyen şair sevgilinin varlığından yoksun olduğu için hiçbir şeyin manası olmadığını ifade eder:

Bahar olsa çemenzâr olsa âlem hande-dâr olsa

Sen olmazsan hayalimde zemin ağlar sema ağlar[122]

"Gazel", Edebiyat-ı Umûmiye'de yayınlanan "oldum" redifli gazelde sevgiliye ulaşmayı arzulayan âşığın çabaları, fedakârlıkları yine eski şiirin şekil özelliklerine bağlı kalınarak anlatılır:

Endişe-i hicranla gönül titredi durdu

Eyyam-ı telakkide de vakf-ı keder oldum[123]

"Tahmis", Süleyman Nazif pek çok divan şairine nazire yazmıştır. Tarih ve Edebiyat'ta yayınlanan Şair Leyla Hanım'ın "darü'l-emânım yok/ mihribanım yok"

[121] Nazif, "Gazel" **Edebiyat-ı Umumiye**, no.35 (29 Eylül 1917):149
[122] Nazif "Gazel", **Yarın**, no.30 (11 Mayıs 1338) :82
[123] Nazif "Gazel" **Edebiyat-ı Umûmiye**, no:15 (28 Kanun-ı Sani 1333):260

redifli gazelinin tahmis edildiği bu şiir de onlardan biridir. Şiirin konusu sevgiliden ayrı ümitsiz ve karamsar bir âşığın çektiği ıstıraplardır:

Cüdâyım arş-ı vuslatından yerim yok, asumanım yok
Bu gurbet-zâr-ı hâkide benim bir hem-zebânım yok
Değil bir hem-zebânım ma'kes âh u figanım yok
Atıldı gönlüm çölde bir darü'l-emânım yok
Su'al-i hâle rağbetle müdedris mihribanım yok[124]

"Şarkı", Sevgiliye hitaben yazılan şarkı nazım biçimindeki bu şiirde divan şiirindeki klasik âşık-maşûk ilişkisi ele alınmıştır. Sevgilinin bir tek gülüşünü isteyen âşık âh eder ve o âhın sevgiliyi soldurmasından endişe eder:

Âşıka çok görme bir tek handeni
Çinî ebru öldürür bir gün beni
Mâtem-abat etme sahnı gülşeni
Koncasın, soldurmasın âhım seni[125]

"Bir Güfte", "Edibe-i bi-hemta Leylâ Hanım efendinin bir bestelerine" yazılan bu güfte karamsar bir havaya sahiptir, şairin hatırına vuslat gelince bahar ağlamaktadır. Vuslatı imkânsız olarak gören âşık için bütün cihan baştanbaşa kasvetle kaplıdır:

Serâpâ kaplamış kasvet cihanı
Arar daim gözüm geçmiş zamanı
Gelince hatıra vuslat avanı

[124] Nazif "Tahmis", **Tarih ve Edebiyat**, no:30 (30 Teşrin- Sâni).82
[125] Nazif "Şarkı",**Güneş**,no:4 (15 Şubat 1927):2

Bahar ağlar hayalimde nihani[126]

"Baki'ye Nazire", Süleyman Nazif'in teması aşk olan bu gazeli Baki'ye naziredir, Faruk Nafiz'e ithaf edilmiştir:

Ateş- i aşk ile canlar yandı canan bi-haber

Mesti suziş yandığından canı canı hayran bi-haber

Feyzi Baki'den alıp Faruk'a ithaf eyledim

Yazdığım rengin gazelden tab'u divan bi-haber[127]

Bu gazelde, divan şiirindeki sevgilinin âşığa meyletmemesi, ondan bi-haber olması durumu işlenmiştir.

"Ey Bu Hâk-i Fenanın En Güzeli", Sone nazım biçimiyle yazılan bu şiirde şairin "Ey bu hâk-i fenanın en güzeli" diye hitap ettiği sevgili çeşitli vasıflarla yüceltilir:

Başka bir ömrü bilmesem de yine

Ruha telkin- i şiir eden nazarın

Benziyor bir hayat-ı muntazırın

İlticâ-ı şu'â-ı evveline[128]

"O Ses", "O Ses", Süleyman Nazif'in Edebiyat-ı Cedide anlayışını yansıtan şiirlerinden biridir. Burada hayat-ı bi-tâba nağmeler veren sevgiliden söz edilir. Sevgilinin sesi şairin "şebâb-ı zâr"ına bir hediyedir. Bu şiirde muzdarip olan, kederli

[126] Süleyman Nazif "Bir Güfte" **Güneş**, no:6(15 Şubat 1927):2
[127] Akyüz, s.155
[128] Süleyman Nazif "Ey Bu Hâk-i Fenanın En Güzeli", **Utarid**, no:6 (13 Şubat 1335):85

bir ruh haline sahip âşığı sesiyle mesut eden ve onun şiirine ilham veren sevgiliden bahsedilir:

O sesle düştü bu ömr-i kadide zıll-ı hayal

O bir neşide-i şevk u garra mıdır

Fezâ-yı muzlim ömrümde inleyen âmâl

Şebâb-ı zârıma bir muzdarip hediyendir.

En ince şiirimin üstünde titreyen sesinin

Bir ihtizâz- ı rakik u tahassüs-âverini

Hayat-ı veleveledârım ilelebed gizler[129]

"Leyle-i Telakki", Şair, ruhunu sükûn içinde bir yuva arayan kanadı kırık bir kuşa benzetmiştir. Mehâsin-i sevda gecede gizlidir ve şair böyle bir gecede sevgilisine sevdasını söylemek ister. Şairin hatırasında canlanan birtakım hayaller gece ve sevgili eşliğinde anlatılmıştır:

Gülümseyen bu gece girye-bâr olan sevda

Gülümseyen bu gece kâinat sertepa

Gülümseyen bu gece hatırat-ı mağmumem[130]

"Uzaktakine", "Uzaktakine" adlı sonede bir zamanlar sevgiliyle mesut anlar yaşayan şair, şimdi sevgiliyle geçirdiği güzel günleri hatırlamaktadır:

Gizlidir şimdi sânihâtimde

Bir sadâ bir nigâh- ı dûrâdûr

[129] Nazif "O Ses" **Servet-i Fünûn,** no:418 (1315).20
[130] Nazif "Leyle-i Telakki" **Servet- i Fünûn**, no:375 (7 Mayıs 1314):166

Ki o eyyamı eyliyor ihyâ[131]

Ayrıca sevgili uzakta da olsa her daim şairin hayatındadır:

Ah sen ey müvekkil-i sevda

Sen verirsin bu ömre tâb u fütûr

Sen yaşarsın demek hayatımda

"Mahcûbe", Dört bölümden oluşan sone tarzında yazılan bu şiirin teması aşktır. Bu şiirde utangaç, masum bir sevgili imajı çizilmiştir. Birinci bölümde, bekâret; ikinci bölümde mâsume; üçüncü bölümde masûn u müberra kelimeleri sevgilinin saflığını vurgulamaktadır:

Guruplar tutuşan hamret-i hicâbında

Bekâretin görünür zıll- ı ruh-ı muhtecabı

Her ıstırap durur vech-i ıstırabında

Samim-i ruhuna aid bir infiâl gibi[132]

Şair, hayal ü hasmını sevgiliye arz ettikçe sevgilinin yüzünde bir kızarıklık dalgası oluşmaktadır. Son bölümde hayal ü his, hiss ü hayal terkiplerinin tekrarlandığını görmekteyiz. Sevgili "mehâsiniyle" "hayal ü hisse cenâh verirken" yüzündeki handeylede aşığın siyâhi-i hiss ü hayalini lem'a-fiken etmektedir. Şiirde sevgilinin bedbîn, şairin hayatını güzelleştiren, ona ilham veren bir unsur olarak kullanıldığını görüyoruz. Aslında burada sevgili olumsuzluklarla çevrili hayatı güzelleştiren bir varlık olarak kullanılmıştır.

[131] Nazif "Uzaktakine" **Servet- i Fünûn**, no:503 (19 Teşrin-i Evvel 1316):130
[132] Nazif "Mahcûbe", **Servet-i Fünûn**, no:541 (12 Temmuz 1317):325

"Yine Ona", Teması aşk olan şiirlerden Yine Ona'da hitap edilen kişi sevgilidir. Karanlığın derinliklerinde "muzdarip" ve "yorgun" olan şair sevgiliyi hayal eder. İkinci bölümde sevgiliye "Gel" diyerek seslenir. Sevgilinin gelişiyle şairin hatırına "samt-ı mükevkebiyle sema" gelecektir. Süleyman Nazif'in daha önceki aşk şiirlerinde görüldüğü gibi burada da sevgili ve tabiatın birlikte ele alındığı sevgilinin tabiatı güzelleştiren bir varlık olarak tasavvur edildiği görülmektedir. Şiirin son bölümü de yine sevgiliye nidayla biter:

Nerdesin ey enîse-i ruhum?

Teselliyetsiz, ümitsiz, nâ-kâm

Şimdi bir hiss-i müncemid gibiyim!..[133]

"Bakarken" Bu şiirde mavi gözlü bir sevgili hayali vardır. Şair semaya baktıkça hayaline sevgilinin gözleri gelir. Bu yüzden ona yakınlık duyar. Son bölümde de sevgiliyle bütünleşme arzusunu dile getirir:

Güler nigah-ı besiminde hande-i câyid

Fakat şikeste-ümidim, bu vaz'ı hayretle

Bırak nigahına ruhum bu yerde kalb olsun..![134]

"İstiğfâr", "İstiğfâr" adlı şiirde iki tezat varlıktan söz edilir: sevgili ve şair. Gözlerinin, saçlarının perişanlığıyla, yarı uykulu haliyle masum olan sevgili ve şairin simsiyah çırpınan hayatından bahsedilir. Ve şairin bu "müşevveş hayat-ı levs-medârı" güzelliklerden günah almaktadır. Bu yüzden şair, sevgiliye seslenerek şöyle söyler:

Yine lakin inan azizem, sen

Her günah işledikçe ben şimdi

[133] Nazif "Yine Ona" **Sevet-i Fünûn**, no:507 (16 Teşrin-i Sani 1316):194
[134] Nazif "Bakarken", **Servet-i Fünûn**, no:519 (8 Şubat 1316):386

Ederim hatırandan istiğfâr…![135]

Sevgilinin günah işlemesine sebep olan âşık, o her günah işlediğinde onun için tövbe etmektedir.

"Ne de Hoş Aşkın İlk Tecellisi", Bu şiirde âşık sevgiliyi gördüğü ilk anı hatırlamakta ve sevgilinin kendisinde bıraktığı intibaı dile getirmektedir:

Titremişti gariptir kalbim
Gördüğüm gün o rû-yı gülgûnu
Ne kadar hoştu ah o etvârı!
Mütefekkir dururdu yanımda
Desti detimde, aşkı canımda
Mütebessim lebi, gözü nemnâk[136]

"İncimâd-ı Şebâb", Tevfik Fikret'e ithaf edilen bu şiirde sevgiliden ayrı olmanın kederi ümitsizlik ve karamsarlık içinde anlatılır. Sevgilinin gidişiyle her şey güzelliğini kaybeder:

Gelir şemim-i tahassür bütün mehasinden
Birer rebi'a-yı rikkattir ağlıyor daim
O gün ki gittin elimden benim, o günden ben
Bütün mehasine, Allah bilir ki münfailim[137]

[135] Nazif "İstiğfâr", **Servet-i Fünûn**, no:1046 (9 Haziran 1327):166
[136] Nazif "Ne de Hoş Aşkın İlk Tecellisi" **Hazine-i Fünûn**, (6 Teşrin-i Evvel 1310):118
[137] Nazif "İncimad-ı Şebab" **Servet-i Fünûn**, no:468 (17 Şubat 1315):402

"Fecr-i Telakki", Fecr-i Telakki şiirinde sevgili, şaire ilham veren bir güzellik olarak karşımıza çıkar:

Kanar ceriha-i şevkimde daima âlam

Durur saadet-i ömrüm ümitsiz hâsır

Bütün şebâbımı sarsan bu infi'al-i garam

Yetim-i firkat olan aşkının neticesidir[138]

Bir gece vakti fecre yakın, mavi gözlü sevgiliyi hayal ederek şiirler yazmakta olan âşık sevgili için şöyle söyler:

Mekvenâtı bu şeb mecz edip cemalinle

Cihan cihan ne güzellikler eyledim ibdâ[139]

"Suziş-i Telakki", Bu şiirde de şair, sevgiliden ayrı olmanın ıstırabını, ondan karşılık bulamanın verdiği usanmışlığı dile getirir:

Gönlümde kalmadı artık tahassüse takat

Bu köhne mahşer-i derdi itmeyle ben bıktım

Seni görünce vuruldum.. vuruldum ah, fakat..

Sevilmek istiyorum şimdi.. sevmeden bıktım..[140]

"Yan Bakarken", İçerik olarak divan şiirini andıran Yan Bakarken adlı şiirde hitap edilen kişi sevgilidir. Sevgilinin yan bakışı yani gamzesi divan edebiyatında aşığı perişan eden, helâk eden bir güzellik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirde

[138] Nazif "Fecr-i Telakki",**Servet-i Fünûn**, no:489(13 Temmuz 1316):322
[139] **age** s.322
[140] Nazif "Suziş-i Telakki" **İrtika**, no:18(14 Temmuz 1899):72

de sevgiliye sitem sevgilinin yan bakışı vasıtasıyla yapılmıştır. Yine divan şiirinde kâfir benzetmesi yapılan sevgili burada da aynı şekilde anlatılmaktadır:

Melek bakışlı, cehennem gönüllü kâfir bak,

Bu yan bakış beni bir gün helâk eder mutlak[141]

"Nazra-i Temâyül", Servet-i Fünûn şiirinin melankolik havasını taşıyan bu şiirde Süleyman Nazif sevgiliye seslenir Şiirin bir ve ikinci bölümlerinde "mutsuz, elemli" bir "ben" ve bunun yanında saadet veren, her şeyi güzel kılan bir sevgili vardır:

Bana medâr-ı teeellüm iken likâ-yı şebâb

Seninle oldu o çehre pür-ibtisâm-ı safâ

Sen olmasan olamam ömürden saadet-yâb

Güler mehâsin-i eşya senin yüzünde bana [142]

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde sevgiliye aşkını ilan eden âşık, sevgiliden alaka göremez ve umutsuzluğa kapılır. Bir ve üçüncü bölümlerde umut ve yaşama sevinci, üç ve dördüncü bölümlerde hayal kırıklığı, ümitsizlik karşımıza çıkmaktadır:

O nâtuvan emelim hasta bir ziya-ı melûl[143]

Şiirde kullanılan "hasta", "melâl", "melûl", "hayal", "nâtuvan" gibi kelimler Servet-i Fünûn şairlerinin genel hâlet-i ruhiyelerini ifade eder.

Sevgilinin varlığıyla saadet bulan şair, sonunda aşkına karşılık bulamamış ve hayalinde yalnız, sevgilinin dolaşan nigahının aksi kalmıştır:

[141] Nazif "Yan Bakarken" **Servet-i Fünun** no:1484(22 Kanun-ı Sani 1340):151
[142] Nazif "Nazra-i Temayül" **Servet-i Fünûn**, no:388 (6 Ağustos 1314):376
[143] **age**, s.376

Bu zıll-ı aşk u tahassüs, bu şule-i bi-tâb

Nigahının dolaşan aksidir hayalimde!..[144]

"Nisyân-ı Muğfel", adlı sonesinde sevgiliden ayrı olan âşık onu unutmayı bir teselli olarak görür ancak bunu başaramaz. Şair, ayrılık acısından çok çektiğini artık sevgilinin yâdında bile olmadığını söylese de son bölümde aslında sevgiliyi hala unutmadığı anlaşılıyor:

Neler çektim bilirsin bir zaman ben,

Bugün yâdım bile azade senden;

Unutmuş büsbütün kalb-i vefakâr..

Çekilmişken de sen yâdımdan ey yar,

Niçin bizâr eder her şeb hayalin?..

Ne istersin huzurundan leyâlin?..[145]

"Söyle", **"**Söyle" şiirinde, divan edebiyatında âşığı peşinden koşturan, onunla konuşmayan, devamlı naz yapan sevgili tipiyle karşılaşılır. Şair, sevgiliye "Ey dilber-i leb-beste" diyerek seslenir. Sevgiliyi "hâmuş" görünce her yeri medfen sanan aşık sevgiliye şöyle seslenir:

Sen etmiş iken ömrüme bir sözle tegafül

Gönlüm bu sükûta edebilsin mi tahammül?[146]

Âşık sevgilinin ağzından çıkacak bir söze razıdır:

Bir lahza bana meylederek şöyle hitap et

[144] **age.**s.376
[145] Süleyman Nazif "Nisyân-ı Muğfel" **Utarid**, no:5 (6 Şubat 1335).70
[146] Nazif "Söyle" **Malumat**, no:48 (20 Nisan 1311):348

Tâ kabre kadar ister isen nâz u itâb et!

Üçüncü bölümde doğduğundan beri melâl ve hüzün içinde olduğundan söz eder ve ancak sevgilinin konuşmasıyla melâl ve gamı gidecektir.

Bu şiirde, divan şiirinde görülen, bütün varlığını sevgilinin uğruna feda eden tüm güzelliklere karşı onun bir sözünü duymayı tercih eden âşık tipi, buna mukabil âşığı umursamayan, bir sözü bile ondan esirgeyen sevgili tipi karşımıza çıkmaktadır:

Âvareni bir sözle bu şeb eylesen iskât

Mahşerde bile eylerim i'lan-ı mübâhât[147]

4.1.2.2. Ferdî Şiirleri

Gizli Figanlarda yer alan şeklinde redifli "gazel"de hayat ve insanın varlık problemi ele alınır. Divan şiiri tarzında yazılan şiirlerden birisidir. Şiirin başlığı gazel adını taşıyor ve gazel nazım biçiminin özelliklerine şeklen bağlı kalınmıştır. Bu gazel, ıstıraplarla dolu olan bir insanın haykırmalarını ve ümitsizliğini anlatır.

Bu şeb-i hakâyık-ı sordum nücûm-ı sâhireden

Gelen cevap ise mübhem sual şeklinde[148]

"Şarkı","Lanet olsun sana ey hain emel" mısraının tekrarlanmasıyla oluşturulmuştur. Şair burada bir emeli kişileştirerek ona serzenişte bulunmaktadır. Her şeye rağmen arzusu "yaşamak emeli" olan şair, bu emeli gerçekleşmeyince eceli bile emele tercih ettiğini söyler.

Lanet olsun sana ey hain emel!

Ömrümü sensin eden vakf-ı cedel

[147] **age**,s.348
[148] Gizli, **age**. s.10

Sana nispet yine bir şeydir ecel

Şimdi hicranla perişan emelim[149]

"Gazel", *Malta Geceleri*'nde yer alan bu gazel şairin iç sıkıntılarını ve ıstırabını anlattığı şiirlerindendir. Tabiatın içinde kendi karamsar ruh halinin yansımalarını gören şair mükedderdir. Kanadı kırıktır, bu yüzden sabah utanmalıdır. Güneşin doğuşu ve batışı şaire ölüme yaklaştığının haberini verir. Alnından çıkan dumansa Levh-i Mahfuzu karanlıkla kaplar. Tabiattaki birtakım olumsuz hadiseleri kendi ruh haline bağlayan şair şöyle söyler:

Durur hayalime bigane cünbüş-i ferda

Doğar sabah-ı adem zulmet-i leyalimde

Görünce ebr ile alûde ufku zannederim

Semaya hisse ayırmış felek melalimden[150]

Zulmet-i leyâl terkibinde karanlık ve gece kelimelerinin bir araya getirilmesi karamsarlığı pekiştirme niteliğindedir. Yarının cünbüşü de şairin hayallerine bigânedir, yani gelecekten ümidi yoktur. Şairin gecelerinin karanlığından yokluk sabahı doğar, gökyüzünün bulutlarla kaplı olmasının sebebi ise şairin üzüntüsünden pay almış olmasıdır.

"Bir Tazmin" Yaradılışın neşesi olan gülücükler artık şairin sadece hatıralarında kalmıştır. Şair yıllardır gülmüyor ama geçmişteki güldüğü günler aklına geldikçe ağlamaktadır.

Geçti aylar, seneler gülmüyor… Ah fakat ! ..

[149] **age**. s.12
[150] **age**. s.21

(Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz)[151]

Şairin bireysel mutsuzluğunu anlatan bu şiirde içinde bulunulan toplumsal ve siyasal şartlardan dolayı mutsuz olan, ağlayan birey vardır. Bu yönüyle Süleyman Nazif'in kendini anlattığı pek çok şiirinde olduğu gibi bunda da toplumsal bir yön vardır.

"Terennüm", İki dörtlükten oluşan şarkı nazım biçimindeki bu şiirde dörtlülerin sonunda "Bir gün gelecek ağlayacaksın bana sen de" mısraı tekrarlanarak şarkının nakarat bölümü oluşturulmuştur. Şiirde ikinci tekil şahsa yönelik bir anlatım görüyoruz. Şair sevgiliye sesleniyor ve sevgiliyle kendisi arasında bir tezat kurarak kendi ıstırabını anlatıyor.

Ağyar ile sen geşt ü güzâr eyle çemende;

Ben ağlayayım hasret ile genc-i mihende[152]

"Tekâsüf-i Âmâl", Şairin bedbin ruh halini yansıtan bu şiir ferdi ıstırabı konu alır:

Temâyülât-ı hazini dil-i mükedderimin

Terânezâr-ı şebâba döker durur şüyûn

Bu tend-bâd-ı tahassüsle ben emellerimin

Sükûtunu duyarım her sarir-i hâmemden[153]

Bu karamsarlık içinde şair, geçen zamanları hayal eder ancak o neşeli günler artık matemdedir:

Yanar… yanar… yanarım sûziş-i tahassüsle

[151] **age**. s.24
[152] **age**.s.25
[153] Süleyman Nazif, "Tekâsüf-i Âmal", **Servet- i Fünun**, no:412 (21 Kanun-ı Sani 1314):342

Sönerse belki bu ateş söner cehennemde! [154]

Burada yanmak fiilini üç kere tekrarlayarak içindeki acının, kederin büyüklüğünü vurgulamıştır. Bu dünyadan artık hiçbir umudu kalmayan şair, bir "ihtimal-i hafi"ye koşar ancak o daha hayalinde yok olma ümidinden başka bir şey bırakmaz. Kurtuluşun ölümde olduğunu söylenerek şiir karamsar bir hava içerisinde bitirilir:

Fena içinde boğulmak, yok olmak ümidi

Benim bu varlığımın en güzel emelleridir[155]

"Zıll- Metrûk", "Zıll-ı Metrûk"ta bu dünyaya dair bütün emellerinden ümidini kesen şair tam bir karamsarlık içindedir. Emellerini "garip" olarak niteleyen şair, onları ufuklara defneder ancak o "heykel-i nisyan" ilelebet kalacaktır ve şair bugün o heykelin yanında tegafülle titremektedir:

Geçen ufuklara defn eyledim, olup bizâr

Husûlünün bana dargın duran likâsından,

Kefenleyip duracaktır ilelebed i'sar,

İlelebed kalacaktır o heykel-i nisyan…

Fakat niçin bilmem ah o zıll-ı metrûkun

Önünde titriyorum ben tegafülümle bugün![156]

"Hayal-i Derbeder", Servet-i Fünûn şiir anlayışına uygun olarak yazılmış bu sone tarzındaki şiir Tevfik Fikret'e ithaf edilmiştir. Hayal-i Derbeder'de isminden de anlaşıldığı gibi derbeder bir hayal anlatılmaktadır. Şairin bütün ömrünü vakfettiği

[154] **age**.s.342
[155]**age**. s.342
[156] Nazif "Zıll-ı Metrûk" **İrtika**, no.24 (8 Eylül 1899):95

ancak kavuşamadığı emelleri söz konusu edilir. Şiirin ilk üç bölümü "benim" kelimesiyle başlar:

Benim saadet-i ömrüm!.. evsa-i mevhûme
Bütün hayatımı vakf eyledim, tebâh ettim
Bakıp bakıp bu hazin-i çehre-i saadetime
O sa'y- ı bi-eserimde olur bugün nâdim[157]

Bütün ömrünü emelleri için harcamış ancak sonunda hüsrana uğramış, emelleri hayatına bir "inkisâr-ı medid" vermiştir.

"Nağme-i Hayat", Bu şiirde muzdarip bir insanın hayatın nağmesini duyuş şekli verilmiştir. Istırap içindeki bu kişide hayatın sesi olumsuz çağrışımlar uyandırır:

Bir samt-ı zi-mâl-i tahayyürle muzdarip,
Havf-ı hayat u şiiri – ki meşhûn-ı giryedir –
Mevhûm bir sadâ-yı tahassürle inle der
Bir nağme-i hayat[158]

Nağme-i hayat, hayatı ve şiiri ağlayan muzdarip şaire tahassürle inlemesini söyler.

"Sarîr- i Hâme", Kalem cızırtısı manasına gelen Sarir-i Hâme'de şair hem şahsi ıstıraplarından hem de harabe haline gelmiş şark topraklarından söz eder. Aslında şiirde bu ikisi birbiriyle bağlantılı olarak işlenir.

Şiirin ilk bölümünde "siz" diye hitap edilen kişiler vardır. Bunlar şairi anlamayan, onun ıstırabına ortak olmayan kişilerdir:

[157] Nazif "Hayal-i Derbeder" **Servet-i Fünûn**, no:380 (11 Haziran 1314):243-244
[158] Nazif "Nağme-i Hayat" **Servet-i Fünûn**, no:514 (4 Kanun-ı Sani 1316):306

Sarir-i hâmeme siz güldünüz tahayyürle,

Garip geldi size bir garibin elhânı,

Bu naypârede mecbûldür teessürle

Bunun da böyle olurpîç ü tâbı… efgânı[159]

"Bizim diyarda" diye başlayan iki ve üçüncü bölümlerde bulunduğu mekânı şöyle tarif eder:

Bizim diyarda her şey güler iken ağlar,

Bu yolda almış o yerler nasibini Hakdan,

Figân çıkar derelerden, dumanlıdır dağlar,

Melâl içinde temevvüc eder hayal-i vatan[160]

Burada şair tamamıyla olumsuz, karamsar bir tabiat manzarası resmetmiştir. Bu şiirde de kendi ruh halini tabiata yansıtan şairin tabiatı algılayışı Servet-i Fünûn şairleriyle ortaktır.

Süleyman Nazif, bu şiiri 1897'de Paris'te yazmıştır. Dolayısıyla şiirde "siz" diye hitap edilenin Batı toplumu, "biz"se Doğu toplumu olarak düşünülebilir. Beşini bölümde şair tekrar biz'e döner:

Bizim diyarda pek çok harabe var…

Malûm!..

Ufuklarında birer ümmetin hayali gezer[161]

[159] Süleyman Nazif "Sarir-i Hâme" **Demet**, no.6 (22 Teşrin-i Evvel 1324):81-82
[160] **age**, s.81-82
[161] **age** s.81-82

Altı ve yedinci bölümlerde "ben" anlatımı vardır. Burada şair kendi karamsar, müteheyyiç, garip halinden söz eder. Bu halinin sebebi içinde bulunduğu mekândır. Mekânın bu harabe hali onun ruhuna sirayet etmiştir. Bu yüzden şair kalemiyle beraber sürekli olarak inlemektedir. Kaleminden dökülenler de bu sebeple hep matem havası içindedir; melâli, kederi ve enini anlatır:

Nigah-ı hüzn ile baktım cihanda her hale

Enîn-i yeis ü figân-ı melâldir eserim.

Becâ-ı hayatıma dense: Medîd bir nâle,

Evet, ben inlerim, inler benimle kilk-i terim[162]

"Bir Serv Ağacından Mülhem", Edebiyat-ı Cedide şiir anlayışını ve estetiğini taşıyan bu şiir, ismini Fuzuli'nin gazelindeki bir beyitten almıştır. Şiirin başında da o beyite yer verilmiş, son mısraında da beyitin ikinci mısraı iktibas edilmiştir. Şiirin bütününde karamsar bir ruh hali vardır. Birinci bölümde, şair kırık hayallerinden ve hakikatin ağlamasından söz eder. Hayal-hakikat çatışması, hakikatten kaçma hayale sığınma temi Servet-i Fünûn şiirinde çokça kullanılmıştır:

Hayalim münfâil, yâdımda bin giryân-ı hakikat var[163]

Birinci bölümde kırık hayalinden bahseden şair ikinci bölümde ıstıraba bulanmış bir gölge olan hayatından söz eder. Üçüncü bölümde "bir ferdâ-yı mechule koşan bir ömür" vardır ancak tabiat kaçınılmaz sonu hazırlar ve ölüm gelir:

O gün bir tecelliyât-sâz nemâtın derd-i hicriyle

Sükûn-ı sermediyet-i ıstırabımda inlerken,

[162] **age,** s.81-82
[163] Nazif, "Bir Serv Ağacından Mülhem", **Mecmua-i Edebiye**, no:16 (1 Şubat 1316):121

"Koyun bir sâye düşsün kabrime ol serv ü kâmetten!.."[164]

"Babam", Bu şiirde, babasını yâd ederek ona sığınan ve ölümü arzulayan şairi görüyoruz. Şiirin birinci ve ikinci bölümlerinde babanın hayali ve baba vasıtasıyla "bu ömr-i hazin"den kurtulma ümidi vardır:

Gördükçe böyle ömrümü mehcûr-ı tesliyet

Gelsin – derim – cerihamı sarsın kadid eli[165]

Bu dünyayla bütün irtibatını kesen şair, kabre seslenir ve ölmek ister:

Ey aşinası kalbimin, ey seng-i ıstırab!

Ey heykel-i teessüri ufk- ı hayalimin![166]

"Gazel", Klasik şiirin özelliklerini taşıyan bu gazelde feleğe isyan, dünyanın elemi, kederi, dünyaya sitem gibi divan şairlerinin çokça dile getirdiği konular söz konusu edilerek ferdi ıstıraplar ve dünyaya sitem terennüm edilmiştir:

Şimdi meftûn harem-i devr-i civânide dahi

Ne görürdüm elem dembedeminden başka

Feleğin va'di emelzâsına aldanma Nazif

Görmedim bir göreni ben siteminden başka[167]

Süleyman Nazif**,** bir sanatçı duyarlığıyla tarihten, sanattan önemli şahsiyetlere hitaben şiirler yazmış, bu eserlerinde onları yüceltirken bir taraftan da bu kişilerin

[164] **age,** s. 121
[165]Nazif "Babam", **Servet-i Fünûn**, no:369 (26 Mart 1314):70
[166] Nazif, "Babam" **Servet-i Fünûn**, no:369 (26 Mart 1314):70
[167] Nazif, "Gazel" **Yarın**, no:40 (4 Ağustos 1338):248

yaşadıkları dönemde itibar göremediklerinden yakınarak kendi memnuniyetsizliğini ifade etmiştir.

Servet-i Fünûn zevk ve anlayışını yansıtan "Eski Arkadaşım" şiirini İsmail adındaki arkadaşına yazmıştır, şiirin sonunu da "Zavallı İsmail" diye bitirir. Nazif, arkadaşını diğer insanlar farklı görür ve onun bu dünyaya sanki başka bir yerden atılmış olduğunu düşünür ve arkadaşını şöyle tanımlar:

Bu hâke sanki atılmıştı başka bir yerden –

Garip ruhu idi âdemiyetin, lakin

Olurdu cehl ü tahakküm o ruha kahkaha-zen[168]

Şimdi hayatta olmayan arkadaşı bu dünyaya ve "sakil" insanlara yabancıdır ancak buna rağmen okur, düşünür, mücadele eder. Nazif, arkadaşının ömrünü "ömr-i giryân" olarak niteler.

Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanan, Ayni Zâde Tahsin Beye ithaf edilen "Byron"[169], "Dekadan"[170] ve "Mecmûa-i Edebiye"de yayınlanan "Andre'ye"[171] adlı şiirler de bu minvalde yazılmıştır.

"Andre"ye başlığını taşıyan şiire hâkim olan duygu ümitsizlik ve karamsarlıktır. Birinci bölümde, hayal içinde sönen ömründen bahseden şair, daima başka bir âlemin semasını aramaktadır. Çünkü onun gözünde "bu yer gurbet-i mev'ide"dir. Hatta şaire göre yaşadığı yer cehennemdir:

Eder likâsı şebâbın ümitsiz hande,

Biter dakikaları varlığın sönük, hâsır,

Cihan derd ü mesâib olan bu dûzehde

Hayatımız da bizim bir yaşar cehennemdir[172]

---

[168] Nazif, "Eski Arkadaşım" **İrtika**, no:5 (14 Nisan 1899):17-18
[169] Nazif, "Byron" **Servet-i Fünûn**, no:459 (16 Kanun-ı Evvel 1315):262
[170] Nazif, "Dekadan" **Servet-i Fünûn**, no.408 (24 Kanun-ı Evvel 1314):279
[171] Nazif, "Andre'ye" **Mecmua-i Edebiye**, no.39 (19 Temmuz 1317):308
[172] Nazif "Andre'ye" **Mecmua-i Edebiye**, no:39(19 Temmuz 1317):308

4.1.2.3. Tabiat Şiirleri

Süleyman Nazif'in tabiatı konu alan şiirleri genellikle olumsuz bir içeriğe sahiptir. Şair tabiatı vatanla, aşkla ilgili şiirlerinde bir dekor olarak kullanmış, teferruatlı bir tabiat tasvirine yer vermemiştir. Tabiata ait unsurları yaşadığı dönemin ve kendi duygularının bir yansıması olarak görmüştür. Süleyman Nazif'in tabiata bakışı Servet-i Fünûn şairlerinin tabiatı algılama biçimiyle büyük ölçüde benzerlik gösterir. Nazif, tabiatı nesnel gerçekliğiyle değil kendi hâlet-i ruhiyesine göre tasvir eder, yorumlar.

"Bahar-ı Münkesir", Şiirin başında Farsça şöyle bir beyit geçmektedir:

Ey sarbân, menzil-mekon cüz der diyar-ı yar-men

Tâ yek zaman konem ber rub u atlâl u dimen[173]

Şiirin başlığı bahar-ı münkesir, kırgın, gücenmiş bahar manasına gelmektedir. Şairin Servet-i Fünûn anlayışını yansıtan şiirlerinden olan Bahar-ı Münkesir'de Servet-i Fünûncuların tabiatı kendi ruh hallerine göre tasvir etme özelliğini görüyoruz.

Genellikle umudu, sevinci, neşeyi çağrıştıran bahara şiirde olumsuz bir bakış vardır. Aslında olumsuz olarak tasvir edilen bahar şairin "bu yerde" dediği bahardır:

Müteverrim gibi bu yerde bahar

Eriyor pür-melâl, bî-hande

Hüzn-i vahşetle ağlayan dağlar

Müncemid bir figana benzemede[174]

[173] Nazif "Bahar-ı Münkesir" **Servet- i Fünûn**, no:42 (6 Mayıs 1315):166
[174] Nazif, "Bahar-ı Münkesir" **Servet-i Fünûn,** no:427 (6 Mayıs 1315):166

Şairin yaşadığı yerde bahar veremli gibidir, melâl içindedir, dağlar ağlamaktadır, muhit kesif bir sükût içinde, hezarat ise siyah olup gitmektedir, her gün vahşetin hüznüyle ağlamakta ve hilkat de beşerin sefaletine ağlamaktadır:

Mest ü sâkit durur hayat; fakat
Bu sükût-ı kesif ile hilkat
Beşerin ağlıyor sefaletine![175]

Bir tabiat şiiri olarak ele alabileceğimiz bu şiirde aslında şair yaşadığı mekândan ve zamandan memnun değildir. Şiirde geçen "bu yerde", "bu muhit" gibi ifadelerden bunu anlıyoruz. Yani şiirde dolaylı olarak, yaşanılan dönemin olumsuz havası sezdirilmiştir.

"Menekşe", Sone nazım biçimiyle yazılan bu şiirde menekşe, tabiata ait bir parça olmasından ziyade sevgiliyi çağrıştıran bir imge olarak karşımıza çıkar. Şiirin ilk ve son bölümlerinde tekrar eden mısra, "Hayatımın bu çiçekle bir aşinalığı var" mısraıdır. Bu çiçekle aşinalığı, menekşenin şairin sevgiliyle tanışmasının bir işareti olmasıdır.

Görüp elinde bunu kokladım ve öptüm; ilk
Lisân-ı sâf-ı beyânı bu oldu aşkımızın[176]

Menekşenin tazelik yayan kokusuyla başlayan aşk, yine menekşenin solmasıyla sona erer. Ve bu solgun menekşeler, bu aşkın bitişine ağlar. Tabiatın bir unsuru olan menekşenin şairin ruh haline göre değişik biçimlere girmesi, menekşenin ağlaması, solması gibi durumlar Servet-i Fünûn şiirinin tabiata bakışını gösterir.

"Gece", Gece, Gizli Figanlar kitabındaki ilk şiirdir. Şiir dört bölümden oluşmakta ve her bölümde gecenin başka bir tasviri yapılmaktadır. Birinci bölüm, "Gece lebriz-i şevk u hülyadır", ikinci bölüm, "Gece lebriz ü aşk u hülyadır", üçüncü bölüm, Gece lebriz-i samt u hülyadır", dördüncü bölüm, "Gece lebriz-i hüzn ü hülyadır" diye başlar.

[175] **age.** s.166
[176] Nazif "Menekşe" **Servet-i Fünûn**, no:420 (18 Mart 1315):51-52

Nazif, bu şiirde geceyi kendi ruh haline göre tanımlamıştır. Şiirin geneline karamsar bir hava hâkimdir, şair gelecekten de ümitsizdir:

- Ki zalâm zaman ile mestûr –
Başka bir hüzn ile olur manzûr
Mübhemiyette gizlenen âti[177]

"Peyâm-ı Dûrâdûr", Şairin tabiat temalı şiirlerinden "Peyâm-ı Dûrâdûr"da tabiata ait iki unsur olan seher ve yıldızdan bahsedilmiştir. Şiirin tamamında tabiatla konuşulduğunu, tabiatın teşhis edildiğini görmekteyiz. Dört bölümden müteşekkil şiirin birinci bölümünde söz konusu edilen "seher"dir. Gün, şafak vaktidir, şafağın huzurundaki şair, seherin ömrüne "şebâb" veren "gizli tebessümüyle","müşfikâne" gülüşüyle karşılaşır:

Oluyor ömrüme şebâb-efşan
Gizli gizli tebessümüyle seher
Ben huzur-ı şafakta pür-helecan
O bana karşı müşfikâne güler[178]

İkinci bölümde, seher şairin hissine "asuman-ı hande" vermektedir. Birinci bölümde geçen tebessüm, güler kelimeleriyle bu bölümdeki hande birleşmekte ve tenasüp oluşturmaktadır. "Seherin döktüğü renk ise şâiriyettir." Bu mısradan hareketle şairin, tabiatı kendisine, şiirine ilham veren bir unsur olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Yıldızlar ise şaire, "bir hâfi lerziş-i sükûnet" vermektedir.

Şiirin son bölümünde yıldızlara seslenerek "Senin olsun bu yazdığım şeyler" diyerek yazdıklarını kendisine ilham veren tabiata armağan eder.

[177] Nazif "Gece" **Gizli Figanlar**, Mayıs 1310):7-9
[178] Nazif "Peyâm-ı Dûrâdûr" **Servet-i Fünûn**, no:372 (16 Nisan 1314):115

"Peyâm-ı Dûrâdûr"da derinlemesine bir tabiat manzarası çizilmekten çok tabiata ait parçalar belli bir kompozisyondan uzak, dağınık halde verilmiştir. Ayrıca bu şiirde tabiata olumlu bir bakış söz konusudur. Servet-i Fünûn şairlerinin hakikatten kaçıp tabiata sığınan tavrını burada görmekteyiz.

4.2. Ahenk

Edebiyat, her zaman kullandığımız "sıradan" dilden farklı "özel" bir dildir. Edebiyat diline özgü olan, onu diğer söylem biçimlerinden ayıran şey, günlük dili çeşitli yollarla "deforme" etmesidir: Edebi aygıtların baskısıyla günlük dil yoğunlaşıyor, vurgulanıyor, çarpıtılıyor, kısaltılıyor, içi dışına çıkarılıyor ve baş aşağı çevriliyordu.[179]

Edebi eserde gündelik dilden farklı olarak kullanılan bu "özel" dilin yaratılmasında hiç şüphesiz ahengin önemli bir yeri vardır. Ahenk, yalnız şiirde değil düz yazıda da karşımıza çıkan, ritmi sağlayan ve metindeki tekdüzeliği ortadan kaldıran bir unsurdur. Süleyman Nazif de ahenge büyük bir önem vermiş, şiirlerinde vezin, kafiye, redif, aliterasyon, asonans gibi ahengi sağlayan öğelere yer vermiştir.

Süleyman Nazif'in şiirlerini geleneksel nazım biçimleriyle ve modern nazım biçimleriyle meydana getirilen eserler olarak iki gruba ayırabiliriz. Nazif; gazel, şarkı, kıt'a gibi geleneksel nazım biçimlerini kullandığı şiirlerinde divan şiirinin önceden belirlenmiş kafiye, redif gibi ahenk özelliklerine bağlı kalmıştır. Dolayısıyla bu şiirlerde belli bir kafiye üzerinden yola çıkılarak konudan ziyade şiirde ses ve ritmi sağlamak öncelenmiştir. Edebiyat-ı Cedide zihniyetini yansıtan şiirlerinde de işlediği temayı belli bir bütünlük içinde vermeyip müzikaliteyi ön plana çıkarmıştır. Büyük bir çoğunluğunu sone nazım biçiminin oluşturduğu bu şiirler, ses ve söyleyiş hususiyetleri bakımından divan şiirini yansıtmaktadır.

Genel hatlarıyla hayatla bir zihni hesaplaşmanın etrafında ıstırap ve acı ifade eden kelimeler, divan şiiri veya Tanzimat sonrası ilk dönem şiirine has ses ve söyleyiş etrafında bir araya gelir. Kelimeler ve terkipler yeniyi hatırlatsa da, bu şiirlerde Edebiyat-ı Cedide duyuş tarzını hissetmek ve görmek bizce mümkün değildir.[180]

---

[179] Terry Eagleton **Edebiyat Kuramı Giriş** (Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı yay. İstanbul 2011)s.19
[180] Aktaş, **Edebiyat-ı Cedide age.**,1293

Şiirde ahengi sağlayan unsurlar; vezin, kafiye, redif, aliterasyon, asonans ve çeşitli edebi kullanımlardır.

4.2.1. Vezin

Süleyman Nazif, vezin meselesinde aruz ölçüsünü esas almış ve şiirlerinin büyük bir kısmını aruz vezniyle yazmıştır. Yeni Lisan hareketiyle Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi Türkçü şairler aruzun terk edilmesini ve milli veznimiz olan hece veznine dönülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Geleneksel şiirin şekil hususiyetlerine riayet eden Süleyman Nazif bu görüşlere şiddetle karşı çıkmış ve aruz veznini müdafaa etmiştir.

Şiirinde ve nesrinde ahenge büyük bir önem veren şair şiirde ahengin en iyi şekilde aruzla sağlanabileceğini, hecenin bunda yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Aruzun şiirimizde öteden beri mevcut ve rağbette oluşu tesadüfî değildir. Hece vezni, nazım için gerekli "ahenk ve tenevvü"ü temin edemediğinden şiirlerimizde teşekkül istidadı his olunur olunmaz aruz kabul ve tatbik olunmuştur. Dilimizde Arapça ve Farsça kelimelerin çoklukla bulunması ve hece vezninin, bunlardaki uzun, kısa heceleri, bilhassa "meddiyeti" tamamıyla edâya kâfi gelmemesi, aruza müracaatı zaruri kılıyordu. Böylece, "hesabü'l-benâni zevk ve zaman ile terakki ettikçe, hece vezni de yavaş yavaş aruza terk-i mevki etti. Hece vezni, avamın elinde ibtidai bir alet-i terennüm kalmıştı." [181]

Aruz veznini kullanmanın zaruri olduğunu ifade eden şair, "aruzu, milli bulmayarak reddetmenin, konuştuğumuz lehçeyi, Türkçe saymamak gibi bir şey" olduğunu söyleyerek aruz vezninin lisanımızla, tarihi geçmişimizle son derece uyum içerisinde bulunduğunu düşünür. Şiirlerinde aruzu Türkçeye başarılı bir şekilde uyarlayıp imale, zihaf gibi aruz hatalarına çok az başvuran şair bu düşüncesini tatbik etmiştir.

Süleyman Nazif, her ne kadar hece veznine itibar etmeyip şiirlerinin ekseriyetini aruzla yazsa da heceyle yazdığı birkaç şiiri vardır. Nazif'in şiirlerinde vezin, ahengi sağlamada önemli bir unsur olarak görülmüştür. Ayrıca Servet-i Fünûn

[181] Gür **Makale Ve age.**, :154 "Edebi Mülahazalar- Vezin Emperyalist Devletler- Yeni Ehl-i Salib", Servet-i Fünûn, c.57,nr.1479/5, 18 Kanun-ı Evvel 1340/1924),s.76"

şairlerinin çokça rağbet ettiği aruzun kısalı uzunlu kalıplarının kullanılmasına imkân tanıyan serbest müstezatı da pek kullanmamıştır.

4.2.1.1. Kafiye ve Redif

Şiirde ritmi vücuda getiren unsurlardan biri de kafiyedir. Ritim kelimesi, Fransızca kafiye manasına gelen "Rime" kelimesiyle aynı Greko-Latin kelimenin dubletidir. Filhakika kafiye, mısraın belkemiğini teşkil eden veznin bitip, yeni bir hareketin başladığını ilan eder. Onun bütün bir şiir boyunca muayyen fasılalarla tekrarı hususi bir ahenk vücuda getirir.[182]

Geleneksek şiirin vazgeçilmez bir unsuru olan kafiye ve redif Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatı dönemlerinde de çeşitli değişikliklere uğrayarak kullanılmaya devam etmiştir. Klasik edebiyatın "göz için kafiye" anlayışına ilk defa ikinci dönem Tanzimat edebiyatçılarından Recaizade Mahmut Ekrem karşı çıkmış ve "kulak için kafiye"yi savunmuştur. Bu tartışma eski ve yeni edebiyat taraftarlarını ikiye ayırmış; yeniyi savunanlar, "kulak için kafiye" derken, eskiyi savunalar "göz için kafiye"yi savunmuşlardır. Recaizade Mahmut Ekrem'in izinden yürüyen Edebiyat-ı Cedideciler, "kulak için kafiye" anlayışını benimsemiş ve şiirlerinde bunu uygulamışlardır. Bu anlayışla şiirler yazan şairler, Arap harfleriyle yazılışları aynı olmayan ancak Latin harfleriyle yazıldığında aynı sesi veren kelimelerle kafiyeler yapmışlardır. Çünkü onlara göre kafiyenin şiirdeki işlevi ahengi sağlaması, şiirde bir ses zenginliği meydana getirmesidir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in başlattığı "kulak için kafiye" hareketi Servet-i Fünûncularla tekâmül kazandı ve bu durum şairlerin klasik şiirin dar kafiye kurallarından çıkıp özgürleşmelerini sağladı.

Divan şiirinde kafiye, umumiyetle, iki mısrada bir gelirdi. Gazel ve kasidede bütün mısraların son kelimeleri birbiriyle hem-kafiye olur, mesnevide her beyit başka bir kafiye taştırdı Kafiyelerin bu yakınlık ve benzerliğinden kesif bir monotonluk hâsıl oluyor, ayrıca kafiyelerin aynı cinsten olmaları (isim ile ismin, sıfat ile sıfatın, fiil ile fiilin kafiyelenmesi), bu monotonluğu daha çok arttırıyordu.[183]

[182] Kaplan,**age.**168-169
[183] Kaplan, **age.**,169

Servet-i Fünûncular, kafiyede bir devrim yaratarak şiirde meydana gelen bu monotonluğa son vermişlerdir.

Geleneksel şiirin şekil özelliklerinden yararlanan Süleyman Nazif, gazel, şarkı, kıt'a gibi divan şiiri nazım biçimlerini kullandığı şiirlerinde klasik şiirin nazım biçimlerine uygun kafiye şemalarını kullanmakla birlikte "kulak için kafiye" anlayışına uygun kafiyeler kullanmıştır. Nazif'in şiirlerinde kafiye ahengi sağlayan belirleyici bir unsur olarak görülmüş hatta bazı şiirlerde kafiye anlamın önüne geçmiş bir amaç halini almıştır. Nazif, şiirde musikiyi sağlamak adına yalnız mısra sonlarındaki ses benzerliklerinden yararlanmayıp mısra ortalarında iç kafiyelere de yer vermiştir. Şairin en çok kullandığı kafiye çeşidi ise tam ve zengin kafiyedir. Bunun yanında az da olsa yarım kafiyeyi kullanmıştır.

Eski ve yeni şiirdeki bu kafiye anlayışının Süleyman Nazif'in şiirinde ne şekilde kullanıldığını ve kafiyenin nasıl bir işlev üstlendiğini şiirlerinden örneklerle açıklayabiliriz:

Klasik şiirden farklı olarak, Servet-i Fünûn şiir anlayışına göre farklı türden (isim, sıfat, fiil) sözcüklerle kafiye oluşturulabiliyordu. Süleyman Nazif de özellikle Servet-i Fünûn zevk ve duyarlılığını yansıtan şiirlerinde bu anlayışa uygun kafiyeler kullanmıştır.

Bak her tafra, aks-i şebâbetle münevver

Bir şekl-i bedi'i görünür leyl ü neharın;

Seyr eyle füyûzatını eyyâm-ı nehârın:

Kuşlar ötüyor şevk ile, pür-haande çiçekler

Lakin güzelim, bence makâlin daha dilber[184]

Arapça isim olan münevver, Türkçe isim türündeki çiçekler ve Farsça sıfat olan dilber kelimelerinden tam kafiye oluşturulduğunu görmekteyiz.

[184] Süleyman Nazif "Söyle" **Malumat**, no:48 (20 Nisan 1311):348

giryan-ı hakikat var

hâmûşi-i âmâl

olan edvâr

çini-i fena meyyâl[185]

Kimi zaman da bu şekilde Türkçe isim olan kelimeyle Arapça bir kelimenin ikinci hecesinden kafiye yapmıştır.(var/edvar)

Bu şeb de cûşiş-i yâdınla ağladım durdum…

Gel ey kerime-i tarih olan güzel yurdum[186]

Daüssıla adlı şiirden alınan bu beyitte kafiyenin bir fiil ve isimden oluştuğunu görüyoruz. Ayrıca birinci mısradaki "ağladım, durdum" kelimelerinin oluşturduğu ses zenginliğiyle şairin içinde bulunduğu duygu pekiştirilmiş ve ağlamak eyleminin sürekliliği sağlanmıştır. Süleyman Nazif'in özellikle vatan temalı şiirlerinde coşkunun ve heyecanın bir ifadesi olarak mısra içindeki fiillerin sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Yine Daüssıla şiirinden alınan aşağıdaki mısrada dört tane fiil sıralanmıştır.

"Gözümde kalmadı, yer, gök, batar, çıkar, giderim"

2. Süleyman Nazif, birçok şiirinde Türkçe eklerle Arapça veya Farsça kelimelerin ikinci, üçüncü heceleri arasında kafiye yapmıştır.

müvekkil-i sevda

demek hayatımda[187]

[185]Süleyman Nazif "Bir Serv Ağacından Mülhem" **Mecmua-i Edebiye**, no:16 (1 Şubat 1316):121
[186] Nazif **Malta Geceleri**, s.4
[187] Süleyman Nazif "Uzakdakine" **Servet-i Fünûn**, no.503 (19 Teşrin-i Evvel 1316):130

seninle müsstağrak

çağlayarak[188]

sevdada gizlenen hande

böyle bir gecede[189]

3. Nazif, divan şiirinin nazım biçimlerini kullandığı şiirlerinde klasik edebiyattaki gibi önceden belirlenmiş kafiye ve redifler etrafında konusunu işlemiştir. Bu şiirlerde anlamdan ziyade ses ve söyleyiş güzelliği önemsenmiştir.

Her zaman ufk- ı havi, samt-ı cünûna doğru

Bû-yı zülfi dili manzar-ı sevk bulur[190]

Gözyaşım cûybar halinde

Akıyor rehgüzar halinde [191]

Bülbül-i endişemi ruhsâr-ı ali söyletir

Yar pinhân olsa da reng-i cemâli söyletir[192]

Bu şiirlerde işlenen konular sözcük halinde redifler üzerinden birleştirilmiştir. Divan edebiyatında özellikle gazellerde beyitler arasındaki bütünlüğü işlenen konudan ziyade kafiye ve redif sağlar. Nazif de klasik şiirin şekil özelliklerine uygun olarak yazdığı bu şiirlerde birimler arasındaki birliği bu şekilde meydana getirmiştir.

Kâbe-i hâtırda şeklin mantub'ıdır tâ ebed

[188] Süleyman Nazif "Şantöz" **Servet-i Fünûn**, no:373 (23 Nisan 1314):130
[189] Süleyman Nazif "Leyle-i Telakki" **Servet-i Fünûn**, no:375 (7 Mayıs 1314):166
[190] Süleyman Nazif "Gazel" **Edebiyat-ı Umumiye**, no:18 (3 Mart 1333):307
[191] Süleyman Nazif "Gazel" **Nedim**, no:14 (16 Kanun-ı Sani 1919)
[192] Süleyman Nazif "Gazel" **Utarid**, no.13(10 Nisan 1335):198

Her cidârından gelir feryad-ı Allahu'l-samd[193]

Bu gazelde mısra sonlarında yarım kafiyeyi kullanarak ahengi sağlayan Nazif, kimi gazellerinde de kafiyeyi ve redifi birlikte kullanarak ahengi oluşturmuştur.

Bakın o savt-ı latifin, o câzib-i âhengin
Tuyûr-ı nağme-serâ hep önünde ebkemdir

O nazra-i reh-güzer ömrümü eder tenvir
O çehre zübde-i sun'ı ilah-ı a'zimdir[194]

Yukarıdaki beyitlerde ahengin tam kafiye ve ek halinde redifle sağlandığını görmekteyiz. Ancak Süleyman Nazif, gazellerinde daha çok sözcük halinde redifleri tercih etmiştir.

Şiirde ahenge büyük bir önem veren Süleyman Nazif, bütün şiirlerinde kafiye ve redife yer vermiş hatta birçok şiirinde manadan çok ses zenginliğini ön plana almıştır.

Ayrıca Nazif'in şiirlerinin büyük bir kısmında kafiyenin şiirdeki anlamı tamamlayan, şiirin anlam yapısıyla bütünlük arz eden bir mahiyet taşımadığını görmekteyiz. O, şiirde daha ziyade müzikaliteyi öncelemiş, bu sebeple de pek çok şiirinde kafiye mananın önüne geçmiştir. Özellikle aşk temalı şiirlerinde bunu görmek mümkündür.

4.2.1.2. Armoni

Şiirde armoni, bir veya birkaç mısradaki seslerin birbirine uymasına, birbirleriyle veya bir manaya göre armonize edilmesine denir. Şiirde armoni iki vasıta

[193] Süleyman Nazif "Gazel" **Yarın**, no:32 (28 Mayıs 1338):115
[194] Süleyman Nazif "Gazel" **Hazine-i Fünûn**, no:14 (29 Eylül 1310):110

ile temin olunur: Aliterasyon, asonans. Aliterasyon, konsonların; asonans, vokallerin bir veya birkaç mısrada tekerrüründen ibarettir.[195]

Süleyman Nazif, şiirde kafiye ve redife önem verdiği kadar mısra içindeki ses zenginliğini ve uyumunu sağlamak için aliterasyon ve asonansa da sıklıkla başvurmuştur.

4.2.2. Aliterasyon

Aliterasyon, bir şiirde bir veya birkaç mısra içinde aynı sessizlerin tekrar edilmesine dayanır.

Süleyman Nazif, şiirinde ses uyumuna önem vermiş ve bu sebeple aliterasyona çokça yer vermiştir. En çok kullandığı sesler ise "k, t, h sert sessizleri ile r, l ve m" yumuşak sessizleridir.

Kadın, er**k**e**k**, çolu**k**, çocuk, ne **k**adar

Ha**k** yolunda şehidi var burada[196]

Tarihimizin **t**ûde-i ı**t**lâlini her gün

Tekrim ile **t**e'liye ile öpsün!...[197]

Kâmetin**l**e ga**l**iba gü**l**zârı ta**l**tif ey**l**edin

Dikkat ettim serv**l**erde serfürû**l**ar var idi[198]

Şebâb giryeler eyler, hayat pür-ga**m**dır

Cihan beni**m** nazarı**m**da **m**akar-ı **m**âte**m**dir[199]

[195] Mehmet Kaplan **age**. s.151
[196] Nazif, "Fuzuli'den Nefi'ye" **age**. s.21
[197] Nazif, "Son Nefesimle" **age**. s.7
[198] Nazif, "Gazel" **age**. 376
[199] Nazif, "Gazel" **age**. s.110

Becâ-ı hayatıma dense: Medîd bir nâ**l**e,

Evet, ben in**l**erim, in**l**er benim**l**e ki**l**k-i terim.[200]

Yeri**m** se**n**si**n**, göğü**m** sensi**n**, ciha**n**ı**m**, ce**nn**eti**m** hep se**n**.

Nasıl bir şa**n**lı **m**illet çıktı gördü**m** ca**n**lı s**in**e**n**de**n**[201]

4.2.2.1. Asonans

Asonans, bir şiirde seslilerin bir veya birkaç mısrada tekrarlanmasına denir. Aynı seslilerin tekrarı bazen şiirin bütününe yayılırken bazen de yalnız bir mısrada veya şiirin bir bölümünde aynı seslerin yinelenmesine başvurulur.

Süleyman Nazif, şiirinde ahenk yaratmak için asonansı da kullanmıştır. Özellikle bazı seslere şiirlerinde daha fazla yer vermiştir. Bunlar "a ve e" sesli**l**eridir.

T**a**hattur **e**yliyorum b**e**n **e**z**e**ld**e** bir ç**e**hr**e**

M**e**lâl içind**e** g**e**h, kâh pür-ş**e**târ**e**t-i aşk

Bu hasr**e**t-i ruhuma bakmıştı şöyl**e** bir k**e**r**e**

Görünc**e** b**e**n s**e**ni bird**e**n d**e**dim: - odur mutlak[202]

Bir ihtiz**â**z-ı r**a**kîk u t**a**h**a**ssüs-**â**verini

H**a**y**a**t-ı v**e**lv**e**l**e**d**â**rım il**e**l**e**b**e**d gizl**e**r[203]

Doğdum doğ**a**lı h**e**md**e**m-i **e**nv**a**'-ı m**e**l**â**lim

Bin hüzn-i h**â**fi v**e**rm**e**d**e**dir gönlüm**e** **e**ş**y**a

[200] Nazif, "Sarir-i Hame" **age**. s.81,82
[201] Süleyman Nazif "Türk İlahisi" no:5 **Güneş** (1927)
[202] Nazif, Maşuka-i Hayaliyeme" **age**.s. 370
[203] Nazif, "O Ses", **age**.s.20

Etmiş dilimi b**a**ht, mut**â**f g**a**m-ı dünya

Yâdınl**a** g**e**lir g**e**ls**e** t**e**s**e**llâ-yı h**a**y**a**lim,

Nutkunl**a** gid**e**r gits**e** m**e**l**â**l ü g**a**m-ı b**â**lim[204]

Şaf**a**k d**e**ğil kız**a**r**a**n s**a**fh**a**-i s**e**m**â**d**a** bu ş**e**b

C**e**rih**a**lı v**a**t**a**nın **a**ks-i hûn-ı mihn**e**tidir[205]

Süleyman Nazif'in aliterasyon ve asonansa şiirde ritmi, müzikaliteyi sağlamak için yer yer başvurduğunu görüyoruz. Ancak bu seslerin doğrudan mısralardaki duygu ifadesini yansıtmak amaçlı kullanıldığını söyleyemeyiz. Bu sesler daha çok şiirde bir ritim duygusu oluşturmak adına tekrar edilmiş, kafiye ve rediflerle birlikte ahengi sağlayan bir unsur olarak kullanılmıştır.

4.2.2.2. Edebi Sanatlar

Edebi sanatlar, bir metinde anlatımı kuvvetlendirmek, canlandırmak, metnin farklı şekillerde anlamlandırılmasına ve yorumlanmasına imkân sağlamak maksatlarıyla yapılır. Özellikle divan edebiyatında edebi sanatlar şiirin olmazsa olmazıdır. Şiirlerde hem anlamla hem de sözle ilgili sanatlara sıklıkla yer verilmiştir. Edebi sanatlar şiire zenginlik katmasının yanı sıra şiiri günlük dilden ayırması bakımından da önem taşır.

Süleyman Nazif, divan edebiyatından etkilenen ve geleneğin izini süren bir şair olmasının yanında aynı zamanda Servet-i Fünûn mensubu bir şairdir. Divan şiiri ve Servet-i Fünûn şiiri için edebi sanatlar oldukça önemlidir. Bu açıdan Süleyman Nazif'in şiirlerinde edebi sanatlara çokça rastlarız. Şiirlerinde başvurduğu edebi sanatlar ise teşbih, istiare, teşhis, intak, tezat, tekrir, hüsn-i talil, tecahül-i arif, istifham, telmih, tenasüp, kinaye, mübalağa, tekrir, nidâ, rücû, iktibas ve mecaz-ı mürseldir. Burada, şiirlerinde özellikle göze çarpan edebi sanatlardan örnekler verilecektir.

[204] Nazif, "Söyle" **age**. s.348
[205] Nazif, "Gazel" **age**. s.17

4.2.3. Teşbih

Teşbih, sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir.[206]

Teşbih, Süleyman Nazif'in şiirlerinde en çok faydalandığı edebi sanatlardan biridir.

Bulunur deste deste, her yerde,

Kara bahtın gibi siyah saçlar[207]

Gözyaşlarına peyrev olan ömr-i hazinim

Ağlar gibi, çağlar gibi geçmekte. Eminim[208]

Vatan bir tıfldır olmuş yine hâbide-i gaflet

Niçün bidâr olup da başlamaz efgâna bilmem ki[209]

Bir sözle beni mahrem-i ezvâk-ı şebâb et

Bak, ye's ile mevta gibiyim: Sâkit ü sâkin[210]

Sen subh-ı saadet gibi ağyâra gülerdin

Ben mihnet-i hicran ile bitap dururken [211]

Hakikatin o karanlık, dikenli yollarının

Sen olmasaydın ölürdüm garib-i münferidi[212]

[206] Cem Dilçin **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi** (TDK, Ankara 2016), s.405
[207] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. s.10
[208] Nazif, "Terennüm", **age**. s.25
[209] Nazif, "Ah Bilmem ki", **age**. s. 21
[210] Nazif, "Söyle" **age**. s.348
[211] Nazif, "Gazel" ha**age**. s.313
[212] Naizf, "Ma'şûka-i Hayaliyyeme" **age**.s.370

4.2.3.1. Teşbih-i Beliğ

Yalnız benzetilen ve benzetmelik öğeleriyle yapılan, benzetme yönü ve edatı söylenmeyen benzetme.

Ey nutku ile raksa gelen zühre-i emvât

Bir sözüne senin **gonce-feminden** ola sâdır[213]

Titremişti gariptir kalbim

Gördüğüm gün o rû-yı gülgûnu[214]

Düştün nasılsa ufk-ı **şeb-i ıstırabıma**

Bir lem'a-ı tahassüs ile zâr u mübtesim[215]

Bülbül-i endişemi ruhsâr-ı âli söyletir

Yar pinhan olsa da reng-i cemali söyletir[216]

Yukarıdaki beyitte endişe bülbüle teşbih edilerek somutlaştırma yoluyla teşbih-i beliğ yapılmıştır.

Bahar gülüşlü, melekler kadar güzel çehren

….

Melek bakışlı, cehennem gönüllü, kâfir bak[217]

[213] Nazif, "Gazel", **age**. s.348
[214] Nazif,"Ne de Hoş Aşkın İlk Tecellisi" **age**. s.118
[215] Nazif, "Gazel" **age**. s.232
[216] Nazif, "Gazel", **age**. s.198
[217] Nazif, "Yan Bakarken" **age**. s 151

4.2.3.2. Açık İstiare

Benzetme öğelerinden yalnız benzetmelik ile yapılan istiarelerdir. Bu tür istiarede benzetilen söylenmez. Divan edebiyatındaki klişeleşmiş mecazların çoğu açık istiare durumundadır.[218]

Süleyman Nazif, özellikle divan şiiri tarzındaki gazellerinde açık istiareyi sıklıkla kullanmakla beraber sevgilinin vasıfları söz konusu olduğunda da genellikle bu sanatı kullanmıştır.

Nâfi bakmıştı kalb-i medhûşı

Öptüğüm dem o la'l-i hâmûşı[219]

Sen **gülüm** gülistana gelmeyeli

Kaldı güllerde har halinde[220]

Senin hüviyet-i masumen ey **ferişte-i arz**

Bu ihtiras-ı temayülden etmesin tefrit[221]

Ey **dilber-i leb-beste**, yetişmez mi tegâfül[222]

Bina-yı zulm yıkılsın temelden Allahım

Ki Hazret- vatanın menba-ı felaketidir[223]

4.2.3.3. Kapalı İstiare

Benzetme öğelerinden yalnız benzetilenle yapılan istiaredir. Bu türlü istiarede benzetmelik söylenmez, bir anlamda gizlenir.

---

[218] Cem Dilçin **age.** s.412
[219] Nazif, "Gazel" **age**. s.118
[220] Nazif, "Gazel", **age**. s.4
[221] Nazif, "Gazel", **age**. s.325
[222] Nazif, "Söyle", **age**. s.348
[223] Nazif, "Ey Ebna-yı Vatan", **age**.13

Arar bu mahşer içinde **şikeste-per ruhum**

Sükûn içinde gunûde bir aşiyan-ı karar[224]

Yukarıdaki mısrada ruh, kuşa benzetilmiş ancak benzeyen kuş söylenmemiştir.

Hayal içinde sönerken bu ömr-i tîz-güdâz

Bekâ-yı nâmı yine zanneder ve cânibden[225]

Bu beyitte ömrün ateşe teşbih edildiğini görmekteyiz.

Kanar ceriha-i şevkimde daima **âlam**

Durur saadet-i ömrüm ümitsiz hâsır[226]

Daman-ı yâre yalvararak düştün ey gönül

Dest-i ruha dehân-ı tevekkel misin nesin[227]

4.2.3.4. Teşhis ve İntak

Teşhis, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Bu sanat yapılırken, teşbih, istiare gibi öteki mecaz sanatlarından da yararlanılır. İnsan kişiliğinde canlandırılan bu varlıkları konuşturmaya da intak denir.[228]

Süleyman Nazif, pek çok şiirinde teşhis ve intak sanatlarını kullanmıştır. Hatta bazen şiirin bütününde bu sanatlara yer vermiştir. Fırak-ı Irak adlı şiir kitabındaki

[224] Nazif, "Gazel", **age**. s.166
[225] Süleyman Nazif, **age**. s.338
[226] Süleyman Nazif, "İncimad-ı Şebab", **age**. s.402
[227] Süleyman Nazif, "Gazel", **age**. s.396
[228] Dilçin **age**., s.419

Dicle ve Ben adlı şiirin tamamında Dicle nehri ve Bağdat şehri kişileştirilmiş ve konuşturulmuştur.

Mavi göklerle câbecâ öpüşen
Mütefekkir duruşlu kubbelerin

De ki: - Ey mefhar-ı Sema- yı Irak
Yine İslam elinde matem var

Dicle, Bağdat'a ninniler söyle,
O senin tıfl-ı şîr-hârındır,
Bu tarihe sor, unuttunsa,
Ebedi dâr-ı iftiharındır.[229]

Ulur gezer ki hiçi-i tarik-i sa'y u ümid;
Güler lika-yı fena çehresinde âsârın[230]

Nakşeder sûz-ı derûnun her seher berg-i güle
Andelibin ettiği feryatlar bicâ değil[231]

Her ibtisâma mukabil fezâ-yı hissimde
Bütün menatık-ı fecrin tenessümanı güler[232]

[229] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. 9, 10,11
[230] Nazif, "Andre"ye", **age**.s.338
[231] Nazif, "Gazel"**age.** s.100
[232] Nazif, "Gazel", **age**. s.386

Müteheyyiç, sükût içinde şebâb,

Yalvarırken sükût-ı ismetine

Her nazar pür lahaza-i bi-tab

Haşr-ı esrar ederdi mestane[233]

Oluyor ömrüme şebâb-efşan

Gizli gizli tebessümüyle seher

Ben huzur-ı şafakta pürr-helecan

O bana karşı müşfikâne güler[234]

Gözümde kalmadı, yer gök: batar, çıkar, giderim…

Zemine münkesirim, asumana muğberim- [235]

Süleyman Nazif'in Bahar-ı Münkesir adlı şiirinde de teşhisin şiirin bütününe yayıldığını görmekteyiz. Şiirin tamamında bahar kişileştirilmiştir.

Müteverrim gibi bu yerde bahar

Eriyor pür-melâl, bî-hande?

Hüzn-i vahşetle ağlayan dağlar

Müncemid bir figana benzemede

Hüzn-i vahşetle ağlayan her gün

Ömrümüzdür tebâh olup gidiyor[236]

Yine "Söyle" şiirinde tabiata ait unsurlar kişileştirilmiştir:

[233] Nazif, **age**. s.166
[234] Nazif, "Peyam-ı Duradur", **age**. s.115
[235] Nazif, "Daüssıla", **age**.s. 18
[236] Nazif, "Bahar-ı Münkesir" **age**. s.166

Kuşlar ötüyor şevk ile pür-hande çiçekler[237]

Ne o çehrende an be an kararan?..

Beni korkuttu gördüğün rüya!..

O karanlık, ölümlü uykundan,

Söyle Bağdat, uyanmadın mı hala?..[238]

Yukarıdaki kıtada teşhis sanatı, istifham ve nidâyla beraber kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitlerdeyse şair son nefesine seslenerek onu kişileştirmiştir:

Ey son nefesim, olmadan Allah'a mülazım,

En son doğacak oğluma sen söyle ki dâim

Ruhum gibi hasret-zede, matem-zede, mahzun,

Hissen Vatan-ı zayiimin zâiri olsun:

Tarihimizin tûde-i ıtlâlini her gün

Tekrim ile, tazim ile, te'liye ile öpsün!..[239]

Neşreder kasvet ü vahşet denizin eşkâli…

-Habsi ağuşuna almış bu hisar-ı mâyi –

Ademin bir mütemevviç, mütehevvir hâli.

Her ümidim olur âfakı içinde zâyi[240]

[237] Nazif, "Söyle",**age**.s.348
[238] Nazif, "Yar-ı Naim",**age**. s.14
[239] Nazif, "Son Nefesimle Hasbihal", **age**. s.6
[240] Nazif, **age**. s.4

4.2.3.5. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. Bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezat sanatına girer.[241]

İmam-ı Âzamın afak-ı içtihadında

Eder mücadele nakus ile ezan-ı şerif[242]

Hayalim münfail, yâdımda bin giryan-ı **hakikat** var[243]

Yukarıdaki mısrada hayal ve hakikat arasındaki ilişki tezat sanatından çok **mukabele** sanatına örnektir.

Bizim diyarda her şey **güler** iken **ağlar**[244]

Bir hâfi lerziş-i **sükûnet**ten

Duyarım bin **sadâ**-yı dûrâdûr[245]

Sada ve sükûnet kelimeleriyle tezat sağlanmıştır.

Bu müşevveş hayat-ı levs-medâr

Ki **me'asi** alır **mehasin**den [246]

Ağlıyor kalbi – **gülmek** isterken[247]

---

[241] Dilçin **age.** s.449
[242] Nazif, "Eyvah", **age**.s.6
[243] Nazif, "Bir Serv Ağacından Mülhem", **age**.s.121
[244] Nazif, "Sarir-i Hame", **age**.s.81,82
[245] Nazif, "İstiğfar", **age**.s.115
[246] Nazif, **age**.s.115
[247] Nazif, "Şantöz", **age**. s.130

4.2.3.6. Tekrir

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir.[248]

Süleyman Nazif'in şiirlerinde tekrir sanatı vurguyu, coşkuyu arttırmak maksadıyla sık sık kullanılmıştır.

(**Vatan vatan**) diyerek can veren ealiyenin

Kulub-ı ehl-i vatan kabr-i zi-mehabetyedidir[249]

Yukarıdaki mısrada teşbih ve tekrir sanatları birlikte kullanılmıştır.

Semûm mihneti içtim **leben leben** diyerek

Vatan türaabını öptüm **semen semen** diyerek[250]

Oluyor ömrüme şebâb-efşan

Gizli gizli tebessümüyle seher[251]

Mekvenâtı bu şeb mezcedip cemalinle

Cihan cihan ne güzellikler eyledim ibdâ[252]

Bakar bakar dalarım asumana mest-i hoy

Semaya nüsyet-i hissiyemin budur sebebi[253]

---

[248] Cem Dilçin **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi** (TDK, Ankara 2016),s.452
[249] Nazif,"Malta Geceleri", **age**.13
[250] Nazif, **age**.19
[251] Nazif, "Peyam-ı Duradur", **age**.s.115
[252] Nazif, "Fecr- i Telakki", **age**.s.322
[253] Nazif, **age**. s.386

Uzak. Uzak.. pek **uzak** bir yerinde dünyanın

Mukadderat-ı hâbane olurdu sine-güşâ[254]

4.2.3.7. Hüsn-i Talil

Bir itibar-i latife müstenid olarak bir husus için illet-i münasibe der-miyan etmektir. Hüsn-i talil'de der-miyan olunacak illetin hakiki olması yani nefsü'l-emre mutabık bulunmaması şarttır. Hakiki olursa talil-i âdi demek olarak muhassinattan sayılamayacağından hüsn-i talil tahakkuk etmez.[255] Özetle, hüsn-i talil gerçek bir durumu veya olayı gerçek olmayan, güzel bir sebebe bağlama sanatıdır.

Görünce ebr ile âlude ufku zannederim

Semaya hisse ayırmış felek melâimden[256]

Şafak değil kızaran safha-i semada bu şeb

Cerihalı vatanın aks-i hûn-ı mihnetidir.[257]

4.2.3.8. Tecahül-i Arif

Bilinen bir gerçeği, bir nükteye dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir. Yani tecahül-i arif ne hiç bilmemektir, ne de bildiğini saklamaktır. Buna göre söylersek, bildiğini, türlü nedenlerle bilmezlenerek, dolaylı yollardan anlatmaktır.[258]

Aşağıdaki beyitte sevgilinin saçı sümbüle teşbih edilerek tecahül-i arif sanatı yapılmıştır:

Ettin meşâm-ı canımı pür gaşy ü pür şegaf

Ey zülf-i yâr tûde-i sünbül müsün nesin[259]

[254] Nazif, "Eski Arkadaşım", **age**. s.17-18
[255] Muallim Naci **Istılahat-ı Edebiye** (TDK, Ankara 2017), s.45
[256] Nazif, "Gazel", **age**. s.21
[257] Nazif, "Gazel", **age**. s.13
[258] Dilçin **age.** s.441
[259] Nazif, "Gazel", **age**. s.196

4.2.3.9. İstifham

Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacını gütmeden, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Türlü varlıklar ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda da bu yola başvurulur.[260]

Süleyman Nazif, "nesin" redifli gazelinin tamamında istifham sanatına başvurmuştur. Aşağıda verilen beyitte nidâ ve istifham sanatları birlikte kullanılmıştır:

Ey dil, şehid-i tiğ-ı tegafül müsün nesin

Hatır-şikeste-i vakf-ı tahammül müsün nesin[261]

Nedir bu ribka-i gerden-şiken ki her yerde

Eder tahakküm-i asarı dem be dem tecdid?..

Niçin bu dide-i idraki hapseder perde

Ziya-yı feyzini müstakbelin eder tehdid?..[262]

Nerdesin ey enise-i ruhum?

Teselliyetsiz, ümitsiz, na-kâm

Şimdi bir hiss-i müncemid gibiyim!..[263]

Yukarıdaki mısralarda istifham, nidâ ve teşbih sanatları birlikte kullanılmıştır.

[260] Dilçin, **age** s.456
[261] Nazif, "Gazel", **age**.s.196
[262] Nazif, **age**., s.51
[263] Nazif, "Yine Ona", **age**.s.194

4.2.3.10. Nida

Şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip "ey, hey" gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir. Bundan dolayı nidâ, tekrir ve teşhis sanatlarıyla birlikte kullanılır.[264]

Süleyman Nazif'in şiirinde nidâ sanatının ayrı bir yeri vardır. Özellikle vatan konulu şiirlerinde coşku ve lirizmin etkisiyle şair "ey" nidâsını sıklıkla kullanmıştır.

Asırlarca seni pâmâl-i ihmal ettik **ey** Basra,

-Azab-ı yâdı her gün çırpınır vicdan-ı ümmette-[265]

Yukarıdaki beyitte Basra kişileştirilerek ona seslenilmiştir.

Ey beşer, ey esir-i tâli-i şûm

Ağlayan evvel yetim sensin, sen![266]

Ey aşinası kalbimin, ey seng-i ıstırab!

Ey heykel-i teessüri ufk-ı hayalimin[267]

Ey semâ-yı mükevkeb ü mahmur

Senin olsun bu yazdığım şeyler..![268]

Bu beyitte de nidâ sanatının teşhisle birlikte kullanıldığını görmekteyiz.

4.2.3.11. Mübalağa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir.

Ey her gülüşü âleme bir gülşen-i hande

[264] Cem Dilçin **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi** (TDK, Ankara 2016), s.447
[265] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. s.30
[266] Nazif, "Babam", **age**. s.26,27
[267] Nazif, **age**.s.70
[268] Nazif, **age**. s.115

Yukarıdaki mısrada sevgilinin bir gülüşünün dünyaya gül bahçesi getirdiği söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

Ey Irak'ın melike-i nâzı

Kalacaksak, cihanda biz sensiz

Yeryüzünde değil bu ömr-i zelil

Ahirette cinanı istemeyiz!..[269]

Yukarıdaki kıtada nidâ, teşbih ve mübalağa sanatları birlikte yapılmıştır.

Gözyaşım cûybâr halinde

Akıyor reh-güzar halinde [270]

Yar ile bir lahza olsun hem-dem olsam dil (Nazif)

Verseler cennât-ı adni bî-muhaba istemez[271]

Bu mısralarda şair, kendini tecrid edip gönlüne seslenmiş ve mübalağa sanatı yapmıştır.

4.2.3.12. Telmih

Söz arasında, herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu anımsatmaktır. Telmih edilen şey uzun uzadıya açıklanmaz, bir iki sözcükle anımsatılır.[272]

Sanma mecnûn-ı cünûn-geşteyi bi-kayd-ı keder

O bile tura-ı leyl gibi bir tavk bulur[273]

[269] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. s.10
[270] Nazif, "Gazel", **age**. s.4
[271] Nazif, "Gazel", **age**. s.100
[272] Dilçin**, age** s.461
[273] Nazif, "Gazel",**age**. s.307

Yukarıdaki beyitte Leyla ile Mecnun hikâyesindeki Mecnun'un kuş tüylerinden başına ev yapması olayına telmihte bulunulmuştur. Bu beyitte telmih sanatıyla teşbih birlikte kullanılmıştır.

Diline pür-haşr-ı safa-yı tûr-ı istiğraktır

Kendisinden başka Sinâ-yı tecella istemez[274]

Bu beyitte şair, Hz. Musa kıssasına telmihte bulunmuştur.

Bir tarafta ruh-ı Şirin bir tarafta na'ş-ı Kays

Deşt ü kûhsa muhabbet tâ ebed tenha değil[275]

Yukarıdaki beyitte Ferhat ile Şirin ve Leyla İle Mecnun kıssalarına telmihte bulunulmştur.

4.2.3.13. Rücu

Söylenen bir sözü geri çevirip, onun yerine daha güçlü bir düşünceyi söylemektir. Ancak önceki sözü geri çevirmek, ondan vazgeçmek değildir. Tersine daha önceki sözün anlamını ve gücünü yeni tanıklayıcı sözlerle pekiştirmektir. Şair, ilk söylediği sözden döndüğünü "yok yok", "yok öyle değil", "galat ettim" gibi sözlerle belirtir.[276]

Süleyman Nazif, Malta Geceleri'nde yer alan Son Nefesimle Hasbihal adlı şiirinde önce Allah'a isyan eder, hesap sorar bir hâldedir; daha sonra söylediklerinden tövbe ede, Allah'a sığınır.

Üç kıtada yüz beldeye.. bin beldeye sahip

[274] Nazif, "Gazel", **age**. s.100
[275] Nazif, "Gazel", **age**. s. 100
[276] Dilçin **age.** s.457

Bir memleketim vardı… Sen ey Rabb-i mesaib

Sen vermiş iken aldın elimden yine bir bir…

Ya rab, nerede kaldı o evvelki mefahir?..

Etmiş gibi medlûl ve müsemmasını gâib,

Karşımda vatan lafzı durur hâsir ve haib

Gurbetgeh-i nisyana sürülmekte diyarım,

Yoktur demek artık ne diyarım, ne mezarım…

Yıksın dilerim Arşını ümmetlerin ahı,

Sen Adni bize dûzeh-i ye'settin İlahi!..

Bu yakarış ve isyan içeren ifadelerden sonra umutla Allah'a dönen şair şöyle söyler.

Nevmid-i vekayi sürünen aczime lanet!..

Eyyam-ı musibet geçecektir yine elbet.

Ümidime imanım olur şehper-i pervaz:

Bin tevbe eğer ye'sile oldumsa nagamsâz!..

Mızrab-ı beyanımdaki Elhan-ı meraret.

Bir hastalık evhamına etmekte işaret

Tevkif-i sabah eyleyemez nâmitenahi

Varsın yürüsün bir gecenin ceyş-i siyahı!..

Efrâda fena olsa da âlemde mukadder.

Milletleri öldürmeyecek Hâlık-ı Ekber:

Sarsılmayan imana mev'ud olan âti

Canlandırır elbette bu enkaz-ı hayatı

Ruhum benim oldukça bu imanla beraber.

Üç yüz sene, dört yüz sene… Beş yüz sene bekler[277]

4.2.3.14. İktibas

Söze, anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis ya da bunlardan parçalar almaktır.[278] İktibasın kelime anlamı; alıntı, ödünç söz demektir. Başkasına ait herhangi bir kelimeyi, cümleyi olduğu gibi kullanmak da iktibas sayılır.

Süleyman Nazif, bazen şiirlerinin başına Farsça veya Türkçe bir beyit, bazen de şiirin ortasına ya da sonuna başka bir şairden bir mısraı almıştır.

Bahar-ı Münkesir adlı şiirin başına Farsça bir beyit iktibas etmiştir.

Ey sarbân, menzil-mekon cüz der diyar-ı yar-men

Tâ yek zaman konem ber rub u atlâl u dimen[279]

Sükûn-ı sermediyet-i ıstırabımda inlerken,

"Koyun bir sâye düşsün kabrime ol serv ü kâmetten!.."[280]

Yukarıdaki mısrada tırnak içinde gösterilen bölüm Fuzuli'nin bir beyitinden iktibas edilmiştir. Şair, bu beyiti şiirin başına da almıştır.

Tab'ımı intak eden feyz-i pederdir ey Nazif

"Kabiliyet bi-tecelli-i şâmil-i eşya değil"[281]

Bu beyitte şair babası Sait Paşa'nın bir mısraını iktibas etmiştir. Beyitte aynı zamanda nidâ yapılmıştır.

[277] Nazif, "Nefesimle Hasbihal", **age**.s.6
[278] Dilçin, **age**. s.465
[279] Nazif, "Bahar-ı Münkesir", **age**. s.166
[280] Nazif, "Bir Serv Ağacından Mülhem", **age**. s.121
[281] Nazif, "Gazel", **age**.s.100

4.2.3.15. Kinaye

Bir sözcüğü ya da sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeden ve engelleyici ipucu (karîne-i mânia) olmaksızın mecazlı anlamda kullanma. Bu kullanışta, sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir. Başka bir deyişle gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Ancak, sözün gerçek anlamından bir sonuç çıksa da, asıl geçerli olan mecazlı anlamıdır.[282]

Mest-i hicrim dil-i esir-i neşve-i sahbâ değil

İçtiğim hûn-ı ciğerdir bâde-i hamra değil[283]

Yukarıdaki beyitte ciğer kanı iç- deyimine gönderme yapılarak hem gerçek hem mecaz anlam kastedilmiştir.

4.3. Şekil

4.3.1. Nazım Birimi

Nazım biçimleri, dize ve uyağın bir düzen içinde birleşmesinden oluşur. Dizeler bir şiirde, en az ikili olmak üzere üçlü, dörtlü, beşli, altılı, yedili, sekizli, dokuzlu ve onlu olarak kümelenirler. Bu kümelenişten dize düzeni, dizeler arasında uyakların dağılımından da uyak düzeni doğar. Beyitlerden kurulu nazım biçimlerinde beyitlerin ikinci dizesinde, dörtlüklerden kurulu nazım biçimlerinde dörtlüklerin son dizesinde yinelen uyak, şiirin ana uyağıdır. Buna temel uyak da denir. Nazım biçimleri bu dize ve uyak düzenine göre çeşitli adlar alır. Nazım biçimlerinde ölçü olarak kullanılan parçaya nazım birimi denir. Divan şiirinde nazım birimi beyit (kimi biçimlerde dize), Halk şiirinde dörtlük ve yeni Türk şiirinde de dizedir.[284]

Süleyman Nazif'in üç şiir kitabı ve dergilerde yayınlanan şiirlerine baktığımızda çeşitli nazım birimleri kullanıldığını görüyoruz. Kitaplarda yayınlanan şiirlerinde geleneksel nazım birimlerinden beyit ve dörtlüğü, dergilerde kalan şiirlerinde ise beyit, dörtlük, beşlik ve bent gibi çeşitli nazım birimlerini kullanmıştır.

[282] Dilçin, **age**, s.416
[283] Nazif, "Gazel", **age**. s.100
[284] Dilçin, **age** s.95

Nazif'in şiirlerinin 36'sı beyitlerle, 19'u dörtlüklerle, 36'sı bentlerle, 3 tanesi de beşlikle yazılmıştır.

Bu sayısal verilerden anlaşılacağı gibi Nazif'in çoğunlukla geleneksel nazım biçimlerini kullandığı sonucu çıkarılır. Bentlerle yazdığı nazım biçimlerinde ise soneyi kullanmıştır.

Süleyman Nazif, gazellerinde klasik şiir geleneğine uygun olarak birimler arasındaki anlam bütünlüğüne genellikle yer vermemiş yani parça güzelliğine önem vermiştir. Bu şiirlerde bütünlük, anlamdan ziyade kafiye ve redifle sağlanmıştır. Gazel dışındaki şiirlerinde ise şiirin birimleri arasındaki anlam bütünlüğüne dikkat etmiştir. Ancak yine de şiirlerdeki birimler düzenli bir kompozisyon izlenimi vermekten uzaktır. Özellikle Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanan şiirlerinde mısralar arası geçişlere, mısra bölmelere yer vermiş, böylece anlam bir mısrada tamamlanmamıştır. Şiiri düz yazıya yaklaştırdığı bu şiirlerinde anlam bütünlüğü daha iyi sağlanmış hatta bazı şiirlerde mısralar arası bölünme bir birimden diğerine de yapılmıştır.

4.3.2. Nazım Biçimi

4.3.2.1. Geleneksel Nazım Biçimleri

Süleyman Nazif, Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde yer almasına rağmen divan şiirinin tesirinde pek çok şiir yazmıştır. Bilhassa kitaplarına giren şiirlerinde geleneksel nazım biçimlerini kullanmıştır. Geleneksel nazım biçimlerinden en çok gazeli tercih etmiştir. Nazif, 26 gazel, 8 şarkı ve 5 kıta yazmıştır. Aşk temasını ele aldığı şiirlerinde genellikle gazeli kullanmıştır. Ancak, gazel nazım biçimiyle yazdığı vatan temalı şiirleri de vardır. Bunlarda gazelin biçim özelliklerine uyup içeriğini değiştirmiştir. Şarkı nazım biçiminde ise klasik şarkının hem biçim hem de içerik özelliklerinde değişikliğe gitmiştir. *Gizli Figanlar*da yer alan şarkı nazım biçimiyle yazılan üç şiirde biçimsel farklılıklar olduğunu görüyoruz. Şarkı başlığını taşıyan şiirin birimleri şöyledir: (5+2+3) şeklindedir.

Ebedi mest-i garam-ı ezelim

Dolaşır payıma her dem ecelim

Yine lakin yaşamaktır emelim

Böyle müsteskal olur muydu ecel?

Lanet olsun sana ey hain emel!

Lanet olsun sana ey hain emel!

Ömrümü sensin eden vakf-ı cedel

Sana nisbet yine bir şeydir ecel

Şimdi hicranla perişan emelim

Tesliyettir bana gelse ecelim! [285]

*Gizli Figanlar*da yer alan şarkı nazım biçimiyle yazılan "Ey Ebna-yı Vatan" ve "Bir Bezm-i Tarabda" adlı şiirlerde de birimler şarkıdan farklı olarak ayrılmıştır. Ey "Ebna-yı Vatan" (4+2/ 4+2/ 4+2) şeklinde yazılmış; her dört bölümün sonunda iki mısralık nakarat yer almıştır. "Bir Bezm-i Tarabda" şiirinde ise (4+1/ 4+1) birimleri kullanılmıştır.

Şair, kıta nazım biçimini ise daha çok vatan, millet konulu şiirlerinde kullanmış ve kıta en çok *Firak- Irak* şiir kitabında bulunmaktadır. Kıtayla yazdığı şiirlerini iki beyitte tamamlamış, az sözle ifadesini etkileyici hale getirmiştir.

Bunların dışında divan edebiyatındaki nazirecilik geleneğine uygun olarak da şiirler yazan şairin gazelleri dışındaki nazireleri içerisinde Leyla Hanım'a yazdığı bir tahmisi bir de tazmini bulunmaktadır.

Süleyman Nazif, geleneksel nazım biçimleri hususunda divan edebiyatından etkilenmiştir. Pek çok Servet-i Fünûn şairi gibi o da halk şiirini ve hece ölçüsünü eleştirmiştir. Bununla birlikte az da olsa halk edebiyatından ve halk dilinin imkânlarından da yararlanmıştır. Buna en iyi örnek, Balkan Harbi sırasında sekizli hece ölçüsüyle kaleme aldığı türkü formundaki "Cenk Türküsü" adlı şiirdir.

Gözde tüter dumanları

Bak Şıpkanın balkanları

[285] Nazif, "Şarkı", **age**. s.12

Hala sızar al kanları

Ayrılmıştık otuz sene

İşte Şıpka geldik gene

Plevne'den bir ses geldi

O ses yüreğimi deldi

Ah o günler ne güzeldi

Ayrı düştük otuz sene

Şanlı meydan geldik gene

Yolumuzu bağlamasın

Dalgaların ağlamasın

Ağlar gibi çağlamasın

Görüşmedik otuz sene

İşte Tuna geldik gene [286]

Bu örnekler dışında Süleyman Nazif, Batı edebiyatının klasik nazım biçimlerinden olan ve Servet-i Fünûncuların çokça rağbet ettiği sone nazım biçimini de oldukça fazla kullanmıştır. Şairin sone nazım biçimiyle yazılmış 28 tane şiiri bulunmaktadır. Bunların da büyük bir kısmı Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanmıştır.

4.3.2.2. Eşit Düzenli Nazım Biçimleri

Bentleri eşit sayıda dizelerle kurulmuş biçimlerdir. Bu biçimlerde şiirin bütününde bir ölçü kullanıldığı gibi, bentlerin uyak düzeni de birbirinin aynıdır. [287]

Tanzimat sonrası Türk şiirinde, daha önce örneğine rastlamadığımız önemli bir yenilik de evvelden mevcut olan sabit şekillerin dışına çıkılması, serbest ve yeni nazım şekillerinin kullanılmasıdır. Bunlardan bir kısmı değişik sayıda mısralardan müteşekkil ve düzenli bir kafiye örgüsüne sahip bendlerden meydana gelmiştir.

[286] Gövsa, **age**. s.134, 135
[287] Dilçin, **age**.s.375

Bazıları ise kafiyeleniş ve mısra dizilişi bakımından herhangi bir sistem göstermezler.[288] Nazif'in şiirinde de Tanzimat sonrası kullanılmaya başlanılan bu serbest nazım şekillerinin örneklerini görmekteyiz.

Süleyman Nazif, eşit düzenli nazım biçimleri içinde en çok dörtlülere yer vermiştir. Bunlar kitapları dışında, dergilerde yayınlanan şiirleridir. 12 tane dörtlülerle yazılmış şiiri bulunmaktadır. Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanan "Yan Bakarken", "Maşuka-i Hayaliyeme", "Dekadan"; *Demet*'te yayınlanan "Sarir-i Hâme" bunlardan bazılarıdır.

Süleyman Nazif'in beşlik şeklinde yazdığı iki şiiri bulunmaktadır. Bunlar "Harp Şarkısı" ve *Malumat*'ta yayınlanan "Söyle" isimli şiirlerdir. Söyle şiirinin kafiye şeması şöyledir: (a b b a a - c d d c e - e f e e e…) Şiirde ahenge önem veren şair, görüldüğü gibi bentleri birbirine kafiye ve rediflerle bağlamış ve şiirdeki bütünlüğü bu şekilde sağlamıştır.

Dörtlüler ve beşliler dışında şair başka sayılardan oluşan bentlerle de şiir yazmıştır. *Gizli Figanlar* kitabında bulunan "Tesâvir-i Beşer" adlı şiir 16 mısralık 3 bölümden oluşmaktadır. Ve bu üç bölümü şair isimlendirerek birbirinden ayırmıştır. "Birinci Çehre", "İkinci Çehre" ve "Üçüncü Çehre" isimlerini taşıyan bölümlerin her birinde farklı bir insan tasviri yapılmıştır. Ancak bu üç bölüm oluşturulan kafiye düzeniyle birbirlerine yaklaşmış ve bir bütünlük oluşturulmuştur.

Nazif'in *Gizli Figanlar*da yer alan "Gece" isimli şiiri de 10'ar mısralık dört bölümden oluşmaktadır. Bu şiir bendlerinin kafiyelenişinde bir düzen bulunmayan 10'ar mısralı 4 bentten müteşekkil bir şiirdir. Her bölümde gecenin farklı bir tasviri yapılmıştır. Bentlerde kullanılan ortak bir kafiye şeması olmasa da bölümler birbirine her bendin başında ve sonunda yinelenen rediflerle bağlanmıştır: "Gece lebriz-i şevk-i hülyadır, Gece lebriz-i aşk u hülyadır, Gece lebriz-i samt u hülyadır, Gece lebriz-i hüzn ü hülyadır."

Yine *Gizli Figanlar*da yer alan "Temenniyat-ı Âşıkane" adlı şiir de 9'ar mısralık dört bölümden oluşmaktadır. Şair her bölümde hayali bir sevgiliye seslenerek farklı hallerde ağlamayı teklif eder: "Gel şebabet içinde ağlayalım, Gel hayal içinde

[288] M. Fatih Andı **Servet-i Fünun'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri** (Kitabevi yay.İstanbul)

ağlayalım, Gel sükûnet içinde ağlayalım, Gel Vahdet içinde ağlayalım." Şiirdeki bu dört bölüm, her bölümün sonunda tekrarlanan bu nidayla birbirine bağlanmıştır.

4.3.3. Hacim Bakımından Şiir

Süleyman Nazif'in şiirleri genellikle standart uzunluğa sahiptir. Ancak çok uzun veya çok kısa diyebileceğimiz bazı şiirleri de bulunmaktadır.

4.3.3.1. Kısa Şiir

Kısa şiir az sözle çok şey anlatmak, sözü daha etkili ve çarpıcı hale getirmek amacıyla yapılır. Süleyman Nazif'in en kısa şiirleri dört mısradan oluşan kıtalardır. "Fırak-ı Irak"'taki "Eyvah", *Malta Geceleri*ndeki "Kıta", "Bir Tazmin", "Güneş" dergisinde çıkan "Güfte", "Kıta", "Şarkı" bu şiirlerdendir.

4.3.3.2. Uzun Şiir

Süleyman Nazif'in uzun şiir olarak sayılabilecek şiirleri vardır. Şair, uzun şiirlerinde ahenk unsurlarından vazgeçmemiştir. Ancak tam olarak tahkiyeye dayalı bir üsluba yönelmese de bu şiirlerde mısralar arası geçişlerle konuşma havasına yaklaşmıştır. *Gizli Figanlar*daki "Gece", "Tesâvir-i Beşer", Servet-i Fünûn'da yayınlanan "Maşuka-i Hayaliyeme", *Malûmat*'ta yayınlanan "Nerde Osmanlılar" şairin uzun sayılabilecek şiirlerindendir.

4.4. Dil ve Anlatım

4.4.1. Kelime Kadrosu

Şiir çoğunlukla dikkati kendine çeken, kendine odaklanmış veya (göstergebilimsel jargondaki deyimle) gösterenin gösterilen üzerinde ağır bastığı dil olarak karakterize edilir. Bu teoriye göre şiir, anlamı tapınağın en iç tarafına gizlemek yerine onun maddi varlığını övünerek sergileyen bir yazı türüdür. Yükseltilmiş, zenginleştirilmiş, yoğunlaştırılmış konuşmadır.[289]

Şiir dilinin günlük dilden farklı olarak kendine has bazı özellikleri vardır. Şiirde anlatılmak istenenler imge, hayal, sembol gibi vasıtalarla anlatılır ve bu da edebi bir dil ortaya çıkarır. Bunun yanında her şairin kendine özgü bir kelime dünyası vardır.

[289] Eagleton **Şiir Nasıl Okunur**, s.71

Kullandıkları kelimeler, ifade biçimleri onların üslubunu oluşturur. Mehmet Kaplan bir sanatçının kullandığı kelimeler tespit edildiğinde onun karakterinin de belirlenebileceğini ifade eder. *"Kelimeler dünyası, bir sanatkârın üslubu, daha müşterek dilden, kendi duyuş ve düşünüş tarz ve derecesine göre, seçerek vücuda getirdiği kelime dünyasından belli olur. Her şairin ayrı bir vokabüleri vardır. Bu vokabülerin hudut ve karakteri tayin edildiği zaman, sanatkârın hassasiyetinin hudut ve karakteri de tayin edilmiş olur."* Süleyman Nazif'in edebi hayatı tek bir çizgide ilerlememiştir. Servet-i Fünûn topluluğuna katılmadan önce yazdığı şiirleri (1892-1897), Servet-i Fünûn dönemi şiirleri ve toplumsal ve milli hisleri konu alan şiirleri vardır. Bunların yanında şairin klasik şiirin zevk ve duyuş tarzına uygun olarak yazdığı şiirleri de sayıca fazladır. Çoğunluğunu gazel ve şarkı nazım biçimlerinin oluşturduğu bu şiirlerdeki kelime kadrosunu -vatan-millet temalı şiirleri haricince- divan edebiyatının klasik kelime, terkip ve mazmunları oluşturur. Eski şiirin özelliklerini taşıyan bu şiirlerde; gülşen, gül, bülbül, bâd-ı saba, bûy-ı zülf, sünbül-i zülf, gonca-i fem, can, canan, ağyar, visal-i yar, dide-i giryan, gamze, leb, kûy, dide, kâmet, serv, kilk-i term, daman-ı yar, safa-i câm, Cam-ı Cem gibi divan şiirinde çokça kullanılan kalıplaşmış kelime ve terkipler kullanılmıştır. Ancak Süleyman Nazif'in gazel biçimini kullanarak yazdığı vatan-millet konularını ele alan şiirleri de vardır. Bu şiirlerde gazelin biçim özelliklerine uyulmakla birlikte içerik olarak yeni kelime ve kavramlarla karşılaşmaktayız.

Gizli Figanlar kitabında yer alan "Gazel"de[290] akdes-i sevda-yı vatan, kulub-ı ehl-i vatan, hazret-i vatan, bina-yı zulm terkipler; yine "*Gizli Figanlar*"daki bir başka "Gazel"de [291] vatan türabı, vatan harabesi, seyf-i mezalim, istibdat, hamiyet ehli gibi Namık Kemal'i hatırlatan terkip ve kelimeler kullanılmıştır.

Nazif'in Servet-i Fünûn zevk ve anlayışını yansıtan şiirlerinin çoğunluğu aşk temalıdır. Bunlarda karamsar ve melankolik bir havanın hâkim olduğunu görüyoruz. Bu şiirlerde çok sık kullanılan kelimeleri şöyle sıralamak mümkündür:

Hayal, hakikat, şebâb, emel, ümit, ıstırap, tahassür, yeis, giryân, enin, melâl, elem, hüzün, dert, şikeste, inkisar, mükedder, zılâl, zulmet, likâ, leyl, sükût, mehâsin,

[290] Nazif, "Gazel", **age**. s.13
[291] Nazif, **age**. s.19

hülya… Bu kelimeleri şair, hem tek başına hem de çeşitli terkiplerle defalarca kullanmıştır.

4.4.2. Mısra ve Cümle Yapısı

İsim, sıfat, fiil ve cümlenin diğer unsurları, ancak malzemedirler; asıl yapı cümledir. Cümle, bu unsurları hususi bir nizam içinde terkip eder. Bu terkibin hüviyet ve kıymeti, kendisine dâhil olan parçaların mecmuundan ayrı bir şeydir. Sanatkârın sentez kabiliyeti, cümlede daha büyük çapta kendisini gösterir. Her edibin hususi bir cümle ve mısra yapış tarzı vardır. Bu tarzla onun hassasiyet ve düşünüşü arasında sıkı bir münasebet mevcuttur.[292]

Süleyman Nazif'in şiirlerindeki mısra yapısını, cümle yapma tarzını belirlemek için onun Servet-i Fünûn edebiyatı tarzında ve klasik şekilde yazdığı şiirleri incelemek gerekir. Şairin Servet-i Fünûn döneminde yazdığı şiirlerde düzyazıya yaklaştığını görüyoruz. Nitekim bu, Servet-i Fünûn şiirinin karakteristik bir özelliğiydi. Mehmet Kaplan, bu topluluğun şairleri için şöyle söyler: "*Servet-i Fünûncular nesri seviyorlardı. Onlar için ideal yazı, mükemmel bir nesir cümlesiydi."* Yine Mehmet Kaplan, şiirde sentaksı ikiye ayırır: "*Sentaks tetkiklerinde umumiyetle iki türlü sentaks tefrik olunur: Mantık Sentaksı ve Heyecan Sentaksı. Mantık sentaksında cümlenin bütün unsurları mantıki kadrolara ve hassaten lisanın normal sentaksına göre tanzim edilmiştir. Heyecan sentaksında ise, cümlenin unsurları, normal sentaksın kadrolarını parçalayacak bir şekil alırlar. Bunun yanında bir de nazım sentaksı vardır ki bu sentaksı idare eden prensip armoni'dir. Kudretli şair, sentaksını hem armoni, hem heyecanın karakteriyle tam bir ahenk haline koyar."*

Süleyman Nazif'in mısra yapjamısı; gazel, şarkı, kıta gibi divan şiiri nazım biçimlerinde mantık sentaksına uyar. Ancak bunların dışında kalan şiirlerinde umumiyetle heyecan ve armoninin tesirindedir. Bu bakımdan şair, farklı mısra yapılarını, özellikle de şiirin nesre yaklaşmasını sağlayan ve Servet-i Fünûncuların benimsediği anjanbmanı kullanmıştır.

Kafiyeyi bir ahenk unsuru olarak gören ve şiirde müzikaliteyi, ritmi oluşturması bakımından önemseyen şair, birçok şiirinin cümle yapısını da kafiye veya redife bağlı kalarak oluşturmuştur.

---

[292] Kaplan, **age.** s.192

Bu bölümde Süleyman Nazif'in kullandığı farklı cümle yapılarını şiirlerinden örneklerle inceleyeceğiz.

4.4.2.1. Mısra Yapısı

4.4.2.1.1. Mısra Bölme (Anjambman)

Bizdeki karşılığı "ulantı" olan Fransızca'da anjanbman olarak geçen bu terim, bir mısrada tamamlanabilecek bir cümlenin bölünerek bir sonraki mısraya kaymasıdır.

Mısra bölme; Fransız edebiyatından alınmış, başlangıcını İkinci Dönem Tanzimat şairlerinden Recaizade Mahmut Ekrem, Abdulhak Hamit Tarhan'a kadar götürebileceğimiz bir yöntemdir. Ancak Servet-i Fünûn edebiyatı döneminde özellikle Tevfik Fikret tarafından yaygınlaştırılmıştır. Böylece şairler, divan şiirindeki müstezadı esneterek serbest müstezat haline getirmişlerdir. Şiirdeki bütün mısraların aynı uzunlukta olmasını gerektirmeyen bu yapıda aruzun kısalı uzunlu kalıpları kullanılmış, kafiye yapma, kafiye şeması kurallarına da tam manasıyla uyulmamıştır.

Mısra bölmeyi pek çok şiirinde kullanan Süleyman Nazif, böylece nazmı nesre yaklaştırmış ve şiirine doğal bir söyleyiş kazandırmıştır.

Müteverrim gibi bu yerde bahar
Eriyor pür-melâl, bi-hande?
Hüzn-i vahşetle ağlayan dağlar
Müncemid bir figana benzemede[293]

Yukarıdaki dörtlükte bir ve ikinci mısraların bir cümle, üç ve dördüncü mısraların da bir başka cümleyi oluşturduğunu görüyoruz.

Görüp elinde bunu kokladım ve öptüm; ilk
Lisan-ı sâf-ı beyanı bu oldu aşkımızın[294]

[293] Nazif, "Bahar-ı Münkesir, **age.** s.166
[294] Nazif, "Menekşe", **age.** s.51,52

Bu tend-bâd-ı tahassüsle ben emellerimin

Sükûtunu duyarım her sarir-i hâmemden[295]

Süleyman Nazif'in Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanan bütün şiirlerinde, bu örneklerde görüldüğü gibi mısra bölmelerine rastlanır. Hatta bazı şiirlerde bölümler arasında da geçişler, mısra bölünmeleri meydana gelir.

Gezer kûhunda süzgün meşa'il-i ümit

Ziya-nüma-yı ezel bir sema-yı meçhule

Açar tarik-i teali gördü şuhun

Güler nigah-ı besiminde hande-i câyid

Fakat şikeste ümidim bu va'z-ı hayretle

Bırak nigahına ruhum bu yerde kalb olsun..![296]

Yukarıda "Bakarken" adlı şiirden alınan bölümlerde "şuhun nigah-ı besiminde" terkibi tek mısrada tamamlanmayıp bir sonraki mısraa aktarılmıştır.

Yine "Ma'şuka-i Hayaliyeme" adlı şiirde bu şekilde bölümler arası mısra bölünmeleri yapılmıştır.

O çehrelerini görürdüm, kalırdı bigâne

Pür-inkisar-ı hakayık duran hayalimle;

Sürüklenirdi bu yüzlerde hep zelilane

Kadınlığın o esir-i hayal-i sâfı bile;

[295] Nazif, "Sarir-i Hame", **age**. s. 342
[296] Nazif, "Bakarken", **age**. s.386

Bir irti'aş-ı teneffür verirdi her hande,

Bakardı ruhuma her nazra-yı hayal-şiken[297]

Yukarıdaki mısralarda hem şiirin bölümleri içinde mısra bölünmeleri yapılmış hem de birinci bölümün son mısraı ile ikinci bölümün ilk mısraı birbirine ulanmıştır.

Fransız edebiyatından alınan, Servet-i Fünûn şairlerince de oldukça rağbet gören anjanbman, Süleyman Nazif'in şiirinde de bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4.2.1.2. Mısralarda Ayraçlar

Süleyman Nazif, mısra içindeki ayraçlardan bir duyguyu ifade etmek veya vurgulamak amaçlarıyla faydalanmıştır. Yâr-ı Naim şiirinin çeşitli kıtalarında bu ayraçları görmekteyiz.

Ben eminim, bu matem-i fıkrat

Geçecektir…Yine (Bihişt-Abad)

Olacaksın eminim… ah fakat!..

(Ben eminm!..) demiştim ah fakat!..

(Uyanırsın!...) demiştim ah fakat!..[298]

(Fakat, fakat güzelim) meyline hep bu kahkahalar

Birer enin-i nedamet, birer neşide-i gam[299]

4.4.2.1.3. Mısralarda Kısa Çizgi

Şiirde açıklanması gereken bir durum veya duyguyu kısa çizgilerle göstermiş yani iki kısa çizgi arasına alınan kelime veya kelime grubu o mısrada vurgulanması, açıklanması istenen ifadeyi belirtmek için kullanılmıştır. "Fıraak-ı Irak", "Dicle Ve Ben", "Bağdat", "Fuzuli" gibi uzun şiirlerinde kısa çizgilere raslamaktayız.

---

[297] Nazif, "Maşuka-i Hayaliyeme", **age**. s.64
[298] Nazif, "Yar-ı Naim", **age**. s.14, 15,16
[299] Nazif, "Eski Arkadaşım", **age**.s. 17,18

Bir musibettir ehl-i islama.

Bir musibet ki harikulade -[300]

4.4.2.2. Cümle Yapısı

Cümle**,** duygu ve düşüncelerin ifadesinde kullanılan dilin en küçük anlatım birimidir. Türkçede cümle yapısı özne nesne ve yüklem şeklinde bir dizilim içerisindedir. Ancak şiirde bu kurallı cümle yapısı değişebilir. Bir şairin cümle yapısı, onun nasıl bir üslubu olduğuyla ilgili en önemli işaretlerden biridir. Şairler, düz yazıdan ve günlük dilden farklı olarak çok farklı cümle yapılarından faydalanabilirler.

Süleyman Nazif de şiirini oluştururken dilin tüm imkânlarından yararlanır. Bir Servet-i Fünûn şairi olarak söyleyişe, üsluba önem veren şair, farklı cümle yapılarını kullanır. Şiirde konunun, temanın işleniş tarzına göre ve farklı duyguların, heyecanın bir ifadesi olarak cümle yapılarının farklılaşması, cümle öğelerinin alışılmışın dışında kullanılması mümkündür. Bu bölümde Süleyman Nazif'in farklı cümle yapılarından oluşan mısralarına değinmek açıklayıcı olacaktır.

4.4.2.2.1. Devrik Cümle

Devrik cümle, bir dilin sentaksındaki düzenin, yani öğelerinin değiştirilmesi, anlamına gelir. Şiir dilinde en çok başvurulan cümle yapılarından biri olan devrik cümle, Süleyman Nazif'in de kullandığı bir yapıdır.

Malta Geceleri kitabında yer alan cümlenin bir mısrada tamamlandığı "Daüssıla" adlı şiir, devrik cümlenin kullanımına en iyi örneklerden biridir.

Ufukların nazarımdan nihan olup gideli

Bu hâkdan-ı fenanın karardı her şekli

Zevahirin beni tazip eden güzelliğine

Taaccüp etme melalim durursa bigane

[300] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**.s.9

Bizim diyarı-ı tahassürden etmemiş mi güzer?

Acep neden yine lâkayd eser nesim-i seher?[301]

Selam olsun sabâ, gülzara benden,

Götür bir âh-ı gamgin yâre benden [302]

Koşar ömrüm tahayyürlerle bir ferda-yı meçhule…

Fakat bir gün tabiat vaadini incaz eder elbet[303]

Dökmüş dudaklarında kadidi bir ibtisâm,

Yegânedir hararet-i ümid-i şaika;[304]

Yegâne hâkimi sensin bu ömr-i derbederin,

Düşünmesem seni olmam düşünmeye kâdir

Müfekkiremde gezer her dakika didelerin[305]

Yed-i ihmalimizde dört yüz yıl

Kanadın, gizli bir ceriha gibi.

Bilmedik biz senin de kıymetini:

Derd-i milletimizin budur sebebi![306]

Doğdum doğalı susmadı bir lahza eninim.

[301] Nazif, "Daüssıla", **age**. s.18,19
[302] Nazif, "Gazel", **age**. s.26
[303] Nazif, "Bir Serv Ağacından Mülhem", **age**. s.121
[304] Nazif, "Alüfte", **age**. s.165
[305] Nazif, "Tahassüs-i Daimi", **age**. s.294
[306] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. s. 10

Gözyaşlarıma peyrev olan ömr-i hazinim

Ağlar gibi, çağlar gibi geçmekte. Eminm:

Bir gün gelecek ağlayacaksın bana sen de.[307]

Süleyman Nazif'in yoğun olarak devrik cümlelerden yararlandığı bu örnekler, şairin kurallı cümleye hiç rağbet etmediğini, devrik cümleyi bir üslup özelliği olarak kullandığını göstermez. Nazif, özellikle Servet-i Fünûn anlayışına uygun olarak yazdığı şiirlerinde mısraı bir cümlede tamamlamamış, nazmı nesre yaklaştırmıştır. Tevfik Fikret'in cümle yapılarıyla benzerlik gösteren bu şiirlerde kurallı cümlelerden teşekkül eden mısralara rastlamak mümkündür. Bazı şiirlerde ise kurallı ve devrik cümleler iç içe geçmiş, birlikte kullanılmıştır. Şair, şiir sentaksındaki bu işleyişi kimi zaman ahengi sağlamak maksadıyla, bazen de şiirde ele alınan konunun mahiyetine göre tayin etmiştir. Şiirde hareket ve heyecan unsuru fazlaysa fiillerin, bir durumun veya mekânın anlatımı söz konusuysa isimlerin ve sıfatların, bir insandan bahsediliyorsa zamirlerin ve sıfatların cümle içinde daha fazla öne çıktığını görmekteyiz.

4.4.2.2.2. Soru Cümlesi

Süleyman Nazif, şiirde soru cümlelerini heyecan, şaşkınlık, hayret gibi duygularını ifade etmek ve pekiştirmek maksadıyla sıklıkla kullanmıştır. Bunların bazı örneklerine edebi sanatlar bölümünde, soru sorma esasına dayanan istifham ve tecahül-i arif sanatlarında, değinmiştik.

Kaçarken havf ile her çare benden,

Ne isterler bugün biçare benden?[308]

Bizm diyar-ı tahassürden etmemiş mi güzer?

Acep neden yine lakayd eser nesim-i seher?..[309]

[307] Nazif, "Söyle", **age**. s.25
[308] Nazif, "Gazel", **age**. s.6
[309] Nazif, "Daüssıla", **age**. s.18,19

Ne o çehrende an be an kararan?

Beni korkuttu gördüğün rüya!

O karanlık, ölümlü uykundan,

Söyle Bağdat, uyanmadın mı hala? [310]

Görüldüğü gibi Süleyman Nazif, soru cümlelerini duygularının şiddetini, heyacanını arttırmada bir vasıta olarak kullanmıştır. Hatta bazı şiirlerinin tamamı soru cümlelerinden oluşmuştur. *Gizli Figanlar* kitabında yer alan "Ah Bilmem ki" adlı şiir buna örnektir.

Neden lazım sayılsın meskenet şubana bilmem ki

Niçin ma'yuptur afkâr-ı ahrarâne bilmem ki

Neden vacip bilinsin bârı zulmü eylemek berduş

Niçün bühtan ederler Hazret-i Kur'an'a bilmem ki[311]

Ne hazin mev'ud-ı telakkidir?

Bana da bâd-ı mevt olunca vezan [312]

Tegafülünle, sükûtunla, yan bakışlarla

Ne istedin kırılan kahrolan bu kalbimden [313]

Çekilmişken de sen yâdımdan ey yâr,

Niçin bizâr eder her şeb hayalin?..

Ne istersin huzurundan leyalin?..[314]

[310] Nazif, "Yar-ı Naim", **age**. s.14
[311] Nazif, "Ah Bilmem ki", **age**. s.21
[312] Nazif, "Gazel", **age**. s. 23
[313] Nazif, "Yan Bakarken", **age**. s.151
[314] Nazif, "Nisyan-ı Muğfel", **age**. s.70

Süleyman Nazif, noktalama işaretlerini sıklıkla kullanmıştır. Bazen soru işareti ve ünlemden sonra yan yana iki nokta veya iki noktadan sonra ünlem ya da soru işareti koymuş, bazen de mısra içinde iki nokta, üç nokta kullanmıştır. Bu kullanımlar da şairin bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4.2.2.3. Birleşik Cümle

Nazmı nesre yaklaştıran Servet-i Fünûncular, birleşik cümle yapısını çokça kullanmışlardır. Bunların başında da -ki bağlacıyla yapılan ki'li cümle yapısı gelmektedir. Süleyman Nazif'in şiirinde de bu tür bağlı cümle yapılarını görmekteyiz.

Birer cihan-ı serair-penah olur meşhud

Ki ruhlar uçuşur her yerinde pür-heyecan[315]

Güler nigah-ı besiminde hande-i câyid

Fakat şikeste – ümidim bu vaz'ı hayretle

Bırak nigahına ruhum bu yerde kalb olsun...![316]

Bu müşevveş hayat-ı levs-medar

Ki me'asi alır mehasinden[317]

Bir nesim-i muattar hülya

Ki olur dem be dem şebab-efşan

Bir sada bir nigah-ı dûrâdûr

Ki o eyyamı eyliyor ihya[318]

---

[315] Nazif, **Servet-i Fünun**, 28 Eylül 1316, no:500, s.82
[316] Nazif, "Bakarken", **age**. s.386
[317] Nazif, "İstiğfar", **age.** 115
[318] Nazif, "Uzaktakine", **age.** s.130

Elimde şimdi kalan bir menekşedir solgun,

Ki düştü reh-güzer-i yâdıma bugün giryân [319]

Bütün dakikaları ömrümün durur meftur

Fakat lika-yı ebedten gelen şu'a-yı garib

Verir hayatıma bir incila-yı dûrâdûr[320]

4.4.2.2.4. Ünlem Cümlesi

Süleyman Nazif'in şiirlerinde coşku ve heyecanın, hüzün, sevinç, umut gibi duyguların üst seviyelere tırmandığı görülmektedir. Bu sebeple şairin içinden yükselen hislerin bir ifadesi olarak şiirlerinde ünlem cümlelerine ve ünlem bildiren birçok kelimeye rastlanılır.

Yıkıldı Endülüs.. Eyvah unutmadık hâlâ !..

Bana gelir ki o bizden umar bugün imdad - [321]

Böyle müsteskal olur muydu ecel?

Lanet olsun sana ey hain emel![322]

Böyle yazmışsa eğer nasiyeme dest-i ilah:

Bu uzak gurbet elinde öleceksem mutlak,

Acımam kendime asla…. Fakat – Eyvah!.. Eyvah!..

Korkarım belki vatandan da nişan kalmayacak!.. [323]

[319] Nazif, "Gazel", **age**. s. 51,52
[320] Nazif, "Gazel", **age**. s.342
[321] Nazif, "Kübalılar", **age**. s.51
[322] Nazif, "Şarkı", **age**.s.12
[323] Nazif, "Malta Geceleri", **age**. s.5

4.5. Anlatım Teknikleri

4.5.1. Konuşma Dili

Süleyman Nazif'in "Dicle ve Ben", "Andreye", "Hasbihallerim" gibi bazı şiirlerinde konuşma dilinin unsurları ve diyaloglar göze çarpan anlatım tekniklerindendir.

Ne o çehrende an be an kararan?..

Beni korkuttu gördüğün rüya!..

O karanlık, ölümlü uykundan,

Söyle Bağdat, uyanmadın mı hâlâ?..[324]

Nazif'in kimi şiirlerinde tek başına –monolog- şeklindeki konuşmalarını görürken kimi şiirlerinde de bazen cansız bir varlıkla veya bir insanla olan diyalog şeklindeki konuşmalarını görmekteyiz. Bu konuşama cümlelerini şair anlatımın gücünü artırmak ve duygularını daha etkili bir hâle getirmek amacıyla kullanmıştır ve bu anlatım tarzı Nazif'in üslubuna rahat ve içten bir söyleyiş kazandırmıştır.

Bunun en iyi örneğini şiirin bütününde konuşma tekniğine yer verdiği "Dicle ve Ben" adlı eserde görmekteyiz. Bu şiirde Nazif, Bağdat'la ve Dicle ile konuşmaktadır ve böylece Bağdat'ın vatan topraklarından gidişine duyduğu elemi, acıyı, hüznü etkili ve canlı bir anlatımla ortaya koymuştur.

De ki: - Ey mefhar- Sema-yı Irak

Yine İslam elinde matem var,

Bulunur, deste deste, her yerde,

Kara bahtın gibi siyah saçlar

De ki: - Sahralarında ey Bağdat,

[324] Nazif, "Yar-ı Naim", **age**. s.14

Sürülerle gezerse ceylanlar,

Beride mateminle girye-nisar,

Nice ceylan bakışlı gözler var!..

Dicle, Bağdada ninniler söyle,

O senin tıfl-ı sor, unuttunsa,

Ebedi dâr-ı iftiharındır.[325]

Ey incizab-ı nüma-yı serair-i afak,

Niçin bu mezellekeden kaçmak istedin bir dem ?

Olursa cây-ı sükûtun senin bu yerden uzak,

Nasipler mi alırsın hayattan bilmem!

Bilir misin ki ben bugün seninle hemhâlim,

Meşakk u hayret içinde emellerim dolaşır;

Semasını ararım başka âlemin daim,

Benim gözümde bu yer gurbet-i mev'idedi

Bu leyl-i muzlimi tenvir eder misin bir an?

Diye hayatımı arz eyledim sana bir gün:

Bilir misin ki o gün gözlerinde ben düşkün,

Ziya-yı aşk arıyordum hazin ü pür-helecan[326]

4.5.2. Öyküleme

Öyküleme; kişi, mekân ve olay öğelerinin birleşiminden oluşan olay aktarımıdır. Düz yazıya ait bir anlatım biçimi olan öyküleme tekniği şiirde de -özellikle şiirin nesre yaklaştığı durumlarda- sıkça kullanılır. Fiillerin yoğun olarak

[325] Nazif, "Dicle ve Ben", **age**. s.11
[326] Nazif, "Andre'ye", **age**. s.308

kullanıldığı, hareketin ve sürekliliğin hâkim olduğu bu teknik bir filmin akıp gitmesine benzer. Öyküleme tekniğinin amacı okuyucuyu olandan bitenden haberdar etmek, okuyanı olay içinde yaşatmaktır.

Servet-i Fünuncular şiiri düz yazıya yaklaştırmış ve şiirde tahkiyeyi bir anlatım biçimi olarak kullanmışlardır. Süleyman Nazif'in de bazı şiirinde öyküleme tekniğine rastlanılır.

Sakiller mi okuyordum geçende ben tenha
Pür-ihtizaz dururken kuvvam-ı hissiyem
Çıkıp süturu içinde kadid bir sema
Önümde dururdu, dolaştı, gülümsedi bir de..

Kader bu muhabbeti kitabe eder gibi nezil
Sahifeler bana derdi:
Zavallı İsmail !...[327]

4.5.3. Betimleme

Betimleme; bir nesnenin veya kişinin özelliklerinin ayrıntılarıyla aktarılmasına dayanan bir anlatım biçimidir. Betimlemede tasvir edilecek varlığa ait ayır edici noktalar üzerinde durularak yazı diliyle okuyucunun zihninde bir tablo yaratmak hedeflenir.

Servet-i Fünûn döneminde parnasizm akımından etkilenilerek tablo şiirler yazma geleneği ortaya çıkmıştır. Parnasyen şiirde doğa kelimelerle bir resim halinde verilmiş ve anlatılanlar somutlaştırılarak canlandırılmıştır. Realizmin şiirdeki biçimiyle benzerlik gösteren bu akımda nesnellik ön plandadır. Ancak doğayı kendi halet-i ruhiyelerine göre tasvir eden Servet-i Fünuncular varlıkları kendi algılarına göre yeniden biçimlendirmişlerdir. Süleyman Nazif'in şiirinde parnasizmin etkisinden doğrudan bahsedemesek de yer yer tasvirlere rastlamak mümkündür. Nazif, bunu hem tabiatla ilgili hem de kişilerin fiziksel ve ruhsal portrelerini çizdiği şiirlerinde

[327] Nazif, "Eski Arkadaşım", **age.** s.17,18

kullanmıştır. Betimlemeyi kullanmaktaki maksadı şiire canlılık kazandırmak ve anlatılanları sıfatlarla, niteleyici ifadelerle zenginleştirerek etkili kılmaktır. Betimleme anlatım biçiminin çoğu zaman öykülemeyle birlikte kullanıldığı görülür. Bu iki biçim birbirini tamamlar niteliktedir. Süleyman Nazif de kimi şiirlerinde öyküleme ve betimlemeyi bir arada kullanmıştır. Aşağıda verilen "Fuzuli'yi Bağdadi'den Nefi-yi Erzurumi'ye" adlı şiirinde bunu görmekteyiz:

Bir tezelzüldü, sanki bir mahşer.
Sordum eflake haih ve mağmum.
Erzurumun sükutudur !..dediler
Ebediyette bi huzur oldum[328]

Müteverrim gibi bu yerde bahar
Eryor pür-melal bi-hande
Hüzn-i vahşetle ağlayan dağlar
Müncemid bir figana benzemede

Bu muhit kesif içinde bütün
Bu hezerat siyah olup gidiyor;
Hüzn-i vahşetle ağlayan her gün
Ömrümüzdür tebab olup gidiyor[329]

"Bahar-ı Münkesir" yani kırgın bahar başlığını taşıyan bu şiirde Nazif, baharı tasvir ederken kendi karamsar ruh halini doğaya aktarmış ve öznel bir betimleme yapmıştır. Yine bu şiirde sıfatlarla fiillerin bir araya gelmesiyle öyküleme ve betimleme beraber kullanılmıştır.

[328] Nazif, "Fuzuli-i Bağdadi'den Nefi-yi Erzurumi'ye", **age.** s.21
[329] Nazif, "Bahar-ı Münkesir", **age**.s.166

Bir insan tasviri yaptığı "Eski Arkadaşım" adlı şiirinde de şair zihninde yorumladığı şekilde bir betimlemeye başvurmuştur:

O bir zekâ idi zatında muhteriz sakin
Bu hâke sanki atılmıştı başka bir yerden –
Garip ruhu idi ademiyetin, lakin
Olurdu cehl ü tahakküm o ruha kahkaha-zen[330]

Süleyman Nazif'in üç insanın tasvirini yaptığı "Tesavir-i Beşer" adlı şiirde de betimlemenin örneği görülmektedir:

Nazarında likâ-ı müstakbel
Bir zalâm-ı kesif ile mestûr
Ağlıyor karşısında vech-i emel,
İnliyor sinesinde kalb-i huzur;
Mümkalib bir enin-i ye'se nefes
Dembedem inlemektedir ruhu
Ten değil. Sanki bir şikeste-kafes[331]

[330] Nazif, "Eski Arkadaşım", **age**.s.17,18
[331] Nazif, "Tesavir-i Beşer", **age**. s.26,27

5. SONUÇ

Süleyman Nazif, edebiyat hayatında nazım ve nesir alanında verdiği çok sayıda eserle velut bir yazar olmuş ve dönemin toplumsal, siyasal, kültürel, hayatını ele alan; milletin içinden geçtiği buhranlı dönemlerde kalemini hiç susturmayan, tüm heyecanını, ruhunu ve içtenliğini eserlerine aksettiren mizacıyla Türk edebiyatındaki yerini almıştır.

Nazif'in edebiyatımızdaki yerini belirlerken onun yaşadığı dönemin şartlarını ve yetişme tarzını göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Nazif; eski edebiyat, yeni edebiyat ve Milli Edebiyat arasında bir köprü kurmuş ve şiirleri bu üç geleneğin tesirinde teşekkül etmiştir. Nazif'in hayatı söz konusu edilirken onun dedelerinin divan şairi olduğundan ve babası Mehmet Sait Paşa'dan aldığı kültür ve terbiyeyle geleneğe, eski edebiyata hiç de uzak olmadığından bahsedilmişti. 1870-1880'lere rastlayan çocukluk ve gençlik yılları ise Tanzimat Edebiyatının etkilerinin yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Süleyman Nazif de daha küçük yaşlarından itibaren Namık Kemal'i okuyarak, ona hayranlık besleyerek yetişmiştir. Ondaki vatan, millet ve hürriyet mefhumlarını daha sonra şiirlerinde benzer şekillerde kullanmıştır. Süleyman Nazif'in ilk şiirlerini kaleme aldığı edebi hayatının birinci dönemi diye nitelendirilen 1892-1898 arası Gizli Figanlardaki şiirlerini yazdığı yıllar şiirlerinde Tanzimat Edebiyatının etkilerinin görüldüğü dönemdir. Servet-i Fünun topluluğuna katılmasıyla 1898 sonrasında güzelliği ve sanatı önceleyen bir tutumla eserlerini oluşturmuştur. 1908 sonrası ise kanaatimce Nazif'in esas kimliğini bulduğu; sosyal ve milli meselelere yöneldiği dönemdir. Özellikle, İstanbul'un işgali üzerine bir Fransız kumandanının at üzerinde İstanbul'da dolaşması üzerine yazdığı Kara Bir Gün adlı makalesi büyük bir yankı uyandırmış bunun akabinde Pierre Loti anma toplantısında yaptığı konuşma sebebiyle de Malta'ya sürgün edilmiştir. Hz. İsa'ya Açık Mektup'ta Haçlı zihniyetini eleştirmiş bu eseri de büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu itibarla Süleyman Nazif'i Servet-i Fünun topluluğuna mensup bir yazar olarak dar bir çerçevede değerlendirmek mümkün gözükmüyor.

Gizli Figanlar, Firaak-ı Irak, Malta Geceleri adlı şiir kitapları dışında Bahriyelilere Mektup, Elcezire Mektupları, Boş Herif, Batarya İle Ateş, Asitane-i Tarihte: Galiçya, Mehmet Akif, Namık Kemal, Çal Çoban Çal, Nasirüddin Şah Ve Babiler, Çalınmış Ülke, İmana Tasallut Şapka Meselesi, Külliyat-ı Ziya Paşa adlı çok sayıda inceleme, araştırma, derleme ve mektup türündeki eserleriyle de adından söz ettiren Nazif bilhassa nesir alanında başarılı olmuştur. Süleyman Nazif, düz yazılarında Türkçenin doğru bir şekilde kullanımına, ahengine önem vermiştir son derece titiz ve dil hassasiyeti kuvvetli bir yazardır. Her ne kadar şiirleri, nesrinin arkasında kalmış olsa da bir dönemin anlayışını, duyuş tarzını yansıtması ve yaşanan elim hadiseleri açıkça ortaya koyması, bunların karşısında tüm içtenliğiyle milletin hislerine tercüman olması hasebiyle eserleri kayda değerdir.

Süleyman Nazif'in edebiyat ve sanatla alakalı görüşlerini söz konusu etmek gerekirse şunlar söylenebilir: Gazete ve dergilerde edebiyata dair tespitlerde bulunduğu yazılarında sanatın tek gayesinin güzellik olduğunu her daim vurgulamıştır. Ancak teorik olarak savunduğu bu görüşü özellikle 1908 sonrası eserlerinde göremeyiz. Bu dönemden sonra Nazif, sanatını düşüncelerini aktarmada bir araç olarak kullanmıştır.

Şiirlerinde nesirlerindeki başarıyı yakalayamasa da sanatı, eserleri, çelişkileri, mücadelesi, cesur kişiliği, siyasi-edebi tartışmaları ve şahsına münhasır mizacıyla döneminde ilgi çekmiş bir sanatçı olan Süleyman Nazif, eserleri ve yaptıklarıyla bugüne de ışık tutmakta ve yaşamış olduğu dönemin bir panoramasını bizlere sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Aktaş Şerif, **Türk Dili**, Sayı:534, Haziran 1996

Akyüz, Kenan, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İnkılâp Kitapevi 1986

Andı, M. Fatih, **Servet-i Fünun'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri,** Kitabevi yay. İstanbul, 1997

Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1978

Bilgegil, M. Kaya, **Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar**, Erzurum 1980

Terry Eagleton, **Edebiyat Kuramı Giriş**, Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı yay., İstanbul 2011

Emîrî, Ali, **Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid**, Dersaadet: Matba-i Amedi, 1910/1328

Gövsa, İbrahim Alaaddin, **CenkTürküsü Süleyman Nazif: Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri**, İstanbul 1933

Gür, Muhammet, **İslam Ansiklopedisi**, Süleyman Nazif maddesi

_____.Makale Ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif, İstanbul 1992

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul 1939

Karakaş, Şuayb, **Süleyman Nazif**, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1988

Nazif, Süleyman, **Gizli Figanlar**, Mısır 1907

_____.Fırak- Irak, Mahmut Bey Matbaası Dersaadet 1918

_____.Malta Geceleri, İstanbul 1924

_____.Plevne, Musavver Muhit, 20 Teşrin-i Sani 1324, no:5

_____.Harp Şarkısı, Yeni Tasvir-i Efkâr,15 Teşrin-i Evvel 1922

_____.**Aüfte,** Servet-i Fünûn, 3 Mayıs 1317, no:531

_____.**Servet-i Fünûn**, 23 Nisan 1314,No:373

_____.**Mecmua-i Edebiye**, 15 Şubat 1316,No:18

_____.**Ma'şûka-i Hayaliyyeme**, Servet-i Fünûn, 2 Ağustos 1317,no 544

_____.**Tahassüs-i Dâimi**, Servet-i Fünûn 1314, no.383,

_____.**Gazel**, Nedim, Mart 1325, no:2

_____.**Gazel**, Malumat, 1 Kanun-ı Evvel 1310, no: 40

_____.**Gazel**, Edebiyat- ı Umumiye, 8 Eylül 1333, no:32

_____.**Nazire**, Tarih ve Edebiyat, 31 Temmuz 1335 no:17

_____.**Şarkı**, Edebiyat-ı Umumiye,14 Eylül 1918, no:85

_____.**Nazire**, Tarih ve Edebiyat, 31 Ağustos 1335, no:18

_____.**Mahdumunun Naziresi**, Utarid, 20 Şubat 1335, no:7

_____.**Gazel**, Utarid, 10 Nisan 1335, no: 13, s. 198

_____.**Gazel**, Nedim, 16 Kanun- ı Sani 1919, no:1,

_____.**Gazel**, Edebiyat-ı Umumiye, 3 Mart 1333, no:18

_____.**Gazel**, Hazine-i Fünûn,29 Eylül 1310, no:14

_____.**Gazel**, Hazine-i Fünûn,29 Eylül 1310, no:14

_____.**Gazel**, Hazine-i Fünûn,29 Eylül 1310 no:14

_____. **"Diyarbekirden" Gazel**, Hazine-i Fünûn, 23 Kanun-ı Evvel 1309, no:26

_____.**Gazel**, Yarın, 28 Mayıs 1338, no:32

_____.**Gazel**, Yarın, 8 Haziran 1338, no:33

_____.**Gazel**, Utarid, 20 Şubat 1335, no:7

_____.**Gazel**, Edebiyat-ı Umumiye,29 Eylül 1917, no:35

_____.**Gazel**, Yarın, 11 Mayıs 1338, no:30

_____.**Gazel**, Edebiyat-ı Umûmiye, 28 Kanun-ı Sani 1333, no:15

_____.**Tahmis**, Tarih ve Edebiyat, 30 Teşrin- Sâni, no:30

_____.**Şarkı**, Güneş, 15 Şubat 1927, no:4

_____.**Bir Güfte**, Güneş,15 Şubat 1927, no:4

_____.**Ey Bu Hâk-i Fenanın En Güzeli**, Utarid, 13 Şubat 1335,no:6

_____.**O Ses**, Servet-i Fünûn 1315, no:418

_____.**Leyle-i Telakki**, Servet- i Fünûn, 7 Mayıs 1314, No:375

_____.**Uzaktakine**, Servet- i Fünûn, 19 Teşrin-i Evvel 1316, no:503

_____.**Mahcûbe**, Servet-i Fünûn, 12 Temmuz 1317, no:541

_____.**Yine Ona**, Sevet-i Fünûn, 16 Teşrin-i Sani 1316, no:507

_____.**Bakarken**, Servet-i Fünûn, 8 Şubat 1316, no:519

_____. **İstiğfâr**, Servet-i Fünûn, 9 Haziran 1327, no:1046

_____. **Ne de Hoş Aşkın İlk Tecellisi**, Hazine-i Fünûn, 6 Teşrin-i Evvel 1310

_____. **İncimad-ı Şebab**, Servet-i Fünûn, 17 Şubat 1315, no:468

_____. **Fecr-i Telakki**, Servet-i Fünûn, 13 Temmuz 1316, no:489

_____.**Fecr-i Telakki**, Servet-i Fünûn, 13 Temmuz 1316, no:489

_____.**Suziş-i Telakki**, İrtika, 14 Temmuz 1899, no:18

_____.**Nazra-i Temayül**, Servet-i Fünûn, 6 Ağustos 1314, no:388

_____.**Nisyân-ı Muğfel**, Utarid, 6 Şubat 1335, no:5

_____.**Söyle**, Malumat, 20 Nisan 1311, no:48

_____.**Tekâsüf-i Âmal**, Servet- i Fünun, 21 Kanun-ı Sani 1314, no.412

_____.**Zıll-ı Metrûk**, İrtika, 8 Eylül 1899, no:24

_____.**Hayal-i Derbeder**, Servet-i Fünûn, 11 Haziran 1314, no:380

_____.**Nağme-i Hayat**, Servet-i Fünûn, 4 Kanun-ı Sani 1316, no:514

_____.**Sarir-i Hâme**, Demet, 22 Teşrin-i Evvel 1324, no: 6

_____.**Bir Serv Ağacından Mülhem**, Mecmua-i Edebiye, 1 Şubat 1316, no:16

_____.**Babam**, Servet-i Fünûn, 26 Mart 1314, no:369

_____.**Gazel**, Yarın,4 Ağustos 1338, no:40

_____.**Eski Arkadaşım**, İrtika, 14 Nisan 1899, no:5

_____.**Byron**, Servet-i Fünûn, 16 Kanun-ı Evvel 1315, no:459

_____.**Dekadan**, Servet-i Fünûn, 24 Kanun-ı Evvel 1314, no:408

_____.**Andre'ye**, Mecmua-i Edebiye, 19 Temmuz 1317, no:39

_____.**Bahar-ı Münkesir**, Servet- i Fünûn,6 Mayıs 1315, no: 427

_____.**Menekşe**, Servet-i Fünûn, 18 Mart 1315, no:420

_____.**Peyâm-ı Dûrâdûr**, Servet-i Fünûn, 16 Nisan 1314, no:372, s.115

_____.**İstiğfâr**, Servet-i Fünûn, 9 Haziran 1327, no:1046, s.166

_____.**Ne de Hoş Aşkın İlk Tecellisi**, Hazine-i Fünûn, 6 Teşrin-i Evvel 1310, s. 118

_____.**İncimad-ı Şebab**, Servet-i Fünûn, 17 Şubat 1315, no:468, s.402

_____.**Fecr-i Telakki**, Servet-i Fünûn, 13 Temmuz 1316, no:489, s.322

_____.**Suziş-i Telakki**, İrtika, 14 Temmuz 1899, no:18 s.72

_____.**Nazra-i Temayül**, Servet-i Fünûn, 6 Ağustos 1314, no:388, s. 376

_____.**Nisyân-ı Muğfel**, Utarid, 6 Şubat 1335, no:5, s.70

_____.**Söyle**, Malumat, 20 Nisan 1311, no:48, s.348

_____.**Tekâsüf-i Âmal**, Servet- i Fünun, 21 Kanun-ı Sani 1314, no.412,s.342

_____.**Zıll-ı Metrûk**, İrtika, 8 Eylül 1899, no:24

_____.**Hayal-i Derbeder**, Servet-i Fünûn, 11 Haziran 1314, no:380

_____.**Nağme-i Hayat**, Servet-i Fünûn, 4 Kanun-ı Sani 1316,no:514

_____.**Sarir-i Hâme**, Demet, 22 Teşrin-i Evvel 1324, no:6

_____.Bir Serv Ağacından Mülhem, Mecmua-i Edebiye, 1 Şubat 1316, no:16

_____.Babam, Servet-i Fünûn, 26 Mart 1314, no:369

_____.Gazel, Yarın,4 Ağustos 1338, no:40

_____.Eski Arkadaşım, İrtika, 14 Nisan 1899, no:5

_____. Byron, Servet-i Fünûn, 16 Kanun-ı Evvel 1315,no:459

_____. Dekadan, Servet-i Fünûn, 24 Kanun-ı Evvel 1314,no:408

_____. Andre'ye, Mecmua-i Edebiye, 19 Temmuz 1317, no:39

_____. Bahar-ı Münkesir, Servet- i Fünûn,6 Mayıs 1315, no: 427

_____. Menekşe, Servet-i Fünûn, 18 Mart 1315, no:420

_____. Gece, Gizli Figanlar, Mayıs 1310

_____. Peyâm-ı Dûrâdûr, Servet-i Fünûn, 16 Nisan 1314, no:372

Öztuna, Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, c. VII, İstanbul 1979.

Terry Eagleton, **Edebiyat Kuramı Giriş**, Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı yay., İstanbul 2011.

ÖZ GEÇMİŞ

2014 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans eğitimimi tamamladım. 2015 Ocak ayında aynı üniversitede pedagojik formasyan eğitimi alarak seritifika aldım, Bakırköy Anadolu Lisesinde stajımı yaptım. 13 – 14 Aralık 2018 tarihinde düzenlenen V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde "Süleyman Nazif'in Şiirinde Divan Edebiyatı Etkisi" adlı bildiriyi sundum. 2016 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda başladığım yüksek lisans eğitimini 2019 Mayıs ayında bitiriyorum.